

TARTU ÜLIKOOL
Eesti keele õppetool

2-3-AASTASTE EESTI LASTE SÕNAVARA

Diplomitöö

Kadri Vider

Juhendaja prof. Reet Kasik

Teosele kohaldatakse järgmist Creative Commonsi Eesti litsentsi (versioon 3,0): autorile viitamine, jagamine samadel tingimustel (vt ka <http://www.creativecommons.ee/>).

Tartu 1995

EESSÕNA

1992. a. detsembris alustas Tartu Ülikooli soome-ugri keelte kateedri juures Turu Ülikooli õppejõudude Jorma ja Kirsti Toivaineni juhendamisel tööd eesti laste keeleomandamise uurimisrühm. Rühm koosnes eesti filoloogia üliõpilasemadest, kuna eesmärgiks oli koguda ja uurida eelkooliealiste eesti laste keelt võimalikult adekvaatselt. Peale materjali kogumise ning kirjanduse ja seminaride abil teooriaga tutvumise sai projekti loomulikuks jätkuks olemasoleva materjali põhjal uurimuste tegemine. Enamus rühma liikmeid valis endale huvipakkuva probleemi või valdkonna, käesoleva diplomitöö autor otsustas laste sõnavara kasuks. Põhjalikumale uurimuslikule tööle eelnesid kaks lühiettekannet aastatel 1993 ja 1994 peetud soome-ugri keelte omandamise uurimise seminaridel Nauvo Seilis. Esimene ettekanne hõlmas ühe lapse (Kertu) sagedussõnastikku ja selle moodustamise probleeme, teine käsitles sõnavara statistilist struktuuri sama materjali põhjal, mida käesolevas tööski on kasutatud.

Diplomitöö eesmärgiks on anda ülevaade 2-3-aastastelt lastelt kogutud keelelise materjali leksikaalsest küljest, iseloomustamise aluseks on sõnaliigiliselt jagatud lekseemidest koostatud sagedussõnastik. Sissejuhatavas osas antakse lühitutvustus keele omandamise erinevatest teooriatest, keele omandamise eeldustest, varase sõnavara omandamisest ja lastekeele tänapäevastest uurimismeetoditest. Sisulises osas selgitatakse sagedussõnastiku koostamise põhimõtteid, tehakse sagedussõnastiku põhjal lühike statistiline kokkuvõte ning vaadeldakse eraldi peatükkides iga sõnaliigi leksikaal-semantilist struktuuri, varasemate sõnade ilmumist, sagedasemate sõnade kasutamist ja/või muutumist. Lisades on toodud sõnaliikide sagedussõnastik ja sagedasemate sõnade ning sõnavormide loendid.

Tahaksin tänada filoloogiadoktor Jorma Toivaineni ja magister Kirsti Toivaineni suure organiseerimistöö ja lahke nõu ning abi eest; oma juhendajat prof. Reet Kasikut suunavate märkuste ja kannatliku meelega eest; mag. Heiki-Jaan Kaalepit, oma abikaasat ja oma venda arvutiprogrammide ja arvutitöö latususe eest; aga kõige rohkem väikest keelejuhti Kertut ja teda hoidnud vanaemasid nende piiritu mõistvuse eest.

Uuritava ainese üldiseloostus

Uuritav keelematerjal on kogutud kümnel 1 aasta 11 kuu kuni 3 aasta 11 kuu (1.11-3.11) vanuselt eesti keelt emakeelena kõnelevalt lapselt ja hõlmab ühtekokku 14339 sõnet (sõnavormi üksikesinemine tekstis). Kogu materjal on lindistatud ja litereeritud, uurimise aluseks olen aga siiski võtnud põhiliselt litereeringud (edaspidi: tekstid), kuna kõiki lindistusi polnud võimalik kätte saada. Kahjuks ei olnud mitme teksti juurde märgitud ka lindistuse kestust minutites. Litereeringud on tehtud lindistajate poolt ja kättesaadavad arvutifailidena tekstiredaktoris WordPerfect 5.1. Kokkuleppeliselt kasutati üle kahe aasta vanuste laste kõne märkimisel tavalist ortograafilist kirja mööndustega kõnekeelsetele elementidele (näit. 'a' pro 'aga', 'praegust' pro 'praegu', 'nisuke', 'niisuke', 'nihuke', 'niuke' pro 'niisugune', 'misasi' pro 'mis, mida', 'misse' pro 'mis, mida', 'kesse' pro 'kes'). Eraldi on märgitud +-märgiga allkeelsed (hoidekeel, murded, släng) lekseemid ja *-märgiga lapse individuaalne keelekasutus (sõnaleiutised ja väärad muutevormid). Kuna kogumine toimus eesti laste keeleomandamise uurimisprojekti raames, lindistasid projektis osalevad eesti filoloogia üliõpilastest emad eelkõige oma lapsi, seepärast on ka mõnevõrra kergem iseloomustada nende laste keelelist arengut ja sotsiaalset tausta. Vaid Henri ema ei ole eesti filoloogia tudeng (lõpetas TTÜ informaatika eriala) ja tema lindistused on litereerinud käesoleva töö autor.

Enamus lapsi on tervetest perekondadest (v.a. Henri ja Anni) ja ka isad on kas kõrgharidusega või seda omandamas. Enamus lapsi on peres esimesed ja vaadeldavas ajavahemikus ka ainukesed lapsed. Erandiks on Helmi ja Halliki, kes on veidi üle aastase eavahega õed ja Joonas, kel on poolteist aastat vanem õde. Alla kolmeaastased lapsed on enamasti olnud kodused, emade, vanavanemate või hoidjate hoia. Keeleliselt võib neid lapsi nimetada tugevasti üle keskmise arenenuiks, seda on tunnistanud ka logopeedid, kellega olen konsulteerinud (kuivõrd kõigi laste kohta ei olnud nende emad lisanud tekstidele üksikasjalisemat kirjeldust lapse keelelisest arengust). Vaadeldavas ajavahemikus on siiski märgata laste keelelise arengu eripärasid, "stiilierinevusi": Henri jätab paljudel kahest silbist pikematel sõnadel lõpud ütle mata; Kertul esineb vanuses 2.10-3.0 palju ühe (enamasti uue) sõna kordamist; Helmil on palju sõnalist omaloomingut, millele ta aga isegi tähendust alati ei anna; Martinil, Joonasel ja Annil esineb neljandal eluaastal "lauselohesid" - kõnevoogusid, kus on raske lausestruktuuri

paika panna.

Lindistusi on püütud teha võimalikult varjatult, et saada lapse spontaanset kõnet, kuid ainult püsiva lindistuskogemusega laps ei pööra magnetofonile tähelepanu, aga teadvustab selle olemasolu siiski (hoolimata mitmetest "nõksudest" magnetofoni varjamiseks, on paljudes lindistustes sees lõike, kus laps avastab/uurib magnetofoni ja mõnikord ka katkestab kogemata lindistuse). Tekstid on ülesehituselt dialoogid ema (ka onu, isa, vanaema) ja lapse vahel, kusjuures käesolevas töös on uuritud vaid lapse sõnavara, võtmata arvesse otseseid dialoogisisesid mõjutusi partneri poolt. Kahe lapse puhul on nooremad lapsed koos vanemate lastega täiskasvanu-lapsed dialoogist osa võttes passiivsemaks jäänud, kuid Joonase vestlus emaga üksinda on sama intensiivne, kui üksikutel lastel. Helmi-Halliki-ema vestlused on ema poolt rohkem teadlikult vanemale lapsele suunatud. Lindistused on tehtud lapsele omases keskkonnas (enamasti kodus) ja võib kõneaine ning situatsiooni järgi jagada nelja rühma:

a) jutustamine tuntud pildiraamatu või juturaamatu ("Naksitrallid", "Väike merineitsi", "AB mudilastele", "Triinu ja Taavi lood") järgi - neis tekstides esineb palju tsiteerimist ja spetsiifilisi sõnu, kuna selles vanuses lastel on väga hea mälu seoses loetud raamatu ja selle piltidega, ning kuigi neil ei pruugi olla arusaamist loetud tekstist, võivad nad isegi terveid lõike peast lugeda. Siia kuuluvad ka laste "esinemised" lauludega ("Väike karjane", "Mutionu pidu") ja televiisoris toimuva kommenteerimine.

b) jutustamine joonistamise, "kirjutamise", kleepimise, värvimise, ehitamise või voolimise saateks - selles vanuses lastel ei ole mõtlemine veel sisemiseks muutunud ja nad saavad kõiki oma tegevusi kommentaaridega tegevuse enda kohta, näit. "Nüüd ma võtan punase pliatsi." Partneril on sellistes dialoogides enamasti küsija roll.

c) situatsiooni- ja rollimängud - kodumäng, kohvikumäng, bussijaamamäng, autojuhimäng, aga ka kaasalöömine igapäevastes kodustes tegemistes nagu toiduvalmistamine, koristamine, riietumine.

d) oma igapäevase elu või meeldejäävate sündmuste kirjeldamine - neil juhtudel on partner lapsele huvitavaks abistajaks ja/või suunavate küsimuste esitajaks.

Nagu tabelist 1 näha, ei ole materjal sugugi ühtlane, ei tekstide mahu ega ka ealise läbilõike poolest. Sellest johtuvalt ei saa teha mingeid üldistusi uuritavate laste sõnavara kohta (rääkimata juba üldistamisest kõigile eesti keelt emakeelena kõnelevatele lastele). Eesti laste keeleomandamise projekti raames on küll üheks

eesmärgiks eesti keelt kõnelevate laste sõnavara representatiivse andmebaasi kogumine ja moodustamine, kuid käesolev töö võimaldab kogunenud andmete nappuse tõttu vaid esialgsete kogude kirjeldamist.

Sõnaliigiliseks ja morfoloogiliseks analüüsiks olen kasutanud Heiki-Jaan Kaalepi tehtud eesti keele morfoloogilise analüüsi programmi, mille andmed põhinevad Ülle Viksi "Väiksel vormisõnastikul", täiendades programmiga töödeldud tekste vajalike laienditega ning parandustega. Tekstidest andmebaasi moodustamine ja statistiline analüüs on tehtud andmebaasisüsteemiga FoxPro 2.0. Sõnede hulka jäid arvamata kokutamised, kõnes esinevad täitehääliksused, võõrkeelsed väljendid ("*was ist das?*" ja "*auf Wiedersehen*" esines Kertul ja Martinil) ja laste "mänguvõõrkeel" (näit. "*assa faalikossa*" Martinil).

Tabel 1. Keeleline materjal (10 erinevat last, s.h. 5 tüdrukut ja 5 poissi)

NIMI	VANUS	SÕNU	VORME	SÕNESID	TÄHIS/FAIL	TEEMA
Paula	1.11	77	96	165	TP KYLLI2	"Naksitrallid", igapäevaelu
Paula	2.0	112	171	394	TP KYLLI1	vannimine, riietumine
Kertu	2.3	103	121	261	TK KADRI1	telefonimäng, igapäevaelu
Kertu	2.3	239	340	835	TK KADRI2	joonistamine, igapäevaelu
Erik	2.3	137	184	314	PE AGE2	jahimehe-, korstnapühkijamäng
Erik	2.3	155	239	517	PE AGE3	söögitegemise mäng
Halliki	2.3	32	52	91	TL LEA8	joonistamine
Kertu	2.5	180	241	600	TK KADRI3	"Väike merineitsi", igapäevaelu
Helmi	2.6	135	167	502	TH LEA1	pildiraamat elust maal
Halliki	2.6	30	42	77	TL LEA9	joonistamine
Kertu	2.7	173	229	520	TK KADRI4	kodumäng
Martin	2.8	16	20	34	PM REILI10	magnetofoni uurimine
Martin	2.8	70	83	244	PM REILI11	pildiraamat
Martin	2.8	68	80	189	PM REILI12	joonistamine
Helmi	2.9	58	80	136	TH LEA2	joonistamine
Henri	2.9	83	106	190	PN HENRI1	igapäevaelu
Martin	2.9	120	145	303	PM REILI6	ehitamine, konstrueerimine
Kertu	2.10	111	133	313	TK KADRI5	laul, magnetofoni uurimine
Helmi	2.10	74	85	138	TH LEA4	igapäevaelu, esemed toas
Helmi	2.10	91	119	300	TH LEA5	laul, magnetofoni uurimine
Henri	2.11	92	98	186	PN HENRI2	igapäevaelu, loomad maal
Erik	2.11	101	135	286	PE AGE1	voolimine, maki uurimine
Kertu	3.0	163	235	541	TK KADRI6	söögitegemine, maki uurimine
Kertu	3.0	196	275	661	TK KADRI7	söögitegemine, kiikumine
Martin	3.0	73	89	166	PM REILI1	ärkamine, riidessepanek
Helmi	3.1	135	188	371	TH LEA6	söögitegemine
Anni	3.1	68	75	100	TA RENNA2	igapäevaelu
Anni	3.2	58	66	93	TA RENNA3	igapäevaelu, maaleminek
Anni	3.2	132	176	306	TA RENNA4	"AB mudilastele", igapäevaelu
Martin	3.2	122	169	421	PM REILI2	mäng kiirabiauto ja traktoriga
Martin	3.2	84	98	260	PM REILI3	pildiraamat liiklusest
Martin	3.2	132	175	544	PM REILI4	kohvikumäng, bussijaamamäng
Martin	3.3	102	145	302	PM REILI5	gaasiautomäng
Anni	3.3	107	141	308	TA RENNA5	vanaema aiamaal
Helmi	3.3	51	66	112	TH LEA7	kleepimine
Anni	3.4	133	188	298	TA RENNA6	pildiraamat Krisnast
Joonas	3.5	75	95	118	PJ ELO1	igapäevaelu
Martin	3.6	164	241	536	PM REILI7	söögitegemise-mäng
Martin	3.6	57	77	144	PM REILI8	mesilase-mäng
Martin	3.6	114	182	402	PM REILI9	joonistamine vesivärvidega
Anni	3.6	101	130	239	TA RENNA1	"Triinu ja Taavi lood"
Joonas	3.7	38	45	68	PJ ELO2	mängimine
Joonas	3.7	22	26	28	PJ ELO3	jutt õuest
Joonas	3.7	67	96	161	PJ ELO4	jutt kelladest
Martin	3.8	100	139	252	PM REILI13	magnetofoni uurimine
Helmi	3.8	122	154	237	TH LEA10	televisorivaatamine
Joonas	3.10	129	165	252	PJ ELO5	värvimine, jutt suvitamisest
Joonas	3.10	49	60	81	PJ ELO6	igapäevaelu
Joosep	3.10	69	87	130	PO PIRET1	igapäevaelu
Joosep	3.10	107	151	250	PO PIRET2	automäng
Joonas	3.11	36	42	49	PJ ELO9	igapäevaelu
Martin	3.11	82	103	186	PM REILI14	pildiraamat

1. SISSEJUHATUS

1.1 *Keele omandamise erinevad teooriad*

Laps omandab, mitte ei õpi esimest keelt, mis saab tema verbaalse mõtlemise aluseks. Lapse keeleomandamine on psühholingvistika peamisi uurimisobjekte ja ka sõnavara, nagu muudegi keele komponentide omandamist, ei saa vaadelda lahus lapse psüühilisest taustsüsteemist. Lapse keeleline areng on tugevalt seotud tema teiste kognitiivsete protsesside (mõtlemine, mälu, tunded, aistingud) ja füüsilise arenguga. Järgnevalt püüangi anda ülevaate lapse keele (eriti sõnavara) omandamise arengust ja selle uurimise erinevatest teoreetilistest ja metodoloogilistest lähtekohtadest. Põhilise allikana olen kasutanud **Matti Leiwo** raamatut "*Lapse keeleline areng*" (1993).

Pikka aega mõistetigi keele omandamist lapse tervikarengu osana. 20. sajandi alguses ilmunud lapse üldarengu kirjeldustes leidub põhjapanevaid ja detailseid kirjeldusi laste (sageli uurijate oma laste) keelelise arengu kohta. 1907 a. ilmus **William ja Clara Sterni** "*Kindersprache*", millest sai pikaks ajaks eeskuju järgmistele uurijatele (Leiwo, 1993, lk. 41).

Arengupsühholoog **Lev Vögotski** keeleomandamise käsitluses rõhutatakse keele ja mõtlemise ühtsust (Vygotski, 1962, viidatud Leiwo (1993) kaudu, lk. 41). Tema teooria järgi avaldab kõne olulist tagasimõju mõtlemise arengule ning koos kõne arenguga muutub mõtlemine üha rohkem lapse käitumise juhtijaks: laps hakkab suunama oma käitumist "valjusti mõeldes". Kui kaheaastastel lastel paluti oma tegevust kommenteerida, keskendus laps kõnele ja tegevuse kontrollimine jäi nõrgaks. Seevastu 3-4-aastastel tegevuse kommenteerimisega suurenes ka tulemuslikkus (Luria, 1961, viidatud Leiwo (1993) kaudu, lk. 64). Sotsiaalne kõne muutub egotsentriliseks kõneks ning viimane omakorda sisekõneks e. mõtteks. Selles protsessis on eristatud viit etappi: 1) "kõne iseenda jaoks" (näit. sõnadega mängimine ja nende kordamine); 2) väljapoole suunatud individuaalne kõne (näit. mänguasjade kõnetamine); 3) sissepoole suunatud, enda juhtimiseks määratud kõne; 4) kuuldav sisemine kõne (pomin); 5) sisemine kõne e. täiesti kuuldamatu mõtlemine (Kohlberg jt., 1968, viidatud Leiwo (1993) kaudu, lk. 65).

1920ndatel aastatel alustanud arengupsühholoog **Jean Piaget** pööras suurt tähelepanu keele omandamise kognitiivsetele eeldustele ja keele omandamise sõltuvusele abstraktsete mõistete arengust. Tema kognitiivsete arengustaadiumide

teooria kirjeldab kognitiivset arengut kindlas järjestuses etappidena, üleminek ühelt staadiumilt teisele toimub ainult eelmise staadiumi valdamisel. Esimest, sensomotoorset staadiumit, iseloomustab mootorika, taju ning koordineerimistegevuse areng. Laps õpib eristama esemeid ja tegevusi kordamise teel. "Semiootilise funktsiooni teke lõpetab sensomotoorse staadiumi ja tähistab mõtlemise eraldumist tegevusest. Semiootilise funktsiooni silmapaistvaim ja ainulaadseim väljendaja on keel, kuna see on oma olemuselt sotsiaalne ja temas on juba valmis kujul olemas sellised kognitiivse mõtlemise vahendid, nagu mõiste-, suhte- ja klassifikatsioonisüsteemid." (Leiwo, 1993, lk. 67). "Keel on osa sümbolist e. semiootilisest funktsioonist, kuid mitte selle ainuke esinemisviis. Selle funktsiooni teke on keele ja tegevuse ühistöö." (Kauppinen, 1992). Pooleteise-kaheaastaselt algab eeloperatsioonaalne (mõiste-eelne) staadium, mille 3-aastaselt vahetab välja intuiitiivne mõtlemine ja umbes seitsmeaastaselt konkreetsete operatsioonide staadium. Nende perioodide kestel laps klassifitseerib, tabab sarnasusi ja erinevusi, õpib suurendama ja vähendama. Neljandas, formaalsete operatsioonide staadiumis (algab umbes 11-aastaselt), õpib laps abstraktselt mõtlema ja arendab loogilisi operatsioone (Leiwo, 1993, lk.66).

Biheivioristid, eelkõige **B.F.Skinner**, mõistavad kõnet verbaalse käitumisena, mis ei erine põhimõtteliselt mistahes muust õpitud käitumisviisist. Nende jaoks on keele omandamine kõne õppimine, milles olulisel kohal on matkimine. "Nn. kajareaktsiooniga kordab laps täiskasvanute väljendusi ja kui laps saab sellele kinnituse, siis suureneb taaskordamise tõenäosus. Teised keeleõppimises olulised reaktsioonid seovad kajameetodil õpitu vastava tähenduse (nimetuse) ja olukorraga (nõudega)." (Leiwo, 1993, lk.43). Selle teooria stiimul-reaktsioon-ahelate lihtsus ja selge mõõtmisvõimalus (näit. *Illinois Test of Psycholinguistic Abilities*) on teinud ta küllalt populaarseks psühholingvistiliste uuringute meetodilise alusena, kuid on ilmselge, et nii keerulist ja loovat protsessi, nagu keele omandamine, ei saa taandada pelgalt õpitud käitumuslikuks reaktsiooniks.

Seevastu gestaltpsühholoogid eeldavad, et taju on midagi enam kui aistingute summa. Sellel suunal puudub ühtne keele omandamise teooria, kuid biheiviorismi ühe kesksema mõiste - taipamisega (*insight*) on seotud kaks olulist seadust, mis mõjuvad läbi taju- ja mäluprotsesside ka keelekasutusele. Nn. "hea vormi" seadus seletab gestaltpsühholoogia arvates ka mõnede keelevigade tekkimist ja neist arusaamist (näit.

ütleb laps "nelja-aastase" mudeli põhjal "kolja-aastane"). "Analoogiaseaduse järgi tajutakse ühtekuuluvaina vormi või värvi poolest sarnaseid stiimuleid tajuväljas /---/ ning need jäävad inimestele paremini meelde. Muidugi on probleem ka selles, mille analoogia põhineb, /---/ kas ei peitu siin mingi semantiliste joonte ja nende taustaks olevate gestaltpõhimõtete üldine hierarhia: kas maskuliinsus-feminiinsus-dimensioon on primaarsem kui täiskasvanu-laps-dimensioon või semantiline erinevus primaarsem kui fonoloogiline." (Leiwo, 1993, lk.47-48)

Transformatsiooniteooria (**Noam Chomsky**) rõhutab keele loovat omandamist, keelelise arengu aluseks on lapse küpsemine ja võime moodustada "oma" grammatika. Ratsionalistid väidavad, et inimestel on kaasasündinud süsteem ükskõik millise keele omandamiseks (*Language Acquisition Device, LAD*) ja järelikult ka mingid universaalsed põhimõtted, millele keele omandamine toetub. Selle sünnipärase süsteemi abil moodustab laps kuulnud keelelise algmaterjali põhjal keelereeglite süsteemi (grammatika), mida ta täiendab pidevalt uute keelehüpoteesidega, kontrollib neid kasutuses ning järk-järgult muutubki lapse grammatika sarnaseks täiskasvanu omale. Selle teooria põhjal pole keele omandamises oluline roll mitte keelekomponentide (häälikud, sõnad, väljendid) äraõppimisel, vaid reeglisüsteemide arendamisel, kogemusel, mis "aitab keelereeglitest elimineerida võõrad hüpoteesid" (Katz, 1966, viidatud Leiwo (1993) kaudu, lk. 50), ja loomingulisel lähenemisel keelele. Vastupidiselt Piaget' väidetele ei pruugi kognitiivne ja keeleline areng kulgeda samas rütmis. Kakskeelseid serbohorvaadi-ungari lapsi uurides jõudis **Dan I. Slobin** järeldusele: kui üht ja sama semantilist suhet väljendatakse prefiksi (või prepositsiooni) ja sufiksi abil, siis omandatakse sufiks muude võrdsete tingimuste puhul varem (Slobin, 1974, viidatud Leiwo (1993) kaudu, lk. 70). Slobin sõnastas ligi kaksikümmend sellist keele omandamise universaali koos seitsme operatsioonipõhimõttega, mida tema arvates laps keelelist materjali organiseerides kasutab. Transformatsionalistid ei suuda kirjeldada keelekasutuse arengut, vaid ainult vormi omandamise arengut. Ratsionalistide kriitikaks võib öelda, et keele omandamine pole sugugi nii iseseisev protsess, vaid on mõjutatud veel paljudest keskkonna- ja personaalsetest teguritest (Wells, 1986).

1.2. Keele omandamise eeldused

1.2.1. Bioloogilised eeldused

Ameerika ajufüsioloogi **Eric H. Lennebergi** järgi on keele omandamine küpsemisel avalduv käitumine, s.t. keele omandamine algab reeglipäraselt teatud eas ja arengustaadiumis. Bioloogilisteks eeldusteks on ajupoolkerade domineerimise areng ja motoorikakeskuste spetsialiseerumine. Eakohasuse printsiipi tõendavad ka juhtumid, kus 2-3-aastane laps suudab peale vasaku ajupoolkera kahjustust uuesti normaalselt kõnelema õppida, sest parem ajupoolkera võtab vasema ülesanded üle. Puberteedieas ja täiskasvanuna tekkinud afaasia aga jätab püsivad kahjustused (Lenneberg 1967, viidatud Leiwo (1993) kaudu, lk. 58). Nn. hundilapsed, kes on sotsiaalsesse keskkonda sattunud alles keele omandamise kriitilise staadiumi möödudes, ei õpi ka teraapiale ja kõneõpetusele vaatamata korralikult kõnelema: nad mõistavad rohkem, kui väljendada suudavad, samas on nende väljendused ühest küljest ennustamatud, aga sageli ka stereotüüpsed (Curtiss, 1977, viidatud Leiwo (1993) kaudu, lk. 60). Kriitiline staadium algab 1,5-2-aastaselt, mil lapse aju on saavutanud umbes 60% ulatuses täiskasvanu aju küpsuse. "Järgneb kiire keeleline areng ning 5-6-aastaselt /---/ on ka lapse aju küpsus lähedane täiskasvanu omale. Edasi kulgeb keeleline areng aeglasemalt, laps omandab peamiselt uut sõnavara." (Leiwo, 1993, lk.59). Lennebergi teooriat on kritiseeritud keelelise ja kognitiivse arengu lahutamise pärast, paljud psühholoogid peavad õigeks vaadata keelelist arengut siiski tervikarengust sõltuvana. Selge on aga see, et keele omandamine nõuab teatavat küpsust.

1.2.2. Mälueeldused

Selleks, et keeleomandamisprotsessis kuuldu analüüsida ja kogemusi tallele panna, on vaja teatavat mälu arengutaset. Algul haarab laps lühiajalisse mällu ilmselt ainult keelelisi üksusi (olenevalt sellest, mida ta kõnevoolest üksusteks segmenteerida suudab), kuid sõltuvalt ülejäänud kognitiivsest arengust, hakkab pikaajalisse mällu talletama ka grammatikareegleid, sõnade tähendusi ja nende omavahelisi seoseid. "Kogemuste kaudu omandatud info säilitatakse inimese pikaajalises mälus mäluüksustena, mis kogemuste muutudes kinnituvad või muutuvad teistsugusteks. Lapse mõtlemise ja keele puhul on reaalsuseks skriptid, spetsiifiliste situatsioonidega liituvad infostruktuurid." (Kauppinen, 1992). Teisalt on just keel vahendiks, millega

talletada nägemis- ja kuulmisaistinguid (vähem lõhna-, maitse- ja puuteaistinguid), kogemusi, mõtteid, seoseid jne., seega oluline meeldejätmise eeldus. "On oletatud, et ka varase lapseõlve kadumine meie mälust (lapseõlveamneesia) tuleneb sellest, et lapsel ei ole oma esialgsete kogemuste talletamiseks sobivat sümbolilist vormi. Hiljem omandatud sümbolisüsteemid, ennekõike keel, ei suuda varase lapseõlve mälujälgi lahti mõtestada." (Leiwo, 1993, lk. 69-70).

1.2.3. Sotsiaalsed eeldused

Nagu nn. hundilaste puhul näha, ei omandanud nad keelt väljaspool sotsiaalset keskkonda. Kuid ka pelk inimeste keskel viibimine ei anna lapsele piisavaid keelekogemusi ja alahooldatud lapsed kannatavad lisaks emotsionaalsele vaegusele ka kognitiivse vaeguse all, sest nendega lihtsalt suheldakse vähe. Nii jääb ka nende keeleline käitumine äärmiselt vaeseks. Aktiivne keeleline suhtlemine lapsega juhib alguses lapse tähelepanu kõnele, seejärel saab laps teada, mida keelemärgid (sõnad) tähistavad. Lapsega kõneldakse tema lähemast ümbrusest ja selles esinevatest suhetest, kasutades selleks ka mitteverbaalseid vahendeid (eriti osutavaid zeste). Ema ja lapse suhtlemine on algusest peale dialoog, kuna emad kooskõlastavad oma kõne lapse reaktsioonidega ning "ütlevad ette" ka lapse kõnevooru, kuid umbes pooleteiseaastane laps toob kuuldavale ka omapoolsed verbaalsed reaktsioonid. Neile vastab täiskasvanud partner omakorda laiendustega, mida on kahte tüüpi: semantilised ja grammatilised. Cazdeni (1972, viidatud Leiwo (1993) kaudu, lk. 75) andmetel aitab semantiline laiendamine lapse grammatika arendamisele enam kaasa kui grammatiline laiendamine. Paula Lyytinen (1976, viidatud Leiwo (1993) kaudu, lk. 76) lisab lapse keelelisele arengule soodsad vastastikused tegurid, nagu mänglev-naljaltlev atmosfäär; vanemate keelelised väljendid, mis on lapsele eakohased; tunnustavad kinnitused lapse keelelisele käitumisele; lapse keeleliste algatuste vastuvõtt ja motiveerimine. Wells (1986) on ära toonud terve sisemiste ja väliste tegurite kompleksi, mis mõjutab keele ja ka sõnavara omandamist.

Mitmed uurijad on täheldanud, et tüdrukute keeleline areng algab varem ja kulgeb kiiremini, neil esineb vähem keelehäireid ning nad tulevad keeleliste ülesannetega paremini toime kui poisid. Seda on seletatud meeste ja naiste parema ja vasaku ajupoolkera erineva aktiivsusega (naistel on vasaku ajupoolkera mõningad piirkonnad paremini arenenud, sellega on seletatud naiste suuremat verbaalset

võimekust, kuid esialgu on see vaid hüpotees (Leiwo, 1993, lk. 62)), aga ka ema-tütär dialoogide erineva kvantiteediga (pikemad väljendused, pikemad dialoogid) võrreldes ema-poeg dialoogidega. Wells (1986) arvab põhjuse olevat tüdrukute ja poiste erinevas sotsialiseerumises: täiskasvanu algatatud vestlustes (30% täiskasvanu ja lapse vahelistest kommunikatsiooniaktidest) rõhutati koos tüdrukuga tegutsedes "kasulikke" koduga seotud toiminguid, seevastu poistega tegutsedes on rõhuasetus vabamal laiema ümbrusega seotud manipuleerimisel. Kuigi need tähelepanekud ei seleta poiste ja tüdrukute keelekasutuse erinevusi, on nad kindlasti oluliseks alateadlikuks komponendiks soorollide kujundamisel.

Peale soo on sisemiseks mõjuteguriks keele omandamisel kindlasti ka temperamenditüüp, see, kuidas introvertne või ekstravertne laps lülitub suhtlemisse, tema reageerimiskiirus keelelises käitumises. Aktiivne ekstravertne laps omandab kiiremini ja kergemalt suhtlemise keelelised võimalused.

Sotsiaalses taustsüsteemis on täheldatud keeleomandamise sõltuvust lapse sünnijärjekorrast (esmasündinute areng on kiirem, kuna ilmselt jagub neile rohkem vanema tähelepanu, seni kuni nad veel üksi on; järgmiste arengu ajal on vanema tähelepanu tihti jagatud), perekonna haridus- ja majanduslikust tasemest, aga ka kultuuritaustast, mis määrab, kuidas üldse lapsesse suhtutakse antud kultuurikontekstis (kui võrdsesse või alamasse, sõnaõiguslikku või mitte) (Wells, 1986).

1.3. Keelekasutuse ülesanded

Keelt omandades tutvub laps ka võimaluste ja olukordadega, milles keelt kasutada. Inglise keeleteadlane **M. A. K. Halliday** on jaganud keelekasutuse ülesanded 8 funktsiooniks, aluseks keele võime asendada füüsilist tegevust:

1) instrumentaalne funktsioon - esialgu tähtsaim, esmaste füüsiliste ja vaimsete vajaduste rahuldamiseks;

2) reguleeriv funktsioon - keele abil saab juhtida teise isiku käitumist;

3) vastastikuse mõjutamise funktsioon - keele abil saab vahetada mõtteid, väljendada suhtumist;

4) personaalne funktsioon - keele abil saab selgust oma olemusest;

5) heuristiline funktsioon - keel on välismaalimast teadmiste hankimise vahend;

6) kujutlusfunktsioon - keele abil on võimalik luua kujutlusmaailma;

7) informatiivne funktsioon - keele kasutamine teadmiste edasiandmiseks, võimaldab kirjeldada ja klassifitseerida;

8) rituaalne funktsioon - teatud keeleliste rituaalide (näit. tervitamine) sooritamise võimalikkus (Halliday, 1973, viidatud Leiwo (1993) kaudu, lk. 78-80).

Ainult siis, kui laps saab tundma õppida ja kasutada kõiki neid keele funktsioone, omandab ta keele kiiresti ja tema sõnavara on rikkam. Bruner (1975, viidatud Leiwo (1982) kaudu) lisab veel, et suhtlemises ei õpi laps mitte üksnes lausete tähendusi, vaid ka seda, kuidas vestlust üles ehitada, et ühine tegevus laabuks ega tekiks arusaamatusi.

1.4. Varase sõnavara omandamine (imiku- ja väikelapseas)

"Lapse keeleomandamisvõime on siiski palju mitmepalgelisem kui lingvistid ja psühholoogid on suutnud selgitada. Laps õpib keele ära tavaliselt kiiresti: põhistruktuurid 4-5 esimese eluaastaga ja ilma kogunud õpetaja või uusima metoodikata." (Lieko, 1993)

Ülevaatlikkuse mõttes toon kõigepealt ära Lennebergi (1966, viidatud Leiwo kaudu, lk. 61) tabeli varase keelelise arengu kohta (koostatud ilmselt indoeuroopa keeli omandavate laste järgi):

4 kuud - koogab;

6-9 kuud - laliseb; häälitseb "ma", "da" jne; tavaline on silpide reduplikatsioon;

12-18 kuud - väike hulk "sõnu"; täidab lihtsaid käske ja reageerib "ei"-le;

18-21 kuud - sõnavara kasv ca 20 sõnast ca 200 sõnani 21-kuuselt; näitab sõnade järgi esemeid; mõistab lihtsaid küsimusi; moodustab 2 sõnast koosnevaid lauseid;

24-27 kuud - sõnavaras on 300-400 sõna; kahe- või kolmesõnalased; kasutab prepositsioone ja pronomeneid;

30-33 kuud - sõnavara kasvab kiiresti; 3-4 sõnast koosnevad laused on tavalised; sõnajärjekord, lauseehitus ja grammatika tundmine lähenevad keskmisele kasutustasemele lapse ümbruses, kuid mõni väljendus erineb veel täiskasvanu keelest;

36-39 kuud - sõnavara koosneb 1000 või enamast sõnast; keeruliste grammatikareeglite edukas kasutamine lausete moodustamisel, kuigi mõni reegel on veel omandamata; grammatikavead on jäänud harvemaks; ca 90% mõistetavus.

Kommunikatiivse arengu alguspunkti on küllalt raske määrata, sest juba lapse nutul on oma informatsioon ema jaoks. Katsed on aga näidanud, et ka imikud suudavad tajuda teatud intonatsioonide ja foneemide erinevust juba enne ühekuuseks saamist. Arvatavasti viitab see kõne kriitilistele omadustele, mis käivitavad automaatselt kõnemehhanismid vasakus ajupoolkeras (Leiwo, 1993, lk. 82). Niiöelda vestluskäitumine saab alguse neljandal elukuul, kui laps hakkab reageerima oma hooldaja kõnetlustele. Viiendal elukuul ilmub lalinas võib märgata erinevaid intonatsioone (küsiv, nõudev, kinnitav) ja neid kasutab laps ka oma esimestes ühesõnalistes väljendites esimese eluaasta lõpupoole, mil ta ise on võimeline tõlgendama juba nii kõne paralingvistilisi, mitteverbaalseid kui ka verbaalseid vorme. Halliday (1975, viidatud Kauppineni (1981) kaudu) jagab varased väljendused kahte etappi: keele-eelne periood ja ühesõnaperiood.

Keele-eelsel perioodil puuduvad lapsel veel sõnad, Halliday (1975, samas) määratluse kohaselt puuduvad lapse hääliksustel (*vocal postures*) igasugused leksikogrammatilised vormid, kuigi hääliksused võivad matkida täiskasvanu kõne fragmente; hääliksused on monofunktsionaalsed. Dore jt. (1976) peavad määratlemisel tähtsaks, et väljendustel puudub kindel viiteline tähendus, kuid on olemas pragmaatililine funktsioon

Ühesõnaperiood algab esimeste sõnade kasutuselevõtuga, kui väljendustele tekib viiteline tähendus. Dromi (1987) arvates on hääliksustest eristavateks joonteks 1) lapse avalduse ligilähedus tähendusele, mida andis sellele täiskasvanu; 2) kindlaks kujunenud avalduse püsiv kasutus mingi objekti või situatsiooni suhtes. Ühesõnaperioodi psüühilisteks põhjusteks peab Bloom (1973, viidatud Dromi (1987) kaudu) seda, et lapsed ei ole veel võimelised jälgima rohkem kui üht situatsiooni aspekti korraga. Bruneri (1975, viidatud Leiwo (1993) kaudu, lk. 85-86) arvates pärinevad lapse esimeste sõnavormide tähendused ema ja lapse suhtlemisest, Dore (1974, viidatud Leiwo (1993) kaudu, lk. 84) peab neid primitiivseteks kõneaktideks, mille keelelise osa moodustab mingit eesmärki taotlev väljendus ja primitiivne illokutsioon, mille osa võib täita näiteks küsiv intonatsioon. Seega ei ole esimesed sõnad sugugi ühetähenduslikud, vaid sisaldavad kogu lause pragmaatilist informatsiooni, näiteks lapse väljend "Pall!" (lisaks liigutustele ja intonatsioonile) tähendab 'see seal on pall, anna mulle palli'. Nelson (1974) lisab, et esimesed sõnad, mida lapsed kasutavad, on kõrge

funktsionaalsusega objektide (objektid, mis liiguvad või millega laps saab manipuleerida) nimed. Gentner (1982, viidatud Dromi (1987) kaudu, lk. 129) põhjendab substantiivide varasemat omandamist (enne verbe) : objektid, erinevalt tegevustest, on konkreetsed ja käegakatsutavad, seetõttu ka paremini tajutavad. Ometi ei saa selle perioodi sõnu sõnaklassidesse jagada, kuna nad on nii mitmetähenduslikud. Kvantorid ja adverbid on enamasti instrumentaalses kasutuses, näit. "Veel!" tähendab 'anna veel, tee veel'. (Hakulinen, 1981).

"Alguses õpitakse iga sõna aeglaselt ja erijuhtumina, ühesõnaperioodi lõpus õpitakse enamus sõnu ruttu ja vahetult tema üldkasutatavas tähenduses." (Dromi, 1987, lk. 8). Selle perioodi lõpu tähistavad Greenfield ja Smith (1976, viidatud Dromi (1987) kaudu, lk. 19) oma uurimuses: andmete kogumine ühesõnaperioodi kohta lõpeb, kui ühesõnalised väljendid kõnes on esimest korda vähemuses. Uuritud laste individuaalse erinevuse tõttu on nende ühesõnaperioodi kestus erinev üsnagi suurtes piirides: algus 7-kuuselt (Greenfield and Smith, 1976, samas) kuni 13-14-kuuselt (Bowerman, 1978, viidatud Dromi (1987) kaudu, lk. 19), lõpp 17-kuuselt (Dromi, 1987) kuni 22-kuuselt. Ka perioodi jooksul omandatud sõnavara suuruses oli kõikumisi vahemikus 106...337 sõna. (Nelson, 1973, viidatud Dromi (1987) kaudu, lk. 156). Enamus uurijaid aga on ühel nõul selles, et vahetult enne perioodi lõppu kasvab sõnavara väga kiiresti ning ületanud esimese saja piiri, muutub peaaegu võimatuks omandatud sõnavara täpselt loendada. 23 kuuselt (1.11) , mis on käesoleva ainese alumine vanusepiir, on ilmselt kõik normaalselt arenenud lapsed läbinud keeleomandamise ühesõnaperioodi.

Tavaliselt hakkab laps kaheliikmelisi väljendusi kasutama 1,5-2-aastaselt. Braine (1963, viidatud Leiwo (1993) kaudu, lk. 88) väitel kasutab laps kahe väljendi liitmisel tuumsõnade grammatikat. Tuumsõnade (*pivot*) klass koosneb väikesest hulgast sagedasti korduvatest sõnadest, selle klassi sõnad moodustaksid nagu erilise tuumlause, kuhu võib lõputult liita uusi avatud (*open*) klassi sõnu.

Kuidas omandatakse uued sõnad? Peters (1983) tõstatab küsimuse: mida üldse laps tajub sõnana ehk keele üksusena? Uurimused näitavad, et pikad väljendid võivad kuuluda väga varajasse kõne tajumise perioodi, niisamuti suudab laps produtseerida kõnes pikki ja keerulisi üksusi, mida ta on kuulnud samas kontekstis kasutatavat (näiteks Kertu (2.0) enne emaga linnaminekut: "Rahakott on, kell on, võtmed on - võib minna.") . Sellised väljendid, mõnikord koguni 5-6 sõna pikad, on tema mälus talletatud ilmselt ühe üksusena ja

sellistena peab ta neid ka oma leksikoni kuuluvateks.

Peters sõnastab järgnevad segmenteerimispõhimõtted: 1) kõik üksused või sissekanded leksikoni kandideerivad põhjalikumale segmenteerimisprotsessile, mille tagajärjel nad jagunevad väiksemateks üksusteks; 2) väiksemad üksused, kui segmenteerimise tulemused, sisestatakse leksikoni iseenesest; 3) üksus, mis on segmenteeritud, võidakse kustutada ja ka mitte kustutada leksikonist. Niisiis võivad leksikonis koos olla nii algüksus kui ka segmenteeritud üksus. Üheks üksuse segmenteerimist hõlbustavaks teguriks peab Peters rõhku - seega võiks eesti keele, kui suhteliselt kindla esisilbirõhuga keele segmenteerimisprotsess võrdlemisi lihtne olla ja osaliselt selgitab see väide ka asjaolu, miks esineb antud materjalis väljendeid nagu missee (segmenteerimata 'mis see', mille teisel osal puudub rõhk) või misasi (segmenteerimata 'mis asi').

Levy ja Nelson (1994) kirjeldavad keeleüksuste omandamise protsessi järgmiste etappidena:

1) Uus keelend (*language form*) omandatakse vestluskonteksti baasil koos oma jagatud suhetega teistesse keelenditesse;

2) vestlused on tõlgendusvahelises korras lapse eelnevate teadmiste süsteemiga, kuid laps võib tajuda konteksti teisiti kui täiskasvanu; mõistetav kontekst sisaldab "vormide kaasailmumise", s.t. kinnistuvad väljendid (keelendid), mitte sõnad või mõisted;

3) täiskasvanu kasutatule lähedases kontekstis võib laps kasutada samu vorme;

4) keelendi enda kasutamine (eriti teiste vormidega formaalselt vastanduva alternatiivina) lisab teiste kasutajate poolt teadmisi tähenduskonteksti kohta;

5) teiste ja enda kasutuse võrdlemine juhib ümbersüsteematiseerima seda keelendit ja ka teisi, mis on semantiliselt ja süntaktiliselt lähedalt seotud (vrd. Petersi segmenteerimisprintsipiidega);

6) keelendi täielik mõistmine võib tulla alles aastaid peale esmast omandamist ja kasutamist; tähenduste süsteemis toimub pidev ümberorganiseerimine.

Iga etappi võib pidada ka üksuse või keelendi mingi komponendi omandamiseks: (1) foneetiline vorm; (2) grammatiline vorm; (3) funktsionaalne kasutus; (4) denotatiivne tähendus; (5) teadvustatud suhted leksikaal-grammatilise süsteemiga.

Golinkoff jt. (1994) toetuvad varajasele sõna määratlusele (sõna peab viitama)

ning kirjeldavad sellest lähtuvalt leksika omandamise printsiipe. Printsiibid ilmnevad kahe arengureana, mõjutatuna lapse võimest interpreteerida lingvistilisi (eristada sõna või sõnu, kõne vastuvõtul fonoloogilist vormi) ja mittelingvistilisi (kasutada mittelingvistilisi vihjeid, et leida keskkonnast viitealus) stiimuleid. Printsiibid mõjutavad last hüpoteeside, mida uus sõna võiks tähendada, valimisel.

I.1) Viitamine - sõnad osutavad objektidele, tegevustele, atribuutidele;

2) Laiendamine - sõnad märgistavad rohkem kui algupärased viited;

3) Objekt - sõna tähistab kogu objekti, mitte selle osi või tegevusvahendeid;

II.1) Kategoriaalne liikumisruum - sõnad võivad laieneda algse viitega samale põhitaseme kategooriale;

2) Uus nimi - nimetutele kategooriatele antakse uued nimed;

3) Kokkuleppelisus - kõnelejad keelises ümbruses eelistavad erinevaid termineid.

Kauppinen (1992, lk. 193) võtab eelneva lühidalt kokku: " Vana ja uue tähenduse vahel peab olema mingi assotsiatiivne ühtsus: sarnasus või puutepunkt. Ühine aines, nn. *tertium comparationis* võib puudutada välimust, häält, tegevust või omadust. Laps kasutab talle tuntud sõna, millel on sarnane tähenduspiirkond, soovides viidata viitealusele, millel puudub tähis tema sõnavaras. /---/ Lapse kasutatud nimetused jäävad juhuslikuks, need asendatakse üldlevinutega kohe, kui laps on need leidnud." Enamus laiendusi baseeruvad vormierinevustele/sarnasustele, aga ka maitsele või helile, võivad olla seotud assotsiatsioonide või temaatiliste suhete (näit. ütleb laps 'paber' pliiatsi kohta) kaudu (Golinkoff jt., 1994). Nelson (1974, viidatud Kauppineni (1981) kaudu, lk. 197) täiendab: "Mõiste on funktsioonide ja suhete dünaamiline struktuur. Mõiste tuum on funktsionaalne ja seda otsivad nii lapsed kui täiskasvanud uut sõna omandades. /---/ Katses valisid lapsed viitealuse algul nii vormi kui ka funktsiooni põhjal, kuid kui ülesandeks oli esemetega tegutsemine, said valimisel määravaks funktsionaalsed jooned."

Need ongi peamised jooned, mis iseloomustavad lapse varase keele ja sõnavara omandamist. Kokkuvõtteks tsiteeriksin Mikko Korhoneni (1993, lk. 131): " Kolmanda eluaasta kestel rikastub keel tunduvalt: sõnavara kasvab; laused pikenevad; ilmnevad käsk-, keeld- ja küsilause erinevused; laps hakkab kasutama verbi 'olema', sidesõnu ja pronomeneid ja valitseb lihtsamate sõnatüüpide üldisemaid muutevorme. Järgneva

eluaasta jooksul grammatika valdamine täiustub ja sõnavara kasvab, nii et ligi nelja-aastasena on laps võimeline vabalt kasutama oma emakeelt igapäevases elus ja keskkonnas."

1.5. Tänapäeva uurimismeetodid

Üldistatult jagunevad lastekeele uurimismeetodid kaheks: test ja vaatlus.

1) **Testuuringuid** kasutavad peaaesjalikult psühholoogid ja neis uuritakse täpselt väljatöötatud keeletestidega (näit. *Early Language Inventory*, *Minnesota Child Development Inventory*, *MacArthur Communicative Development Inventories*) suurt hulka kindla sotsiaalse jaotuse põhjal (vanus, sugu, sotsiaalne klass, vanemate haridustase jne.) valitud lapsi. Testuuringute positiivseks küljeks võib lugeda nende ökonoomsust ja tulemuste mõõdetavust, kontrollitavust ning juhuslikkuse vältimisest tulenevat üldistusväärtust. Testmeetodi miinusteks tuleb aga lugeda seda, et testidega saab uurida ainult küllalt kitsast probleemi ja selle sõltuvusi ning ka siis ei saa uuritava lapse keelekasutuse laiemat konteksti arvesse võtta - ühesõnaga, selle meetodi puhul ei saa arvestada individuaalsust. Testmeetod ei sobi väga väikeste laste keele uurimiseks, sest eeldab mingeid juba omandatud standardeid (keelestandardid, kommunikatsioonistandardid), samuti võib kahelda saadud vastuste tõepärasuses, kuna nn. laboratooriumitingimustes võib laps end väljendada teisiti (olla kidakeelsem, mõista esitatud küsimusi valesti jne.) kui spontaanses kõnes tuttavas keskkonnas. Kõige selle tõttu sobib testmeetod eelkõige üksikjuhtumitest ilmnenud tendentside kontrollimiseks (Lieko, 1993). Selgituseks kirjeldan lähemalt *MacArthur Communicative Development Inventory* nimelist testuuringut. Test on jaotatud kaheks: *CDI Infant* (vanusele 0.8-1.4) ja *CDI Toddler* (vanusele 1.4-2.6). *Infant*-testis palutakse lapsevanematel märkida 396 ingliskeelsete laste poolt esimesena omandatava sõna kohta, millises vanuses nende laps seda mõistab ja millises vanuses ka kasutab. Uuritavad sõnad on jagatud 19 kategooriasse (onomatopoeetilised, loomade nimetused, sõidukid, lelud, toidud, riided, kehaosad, mööbel, majapidamistarbed, asjad ja kohad õues, inimesed, mängud, verbid, ajasõnad, adjektiivid, küsisõnad, prepositsioonid, hulgasõnad), mis ei vasta lingvistilistele kategooriatele (enamus kategooriaid hõlmab endas ilmselt substantiive ja see on ka arusaadav, kuna varane sõnavara kasvab eelkõige ümbritseva nimetuste tundmaõppimise teel, seega substantiivide osas), küll aga semantilistele rühmadele, mis peaksid iseloomustama lapse mõtlemiskategooriaid. *Toddler*-test on põhimõtteliselt samasugune, erinev on päritavate

sõnade arv (680) ja lisatud on veel paar kategooriat: abiverbid ja sidesõnad, kuna arenenumad lapsed oskavad selles eas moodustada lihtsamaid rindlauseid ja kasutada liitaegu ning modaalverbe. Testi tulemuste põhjal saadud jaotusskaalad ei ole koostatud mitte iga, vaid sõnavara suurust aluseks võttes. Igas jaotuses on kolm graafikut, mis väljendavad üldnimede, predikaatide (verb ja adjektiiv) ning suletud klassi (pronoomenid, hulgasõnad, artiklid, pronominaalsed adjektiivid) suhtarvulist esinemist (Bates jt., 1994).

2) **Vaatlus** on tavalisem viis laste keeleomandamise uurimiseks ja seda kasutavad põhiliselt lingvistid. Selle meetodi puhul kogutakse mahukas keelematerjal lapse (väikese hulga laste) spontaanselt kõnest igapäevastes tingimustes, tehes regulaarseid lindistusi ja kirjalikke märkmeid uuritava probleemi ilmnemisel lapse keelelises käitumises. Vaatlusel on omad eelised: kogunenud materjal on autentne ja detailne, lindistuste korral ka laialdane, nii et uurija saab kirjeldada piisavat üldpilti lapse keelevõimetest teatud eas. Kui ainek on kogutud pikaajaliselt ja põhjalikult (lindistused, märkmed, päevik), siis nimetatakse meetodit juhtumi-uurimuseks (*case-study*) ja saadakse üldpilt konkreetse lapse keelelisest arengust. Oma lapse keele uurimisel on ka see eelis, et uurija tunneb last hästi, sellest sõltuvalt on lapse käitumine vaba ja spontaanne ning ka lapse väljenduste tõlgendamine uurija poolt on kindlam, ta tunneb lapse taustsüsteemi (Orpana, 1980). Eelis on ka selles, et märkmeid saab teha iga päev, iga uue sõna, vormi või mõne muu areneva nähtuse esinemise korral, võimalusega kohe lisada ka kontekst. Unikaalseks soovitab Lieko (1993) lugeda konstruktsiooni, mis esineb materjalis vaid korra, marginaalseks alla viie esinemiskorra ja produktiivseks üle viie esinemiskorra. Sõnavara puhul loeb Dromi (1987) omandatuks lekseemi, mis esineb vähemalt kolmes erinevas talletuses. Sõnavara omandamise uurimisel on selle meetodi puhul mõõdetavad (ja võrreldavad) kategooriad sõnavara suurus, selle omandamise kiirus ja väljenduste keskmine pikkus morfeemides (*Mean Length of Utterances, MLU*) (Wells, 1986). Kahte esimest suurust on mõttekas uurida ühesõnaperioodil. Hiljem osutub nende jälgimine ka väga hoolsa uurija käes praktiliselt võimatuks, sest sõnavara kasv on hilisematel perioodidel tormiline. Väljenduste keskmine pikkus on mitmesõnaperioodil palju parem näitaja ja inglise keelt omandavate laste juures on seda põhjalikult uuritud (Brown, 1973, viidatud Leiwo (1993) kaudu, lk. 92), kuid sellegi suuruse kasutuskõlblikkus väheneb koos lapse vanuse kasvuga kiiresti. Samas jääb ebaselgeks, kuidas määratleda 'väljenduse pikkust'; kui pikad peavad olema eraldavad pausid (tekstis: kuhu panna koma ja kuhu punkt), sest korralikku 'lauset' leidub

ka täiskasvanute spontaanses kõnes harva. Kuna käesolevas materjalis leidis nii väga pikki kui ka väga lühikesi 'väljendusi' igas vanuses, siis pidasin väljenduste keskmise pikkuse mõõtmist ebavajalikuks. Vaatlusmeetodi miinusteks tuleb lugeda andmete juhuslikkus ja järelduste üldistamatus (Lieko, 1993).

Kokkuvõtvalt võib öelda, et testmeetod on suunatud keelevõime uurimisele ja vaatlusmeetod keelekasutuse uurimisele. Käesoleva materjali puhul on kasutatud vaatlusmeetodit, sellest johtuvalt aga ei saa järeldusi üldistada.

Kuna laps omandab esmalt kõnekeele, tuleb keeleomandamise uurimist seostada ka kõnekeele uurimisega ning selle meetoditega nagu näiteks diskursuse analüüs. Siin on küsimuseks üksikisiku keele funktsionaalsuse tase, millest sõltub ka maailmapildi korraldamise oskus. Tähelepanu alla võetakse keele semantiline ülesehitus ja kasutuspiirkonnad. Semantilise taseme uurimine on eriti tähtis, sest sellest võib peituda võti kesksetele psühholingvistilistele probleemidele (keele ja mõtlemise suhe, stiimuli keeleliseks muutumise protsess, maailma liigendamine keele abil, tähenduse probleemid) (Orpana, 1980).

2. LEKSIKOSTATISTILINE ÜLEVAADE

2.1. Sõnaliigid ja sagedussõnastik

Esimesi probleeme pärast morfoloogilise analüüsi tegemist ja keelelisest materjalist andmebaasi moodustamist oli sõnaliigitus. Kuna morfoloogilise analüüsi programm, mis põhineb Ü. Viksi "Väiksel vormisõnastikul", annab iga sõna kohta vaid sõnaliigilise kuuluvuse võimalused, tuli iga sõna kohta eraldi täpsemalt otsustada konteksti põhjal. Teoreetilised lähtekohad sagedussõnastiku moodustamiseks on võetud küll prof. J. Tuldava artiklitest leksikostatistilise meetodi kohta, kuid sõnamassiivi lemmatiseerimise põhimõtted: "Üheks lekseemiks liideti sõnastikus samakujulised (-tüvelised), seega etümoloogiliselt homogeenised sõnad, mida üldreeglina iseloomustab ka paradigmaatiline ühtsus (ühesugune muutumine või muutmatus)." (artiklis "Eesti tänapäeva ilukirjanduse proosa autorikõne lekseemide sagedussõnastik", Kaasik, Tuldava jt. (1977), lk. 14) käesolevas diplomitöös seatud eesmärkide jaoks ei sobinud. Nii tuli luua omad kriteeriumid, mis on ka üks põhjusi, miks neid kahte sagedussõnastikku kuidagi omavahel võrrelda ei saa (lisaks käesoleva materjali eelmainitud ebapiisavale representatiivsusele). Lähtusin sõnaliikidesse jagamisel rohkem sõnade tähendustest (mis, ma arvan, lastekeele uurimisel on oluline ka kognitiivsest vaatepunktist lähtudes). Käesoleva diplomitöö juurde kuuluvast sõnaliikide sagedussõnastikus tuleb arvesse võtta, et:

1) üks sõna võib esineda kahe erineva leksikaalse üksusena, kui tema erinevad tähendused kuuluvad erinevatesse sõnaliikidesse, näit. oma pronoomenina ja oma substantiivina tähenduses 'omandus'; üks pronoomenina ja numeraalina;

2) ühe sõna ainsus ja mitmus võivad esineda erinevate leksikaalsete üksustena, näit. kõik isikulised asesõnad ja näitav asesõna see, mitmus need;

3) muutumatute sõnade kõnekeeles esinevad invariandid, näit. praegu ja praegust tähenduses 'käesoleval hetkel', on toodud ühe leksikaalse üksusena ja loetud üheks vormiks, kuna sõnavormide all on mõistetud eelkõige muutuvate sõnade muutevorme;

4) nn. kolmekäändelised kohaadverbid ja kahekäändelised seisundiadverbid on arvatud eraldi leksikaalseteks üksusteks, kuigi keeleajalooliselt on nad kujunenud ühe sõna käändevormidest;

5) "kahtlased" kohaadverbid on paigutatud substantiivi käändevormide alla, kui samast sõnast on olemas muid substantiivi vorme, näit. maas, käes, peas.

Sõnaliigilise kuuluvuse määratlemisel on abiks olnud Tartu Ülikooli eesti keele kateedris välja antud eesti keele grammatika vihikud (Kask, Palmeos (1985), Palmeos (1985a), Palmeos (1985b), Veski (1982)) ja "Eesti kirjakeele seletussõnaraamatu" (EKKSS) seni ilmunud vihikud (A-peaaegu). Viimasest olen üle kontrollinud kõik sõnad, mille sõnaliigiline kuuluvus on kaheldav, kuid pole märkinud viidet EKKSS-le.

Sagedussõnastik sõnaliikide kaupa (Lisa 1) on esitatud leksikaalsete üksustena (edaspidi: sõna või lekseem). Lekseemi artikli seletus on toodud tabelis 2.

Tabel 2

1	2	3	4	5	5
45	asi	16	7	2.3;2.9;2.11	3.0;3.3;3.5;3.7
	asjad	11	5	2.3;2.10	3.1;3.8;3.10
	asju	8	4	2.3;2.5	3.3;3.6
	asja (p)	5	5	2.10	3.6;3.7;3.8;3.10
	asja (g)	4	2	2.9	3.6
	asjadega	1	1		3.10

- 1 - lekseemi esinemiste üldarv kõikides tekstides kokku
- 2 - lekseemi muutevormid esinemissageduste kahanevas järjekorras
- 3 - muutevormi esinemiste arv kõikides tekstides kokku
- 4 - tekstide arv, milles muutevorm esines
- 5 - vanused, milles muutevorm esines (kolmas ja neljas eluaasta eraldi)

Sõnad, mille esinemiste üldarv oli alla kolme (substantiividel ja verbidel alla viie) ja mis esinesid ainult ühes vormis ja ühes tekstis, on toodud iga sõnaliigi puhul lõpus eraldi nimekirjana, kuna nende suure juhuslikkuse tõttu ei pidanud ma vajalikuks neist eraldi artikleid moodustada. "Et madala sagedusega sõnade statistiline usaldatavus on tavaliselt väike ja nende kvantitatiivset üleolekut paljudest teistest, seega sagedussõnastikku mitte sattunud sõnadest ei saa tõestada, siis jäetakse niisugused sõnad sageli loetelust välja." (Tuldava (1977), lk. 144). Substantiivide hulgast on eraldi välja toodud veel pärisnimed ning verbide hulgast ühend- ja väljendverbid.

Lisas 2 on toodud sagedasemate sõnade ja sõnavormide üldjärjestus esinemiste üldarvu põhjal. Lekseemide loendis on neljandas veerus esinenud vormide arv, vormide loendis tekstide arv, milles vorm esines.

2.2. Statistiline ülevaade

Järgnevalt püüan anda ülevaate uuritud keelilise materjali statistilisest struktuurist sõnaliikide sagedussõnastiku põhjal. Teoreetilised lähtekohad on artiklist "Eesti tänapäeva ilukirjanduse proosa autorikõne lekseemide sagedussõnastik" (Kaasik, Tuldava jt. (1977)). Tabel 3 toob ära sõnade, muutevormide ja sõnede üld- ja suhtarvud sõnaliikide kaupa.

Tabel 3

TÄHIS	SÕNU (L) %		VORME (V) %		SÕNESID (S) %		S/L	V/L
A (Adj)	88	6.0	173	6.1	494	3.4	5.6	1.9
D (Adv)	191	12.8	191	6.8	2712	19.0	14.2	1
I (Interj)	73	4.8	73	2.6	440	3.1	6.0	1
J (Konj)	8	0.5	8	0.3	587	4.1	73.4	1
K (Kaass)	38	2.5	38	1.3	197	1.4	5.2	1
N (Num)	16	1.0	21	0.8	96	0.7	4.3	1.3
P (Pron)	43	2.9	151	5.4	2510	17.6	58.4	3.5
S (Subst)	780	51.9	1357	48.2	3053	21.3	3.9	2.2
V (Verb)	263	17.6	804	28.5	4250	29.4	16.2	3.1
	1500	100	2816	100	14339	100	9.6	1.9

Tabel iseloomustab sõnaliikide esinemist sõnade, vormide ja sõnede tasandil nii absoluutarvudes kui suhtarvudes. Üle poole lekseemidest on substantiivid, nimisõnadest on ka kõige rohkem vorme, kuid sõnede tasandil esineb rohkem verbe, substantiivid on esinemissageduse poolest teisel, adverbid kolmandal ja pronoomenid neljandal kohal.

Suhe S/L näitab mitu korda keskmiselt lekseem esineb (**korduvus**), suhe V/L näitab, mitu vormi keskmiselt lekseemil on (**analüütilisus**). Selgub, et kõige sagedamini korduvad konjunktsioonid ja pronoomenid, kõige vähem aga substantiivid ja adjektiivid. Keskmiselt kõige rohkem vorme sõna kohta esines pronoomenitel ja verbidel.

Et saada veidi ühtlasemat ja võrdlevat andmestikku, moodustasin vanustest, kus see oli võimalik (kogutud materjali tekstide erinevate mahtude tõttu), 400-kirjelised väljavõtted (kokku 16 väljavõtet). Tabel 4 toob ära samasuguse karakteristika väljavõtete üldkogumist. Selgub, et protsentuaalne jaotus sõnaliikide kaupa on jäänud nii sõnade, vormide kui ka sõnede tasandil ligilähedaselt samaks. Seevastu korduvus ja analüütilisus on väiksemad. Kui jälgida tabelis 5 toodud vanuseliste väljavõtete korduvust ja analüütilisust, ilmneb, et analüütilisuse näitaja kõikumised keskmise ümber ei paista selles eavaheas olevat seotud vanusega.

Tabel 4

TÄHIS	SÕNU	%	VORME	%	SÕNESID	%	S/L	V/L
A (Adj)	60	6.4	104	6.6	226	3.6	3.8	1.7
D (Adv)	126	13.3	126	8.0	1193	19.1	9.5	1
I (Interj)	54	5.7	54	3.4	183	2.9	3.4	1
J (Konj)	8	0.9	8	0.5	308	4.9	38.5	1
K (Kaass)	18	1.9	18	1.1	85	1.4	4.7	1
N (Num)	13	1.4	19	1.2	49	0.8	3.8	1.5
P (Pron)	38	4.0	104	6.6	1095	17.6	28.2	2.7
S (Subst)	465	49.2	709	44.8	1319	21.1	2.8	1.5
V (Verb)	162	17.1	442	27.9	1787	28.6	11.0	2.7
	944	100	1584	100	6242	100	6.6	1.7

Tabel 5

VANUS	SÕNU	VORME	SÕNESID	S/L	V/L
2.0	116	168	394	3.4	1.44
2.3	141	191	395	2.8	1.35
2.5	119	162	388	3.26	1.36
2.6	99	128	394	3.98	1.29
2.7	133	179	386	2.9	1.35
2.8	102	136	383	3.75	1.33
2.9	122	187	375	3.07	1.53
2.10	118	164	390	3.31	1.39
2.11	124	184	379	3.06	1.48
3.0	136	185	377	2.77	1.36
3.1	159	216	394	2.48	1.36
3.2	137	190	400	2.92	1.39
3.3	146	197	396	2.71	1.35
3.6	137	195	399	2.91	1.42
3.8	173	228	393	2.27	1.32
3.10	180	241	399	2.22	1.34
			6242	~2.99	~1.38

Kolmas iseloomulik leksikostatistiline näitaja on **katmus**. Tabel 6 toob ära

katmuse sõnasageduste tasandil ehk leksikaalse spektri.

Tabel 6. Leksikaalne spekter.

F saged.	A Adj	D Adv	I Inter	J Konj	K Kaas	N Num	P Pron	S Subst	(S) Päris	V Verb	Rea summ	%
1	31	58	27		16	6	5	301	44	92	580	38.6
2	12	25	9		4	1	5	129	12	47	244	16.3
3	9	15	4		4	2	2	65	5	27	133	8.9
4	7	16	5	1	2	1	4	45	5	12	98	6.5
5	4	6	4		2		3	25	4	10	58	3.9
6	4	10	2		3	2	2	24	2	8	57	3.8
7	5	10	2	1				18	2	3	41	2.7
8		4	2		1	1	1	17	2	4	32	2.1
9	1	1	1			1	2	4	4	5	19	1.3
10	1	1			1			13		4	20	1.3
Leks.	74	146	56	2	33	14	24	641	80	212	1282	85.5
%	84.0	76.4	76.7	25.0	86.8	87.5	55.8	92.0	96.4	80.6	85.5	
Sõned	208	428	148	11	90	47	90	1631	201	611	3465	
%	42.1	15.8	33.6	1.9	45.7	49.0	3.6	58.5	74.4	14.4	24.2	
11-15	7	13	8	1	3		3	24	1	13	73	4.9
16-20	3	8	6			1	1	11		7	37	2.5
21-25	1	1	2				2	7		4	17	1.1
25-30	1	1				1	1	9	2	6	21	1.4
31-40		3	1		1		3	1		2	11	0.7
41-50	1	5		1	1		1	3		2	14	0.9
51-100	1	8		2			2	1		8	22	1.5
101-200		4		1			3			6	14	0.9
201-500		2		1			1			2	6	0.4
501-1009							2			1	3	0.2
Leks.	14	45	17	6	5	2	19	56	3	51	218	14.5
%	16.0	23.6	23.3	75.0	13.2	12.5	44.2	8.0	3.6	19.4	14.5	
Sõned	286	2284	292	576	107	49	2420	1152	69	3639	10874	
%	57.9	84.2	66.4	98.1	54.3	51.0	96.4	41.4	25.6	85.6	75.8	

Tabel on jaotatud kaheks osaks - ülemine pool sõnasagedustele 1-10 korda, alumine pool sõnasagedustele 11-1009 korda. Kummagi osa lõpus on selles sagedusribas esinenud lekseemide ja sõnede absoluut- ja suhtarvud sõnaliikide kaupa ning rea summadena on esitatud antud sagedusega esinenud sõnade absoluut- ja suhtarvud. "Keele kvantitatiivseks seaduspärasuseks peetakse ka seda asjaolu, et sagedusnäitaja suurenedes väheneb sõnade esinemisarv. Üks kord esinevaid sõnu on normaalses tekstis alati kõige suurem hulk. /---/ See reegel kehtib üldjoontes väiksemate sõnasageduste kohta, kus esinemisarvud on suuremad." (Tuldava, (1971), lk. 219). Nn. **harukordseid sõnu** (esinevad vaid üks kord) leidub selles sõnastikus 580 ehk 38.6 % kõigist sõnadest, suurim sõnaliik ühekordsetel sõnadel on substantiivid. Kaks korda esinevaid sõnu esineb ligi kaks korda vähem ja ühtekokku on 85.5% sõnastikus leiduvatest sõnadest esinemissagedusega alla 11 korra. Seevastu sõnede tasandil katavad alla 11 korra esinevad sõnad vaid 24.2 % sõnedest. Sagedusega 11-1009 esinevad sõnad katavad lekseemide tasandil vaid 14.5 %, kuid sõnede tasandil 75.8 %. Lähema vaatluse alla olengi sõnaliikide peatükkides võtnud peamiselt sagedamini kui kümme korda esinevad sõnad. Paljud sõnavarastatistika uurijad peavadki oluliseks nn. **struktuursõnade** (suurima esinemissagedusega (katavad kuni 50% sõnedest) sõnad, peamiselt abi-, ase- ja üldtäheendusega mäarsõnad, käesolevas materjalis ka mitmed verbid) uurimist. Struktuurisõnad ei ole otseselt mõjutatud teemast. "Tähtis on ka asjaolu, et kõrgsagedustsooni kuuluvate sõnade sagedusandmed on statistiliselt kõige usaldusväärsemad. " (Tuldava (1978), lk. 131). Tabelist 6 ilmneb veel, et lekseemide tasandil on koondumine suhtarvuliste keskmiste ümber üldisem, vaid sidesõnade puhul on vastupidi - suurema sagedusega sõnad katavad ka lekseemidest suurema osa (vt. ka sidesõnade korduvusnäitajat); pronoomenite puhul on suhe suurema ja väiksema sagedusega sõnade vahel lekseemide tasandil peaaegu pooleks. Sõnede tasandil on suurema ja väiksema sagedusega sõnade katmus sõnaliigi siseselt palju erinevam: substantiividest katavad peaaegu 60% väikse sagedusega sõnad (pärisnimedest ligi 75%), adjektiivide, kaassõnade ja numeraalide seas on väikse sagedusega sõnade katmus veidi alla poole sõnedest, interjektsioonidel 33.6%, adverbidel ja verbidel ligikaudu 15%, pronoomenitel ja konjunktsioonidel alla 5%.

Ülisuure sagedusega sõnadest ja vormidest, mille loend on toodud lisas 2, katavad 38 sagedasemat sõna (sagedus kuni 60 k.a.) 49.8 % ja 68 sagedasemat vormi (sagedus kuni 30 k.a.) 45.7% sõnedest. Tabel 7 teeb statistilise kokkuvõtte lisas 2 antud loenditest.

Tabel 7

TÄHIS	SÕNAD			VORMID		
	hulk	sõned	%	hulk	sõned	%
V (Verb)	14	2771	38.8	19	1942	29.6
D (Adv)	12	1493	20.9	22	1925	29.4
P (Pron)	8	2328	32.6	16	1851	28.2
J (Konj)	2	402	5.6	5	624	9.5
S (Subst)	1	93	1.3	2	107	1.6
A (Adj)	1	60	0.8	1	34	0.5
K (Kaass)				1	41	0.6
I (Interj)				1	33	0.5
	38	7147	100	68	6557	100

Selgub, et nn. struktuursõnadest suure osa moodustavad tõesti abi-, ase- ja määrsõnad, nagu eelpool mainitud. Verbide katmuse nii sõnade kui vormide tasandil moodustavad suures osas verb 'olema' ja tema vormid, verbivormidest esinevad sagedasemate vormide loendis kindla kõneviisi oleviku ainsuse 1. ja 3. ning mitmuse 3. pööre, mineviku 3. pööre, oleviku eituse vormid; käskiva kõneviisi oleviku ainsuse 2. pööre.

Viimane statistiline ülevaade on kõigi esinenud liitsõnade kohta, mida oli ühtekokku 219 lekseemide tasandil (14.6% sõnadest) ja 510 sõnede tasandil (3.6% sõnedest). Nagu ilmneb tabelist 8, on suurem osa liitsõnadest (nii lekseemide kui sõnedena) pärit substantiivide seast.

Tabel 8

F sagedus	S Subst	D Adv	P Pron	A Adj	N Num	Rea summa	%
1	109	11	2	4	2	128	58.4
2	37	6	2			45	20.5
3	11	1	1			13	5.9
4	6	3	1	1		11	5.0
5	5		1			6	2.7
6	2		1			3	1.4
7	3	1				4	1.8
8	4					4	1.8
9-17	2	2				4	1.8
38		1				1	0.5
Leks. arv.	179	25	8	5	2	219	100
Sõnede arv	353	118	29	8	2	510	

3. VERB

Erinevaid verbe esines küll substantiividega võrreldes suhteliselt vähe (263), kuid esinemiste koguarvult (4250) olid verbid esikohal. Peaaegu veerandi (1009 korda) esinemistest moodustas sellest verb 'olema'. Verbiloendi (lisa 1) lõpus on toodud eraldi 12 väljend- ja ühendverbi, mille määramisel kasutasin prof. H. Rätsepa definitsioone: "Väljendverbiks nimetame mingis grammatilises vormis oleva noomeni (või ka noomenite) ja verbi ühendit, kus noomeniklassi (või ka klasse) esindab üks kindel selle klassi liige kindlas grammatilises vormis /---/ sealjuures on väljendverbide aktuaalne tähendus erinev komponentide tähenduste summast ehk tausttähendusest, s.t. väljendverbid on idiomaatilised." (Rätsep (1978), lk. 25). Ühendverbidest tõin välja ainult ainukordsed ühendverbid, millel "...kuulub adverb verbaalsesse tsentrumisse, s.t. pole verbi seotud laiend, selle kohta ei saa esitada eriküsimust." (Rätsep (1978), lk. 28-29). Mitmetes verbides esinesid ka verbiliited (Kasik (1990)):

1) -ta: verbist tuletatuna märgib kausatiivsust: näita, vajuta, veeretab, õpetada, kustuta, kõrvetada, naeratab, põletatud, kirjutan, raputasin, keerutas, kuivatasid, lutsutada, matsutades, peatab, puudutas; liikumisvahendit tähistavatest nimisõnadest tuletatud liikumisverbid: kelgutab, jalutama, uisutab, suusatanud, purjetama; faktitiivse tähendusega, tuletatud nimisõnast, adverbist või adjektiivist: kiirustas, valgustad, valutab, puhastad, kükitad, külmetama;

2) -sta: peamiselt noomenitest tuletatud faktitiivid: joonistan, lindistad, hammustab, kriimustas, pigistan, unustas;

3) -ise: onomatopoeetilis-deskriptiivsetest tüvedest tuletatud deskriptiivverbid: põriseb, ümiseb, puriseb, soliseb, surises, vuriseb;

4) -ise+ta: helistas, sulistasime pudistas, kobistad, krõbistab;

5) -t: verbidest tuletatud kausatiivid: keetis, jätta, söötma, päästa, jootma;

6) -le: õmblema, kaklema, sipled, tegeleda;

7) -i: koorida, näppima, toksib;

8) -ne+da: parandad, pahanda, soendan;

9) -tse: hoolitse, nokitsen, muretse;

10) -u: kriuksub, murdusid, rippuda;

11) -ne: põgenes, soeneb;

12) -nda: tähendab;

13) -nda+u: maandu;

14) -rda: nikerdan.

Märkus: näitesõnad on toodud kõige sagedamini esinenud vormis.

Nagu sõnastikust näha, on verbivormide lekseemidena esitamine kaunis komplitseeritud. Nii näiteks kannavad verbi alla lekseemidena paigutatud ei (410 esinemist) ja ära (16 esinemist) öeldises ainult grammatilist tähendust (negatiiv), nagu ka verbi olema vormid liitjavormides. Ei ja ära puhul olin sunnitud neid eristama homonüümsetest adverbidest, olema vormid abiverbidena tuli eristada iseseisva öeldisena esinevatest vormidest. Vormistikus domineerib kindla kõneviisi oleviku ainsuse 3. pööre (1162), millest omakorda suurema osa moodustab on (656). Tugevalt on esindatud ka muud kindla kõneviisi oleviku vormid: ainsuse 1. pööre 420 korda, 2. pööre 134 korda, mitmuse 1. pööre 111 korda, 3. pööre 170 korda (mitmuse 2. pööre ainult 4 korda) ning eitus (333 korda). Kindla kõneviisi lihtminevikuvormidest kasutati enam ainsuse 3. pööret (275) ja 1.pööret (135), harvem esines ainsuse 2. pööre ning mitmuse 1. ja 3. pööre. Sagedane on käskiva kõneviisi oleviku ainsuse 2. pööre (389), esineb ka eitus samast vormist (16 korda). Teatud verbidest on sagedasemad just käskiva kõneviisi vormid (pane, näe, võta, vaata, kuule, anna, näita, oota). Esinevad ka üksikud vormid tingiva kõneviisi olevikust ja täisminevikust. Umbisikulist tegumoodi kasutatakse tunduvalt vähem: kindla kõneviisi olevikku esineb 26 korda (lisaks 9 eitusvormi), lihtminevikku 15 korda. Infiniitvormidest on sagedasemad da-infinitiiv (204 korda, lisaks -des 2 korral) ja ma-infinitiiv (162 korda, lisaks -mas 8 korral ja -mata 4 korral). nud-partitsiip esineb 54 korda (36 korda kindla kõneviisi lihtminevikuvormina, 13 korda kindla kõneviisi täisminevikus ja 4 korda enneminevikus ning 2 korral tingiva kõneviisi täisminevikus), tud-partitsiip 20 korda (13 korda umbisikulise tegumoe täisminevikus, 2 korda umbisikulise tegumoe lihtminevikuvormina ning 5 korda adjektiivse täiendina).

Kui ühesõnaperioodil olid laste põhilised verbid esitatud käskudena ja olema-verb puudus hoopis, siis mitmesõnaperioodi normaal- ja possessiivlausetes ilmudes muutub domineerivaks verbiks olema ja eriti verbivorm on. Kolmandal eluaastal on eriti olulised väljendused *Mis see on?*, *See on ...*, *Mul on ...*, lapsel on suurenenud vajadus nimetada. Samal ajal lisandub lapse sõnavarasse keerulisemaid, ka tuletatud tüvega ja

väljend- ning ühendverbe, laps hakkab kasutama minevikuvorme, tingivat kõneviisi ja umbisikulist tegumoodi. Järgnevalt tahan vaadelda leksikaalse tähenduse seisukohast neid 48 verbi, mis esinesid uuritud materjalis rohkem kui 10 korda. Suurimaks probleemiks kujunes semantiliste liigituspõhimõtete leidmine. Dünaamiliste verbide puhul sai arvesse võetud agentiivsust ja kestvust (EKG II (1993), lk. 22-26) ning ka transitiivsust/intransitiivsust. Väheste seisundiverbide kõrvale kujunes rühm modaalseid (mitte ainult modaal-) verbe, mis väljendavad tahet ja suutmist midagi teha ning lapse kognitiivse väljendusoskuse seisukohalt tähtis rühm tajudega seotud verbe. Lekseemid on esitatud kõige sagedamini esinenud vormis.

3.1. Dünaamilised verbid

3.1.1. Tegevused

Laste poolt kasutatud verbidest moodustavad suurima rühma kahtlemata tegevusverbid, nende mitmekesisust soodustavad ka vestlusteemad. Kolmeaastased lapsed oskavad pildiraamatut vaadates peale asjade nimetamise tegevusi kirjeldada, ka kaheaastased kasutavad oma elust jutustades sageli tegevusverbe. Kõige sagedasem tegevusverb ongi teen (235 korda 19 vormis), levinumad on veel süüa (43 korda 11 vormis), mängima (30 korda 8 vormis), loeb (29 korda 9 vormis), näitan (29 korda 4 vormis), lõikan (24 korda 8 vormis), joonistan (23 korda 7 vormis), magab (18 korda 9 vormis), kirjutan (17 korda 6 vormis), laulda (16 korda 8 vormis), lindistad (12 korda 8 vormis), parandad (11 korda 6 vormis). Need on kõige igapäevasemad ja lindistuste vestlusteemadega tihedalt seotud tegevused, mida iseloomustavad agentiivsust ja kestvus. Laste poolt harvemini nimetatud tegevustest tooksin ära veel aitab, õppisin, lõhuti, juua, kammida, puhusin, keetis, kelgutab, kleepida, pesin, ehitab, korjama, ostma, uisutab, ujub, õmblema, õpetada.

3.1.2. Liigutamine

Dünaamilisi agentiivseid verbe täpsemalt eristades võib märgata rühma transitiivseid (ja enamasti momentaanseid) verbe, mis väljendavad esemete liigutamist, nendega manipuleerimist. Laps, kelle mõtlemine pole veel sisemiseks muutunud ja kes kommenteerib oma tegemisi valjusti, kasutab sageli selliseid verbe. Kõige üldisem neist on panen (181 korda 18 vormis), samuti vastandid võta (101 korda 13 vormis) ja anna (43 korda 8 vormis). Sageli esinevad veel vajuta (26 korda 8 tekstis), toon (24 korda 11

vormis), tõstab (13 korda 8 vormis), keerad (12 korda 9 vormis), harvem viime, viskama, valan, segama, kisub, lökkavad, tõmbad, vea, tassida. Panen esineb sageli koos kontekstisidusate kohta osutavate proadverbidega, näit. *Panen sulle selle siia, siis on täitsa ilusam.* (TA 3.2); samuti seisundiadverbidega, näit. *Panen kõvasti kinni ja teen siis.* (PE 2.11); kohamäärusliku nimisõnafraasiga, näit. *Pane see laua peale!* (TL 2.6); aga ka infinitiiviga, näit. *Pane mängima!* (TH 3.8).

3.1.3. Liikumine

Liikumisverbe iseloomustab samuti agenttiivsus, kuid nad on intransitiivsed ja väljendavad kellegi või millegi liikumist. Sagedasematena esinevad vastandid tuleb (104 korda 12 vormis) ja läheb (84 korda 19 vormis); käisime (67 korda 14 vormis), sõidab (39 korda 10 vormis), ei maandu (16 korda 2 vormis, ei saa lugeda üldlevinuks, sest esineb vaid Kertul ühes tekstis), kukkus (15 korda 9 vormis), jookseb (12 korda 4 vormis). Tuleb ja läheb esinevad koos subjektiga, näit. *Ma lähen ruttu.* (TK 3.0), *Arstitädi tuleb sealt välja.* (PM 3.2); aga ka ilma, näit. *Rongiga lähen.* (TP 2.0), *Tuleb ise suust välja.* (TK 2.5).

3.1.4. Tajuverbid

Tajuverbid kuuluvad samuti dünaamiliste verbide hulka, kuid nende väljendatud tegevused on omased erinevatele tajudele või ajutegevusele. Nii väljendub nägemine verbidega näe (115 korda 8 vormis), vaata (93 korda 10 vormis); kuulmine verbidega kuule (67 korda 5 erinevas vormis), kuulata (15 korda 5 vormis); kõnevõime verbidega rääkida (53 korda 12 vormis), ütleb (27 korda 8 vormis), küsis; mõtlemisvõime ja mälu verbidega mõtlesin, arvan, ei mäleta.

3.1.5. Toimumisverbid

Toimumisverbe iseloomustab tegija (agendi) puudumine. Käesolevas materjalis esines toimumisverbe harva, sagedane oli neist vaid juhtus (14 korda 3 vormis), harvemini ka kuivama, sajab, keeb, soeneb, paistmas, sünnib, kasvavad.

3.2. Seisundiverbid

Seisundiverbide iseloomustajaks on staatilisus, mingis seisundis olemine või mingi seisundi kestmine. Käesolevas materjalis leidis seisundiverbe harva, tähtsaim seisundit väljendav verb olema (erandlikult esitan ta põhivormis) oma suure esinemiste

(1009 korda) ja vormide (28 vormi) arvuga hõlmas ilmselt enamuse seisundi väljendamise vajadustest. Kuigi märkimisväärne osa olema vormidest (11 vormi 32 esinemisega) olid abiverbi funktsioonis ja omasid vaid grammatilist tähendust, siis enimesinenud vorm on väljendas enamusel juhtudel koos predikatiiviga seisundit, näit. *+Kiisu on paha poiss.* (PE 2.3). Sagedaste verbide seas esinevad seisundiverbidest veel jääb (26 korda 8 vormis) ja elab (13 korda 4 vormis).

3.3. Modaalised verbid

Modaalseteks verbideks olen lugenud verbid, mis väljendavad antud kontekstis modaalsust (s.o. tegevuse võimalikkust, tõenäolisust, soovitatavust, kohustuslikkust, tahtlikkust) ja enamikul juhtudel täidavad ka modaalverbidele olulist tingimust: "Aluse olemasolu ja laadi määrab hoopis infiniitvormis verb." (Rätsep (1978), lk. 36). Uuritud materjalis käitusid selliste modaalsete verbidena sagedamini tahan (125 korda 7 tekstis), näit. *Ma tahan laulda ka midagi.* (TK 2.5); ei saa (106 korda 8 vormis), näit. *Seda saab ära ka võtta näe.* (TK 2.3); peab (74 korda 13 vormis), näit. *Jänku peab tuttu jääma.* (PE 2.3); ei tohi (31 korda 2 vormis), näit. *Sina ei tohi tassida.* (PM 3.3); oskan (19 korda 7 vormis), näit. *Seda mina oskan ka teha.* (TH 3.8); võin (14 korda 5 vormis), näit. *Seda võib küll juua.* (PM 3.6).

4. SUBSTANTIIV

Substantiive esines kokku 780 sõna ja 3053 sõnet (s.h. pärisnimesid 83 sõna ja 270 sõnet). Sõnade tasandil leidis substantiive rohkem kui verbe, määravaks osutus siin ühekordselt esinenud sõnade suur arv (345), sõnede tasandil esines aga verbe rohkem, peamiselt tegusõna 'olema' arvel. Substantiivide seas esines ka kõige rohkem liitsõnu (179 sõna ja 353 sõnet), nende hulgas kaks kolmest komponendist koosnevat liitsõna: jääkaruonu (PM 3.2) ja mänguülikooli (TH 2.9). Kasutati ka suurt hulka tuletusliidetega sõnu:

1) -mine: hüppamine, iluuisutamine, joonistamine, kleepimise, kolistamist, kraapimise, otsimine, panemiseks, pesemise, puhastamise, ratsutamist, rääkimise, tähelepanemise;

2) -ja: andja, autoparandaja, avaja, kirjakandja, korstnapühkija, kruvikeeraja, parandaja, poemüüja, seinaparandaja, tolmuimeja, vahukustutaja, õpetaja;

3) -kas: hundikutsikas, kaalikas, kopikas, liblikas, lusikas, maasikas, *maarikas, *mallikas, pirukat, purjekas, telekas, vaarikas;

4) -us: algus, kaevandus, korrus, kummitustest, maiustus, näitus, pahandus, peatus, sõrmus, vaikus, õnnetus;

5) -ik: hommik, kandik, *puurik, taldrik, topsik, voolik;

6) -k: kaelkirjak, käterätik, lennuk, tõstuk;

7) -is: hautis, jäätis, koletis;

8) -n: klubin, krõbinat, vidinaid;

9) -ne: hobune, inimene, karjane;

10) -u : särtsu, sõidu, tantsu;

11) -e: juhe, kaste;

12) -lane: mesilane, õpilane;

13) -ur: juuksur, kallurauto;

14) -el: *tuusel;

15) -i: arvuti;

16) -la: haigla;

17) -line: külaline;

18) -nd: näidend;

19) -nna: sõbranna.

Substantiividel esineb ka -ke(ne) liide, kuid sellest on pikemalt juttu ptk. 12 (Hoidekeel) all.

Vormistikus domineerib nominatiiv (ainsuses 1392 korral, mitmuses 273 korral), tugevalt esineb ka genitiivi (ainsuses 486 korral, mitmuses 7 korral), partitiivi (ainsuses 308 korral, mitmuses 82 korral), inessiivi (ainsuses 129 korral), komitatiivi (ainsuses 92, mitmuses 14), aditiivi (96), adessiivi (ainsuses 56, mitmuses 4), elatiivi (ainsuses 45, mitmuses 2), allatiivi (ainsuses 44, mitmuses 2). Harvemini kasutatakse illatiivi, ablatiivi, translatiivi ja abessiivi.

4.1. Laste sõnamoodustus

Kuna substantiivide seas leidis kõige enam laste loodud uudissõnu ja tuntud sõnade tähendusnihkeid, toon nimisõnade peatüki all ära ka alapeatüki laste uute sõnade moodustamise viisidest.

a) Liidete abil on lapsed loonud uusi sõnu: *puurik (TK 2.3, 'vint, mis on vooliku otsas'), *mallikas (TH 2.9, tähendus märkimata), *maarikas (TH 3.8, tähendus märkimata), *tuusel (TH 2.6, tähendus märkimata), *kandikuline (PM 2.9, 'kandikukujuline'), *naljased (PM 3.2, 'naljakad').

b) Derivatsiooni (-mine, -ja liited) ja sõnade liitmise teel on loodud sõnu, mis erinevad tavapärasest keelekasutusest või tähendusest, kuigi on teoreetiliselt võimalikud ja annavad vajaliku tähenduse arusaadavalt edasi, näit. *Rääkimise asju*. (TK 2.5, vastus küsimusele: Mida sa räägid?); *Seinaparandaja*. (PE 2.3), samuti *kastehoone (TA 3.2, 'kasvuhoone (kuna seal kastetakse)'), *vilgutuli (PM 3.2, 'vilkur auto katusel'), *tantsi-iluaisu (TH 3.8, 'iluuisutamise jäätants'), *naljapauk (PE 2.3, 'naljapärest tehtud pauk'), *tuleaaloja ja *tuleplekk (TA 3.4, 'tulehaav', esimesel juhul aaloe tõttu, mida tulehaavale pannakse), originaalse esikomponendiga *killejooki (PM 3.2) ja järelkomponendiga *kummitusmaar (TH 3.8, arvatavasti mõtles laps -mooori, sest eelnevalt oli juttu kummitusvaarist) ning arvatavasti originaalsetest tüvedest liitsõnad *kopilekk, *liistilekk ja *pihtilekk (TH 2.6, tähendus märkimata).

c) Tuntud tüve muutmine: lühendamise(+uus liide), näit. *diktu (PM 3.0, 'diktofon'), *meriki (TK 2.5, 'merineitsi'), *kleepe (TK 2.3, 'kleepuv aine või asi'), *keeruvad (TH 3.1, 'keerlevad'), *sett (TP 1.11, 'kassett')

d) Laste endi poolt loodud tüvedest moodustatud sõnad (muutumine ilmselt häälikulise analoogia põhjal): *ekret, *ereti, *etretti (TA 3.2, 'hernetont, hernekratt'),

*pinnid (TH 3.8, tähendus märkimata), *peilid (TH 2.6, tähendus märkimata), *jausin (TH 2.10, tähendus märkimata), *katime, *matime, *rutime (TH 3.8, tähendus märkimata).

Substantiivide, kui last ümbritsevate asjade ja nähtuste nimetuste hulka kuuluvad ka enamuse lapse esimesi väljendusi, kuigi neil on palju laiem kommunikatiivne tagapõhi ja seepärast pole ühesõnaperioodi väljenduste sõnaliikidesse jagamine õige. Mitmesõnaperioodil, millesse on jõudnud ka uuritud lapsed, on aga laste sõnavara individuaalselt erinev ja mitmekesine just substantiivide osas ning uute sõnade esmailumisi on ajaliselt raske, kui mitte võimatu määrata. Suure esinemissagedusega nimisõnu (üle kümne korra, seega eelduse kohaselt kõigi laste poolt kasutatuid) leidis vaid 59, s.o. ainult 7.6% substantiivsetest lekseemidest. Kõige suurem esinemissagedus oli sõnal emme (93 korda 5 vormis 24 tekstis), sagedusega vahemikus 45-11 esines 58 sõna kokku 1128 korda. Selle esinemise poolest usaldusväärse grupi sõnad, jaotatuna semantilistesse rühmadesse, võetakse allpool lähema vaatluse alla (mainitakse ka harvemaid substantiive, kuid materjali suure hulga tõttu jäetakse nimetamata eraldi loendites toodud harvaesinevad substantiivid). Sõnad on toodud nominatiivis või kui seda ei esinenud, siis kõige sagedamini esinenud vormis. Põhiliselt kuulusid sagedaste substantiivide hulka lähedased sugulased, peamised kehaosad, tuntumad mets- ja koduloomad (NB! hoidekeelsed vasted), mõned sõidukite liiginimetused, lihtsamad ja tuntumad esemed, paigad. Üle kümne korra esines siiski ka sõnu, mida kasutas vaid üks laps ühes tekstis (merineitsi (TK 2.5), aiamaal (TA 3.2), perenaine (TK 3.0), +rossad (PE 2.3)) ja mida seetõttu ei saa üldlevinuteks nimetada.

Tähenduse järgi jaotamisel võtsin osaliselt eeskujuks *CDI Toddler* testi (vt. ptk. 1.5.) kategooriad ja ligikaudu samateemalised jaotused ilmnisid ka käesoleva materjali substantiivide põhjal. Esimeseks tunnuseks jaotamisel oli elus/elutu, elusolendid jagunesid omakorda inimesteks (alajaotused: sugulased, ametid ja rollid, muinasjutulised olevused, kehaosad), loomadeks (koduloomad, metsloomad, kehaosad) ja taimedeks. Rühm tunnusega 'elutu' jagunes: materiaalne maailm (asjad: mänguasjad, riided, toit, transpordivahendid, mehhanismid, majapidamistarbed ja mööbel, raamatud ja joonistustarbed; loodus ja loodusnähtused); kohad (paigad, ehitised ja nende osad); kognitiivsed nähtused (keel jms. sümbolstruktuurid, aeg, hulk, ruum, muud tajud; sündmused ja tegevused). Selline jaotus on muidugi suuresti uurija subjektiivse

arvamuse ja tunnetuse küsimus. Pole sugugi välistatud, et lapsed jaotavad ja kategoriseerivad neid ümbritsevat kuidagi teisiti juba seetõttu, et nende arusaamad vahendist ja tulemusest, konkreetsest ja abstraktsest, ainulaadsest ja üldisest muutuvad keele omandamise ja maailma tundmaõppimise protsessis pidevalt (vt. ka ptk. 1.4. leksika omandamise printsiipidest). Julgen aga väita, et selles vanuses laste jaoks ei eksisteeri üld- ja pärisnimede probleemi, nende jaoks on olemas ainult nimed: kass võib olla nimega Kass, samuti nagu suvalise karu (metsas, loomaaias, pildil) nimetus võib olla puhh. Eriti keeruline on eristada kohanimed: laps ei taju veel, mida hõlmab reaalsuses definitsioon "Tartu on linn"; kui ta teab, et ta elab Tartus, peab ta Tartuks parimal juhul koduõue ja linnaks Tartu kesklinna. Üldmõistele 'maal' võib vastata esialgu vaid 'seal, kus vanaema elab' või 'Koeraveres'. Nendel põhjustel olen käsitlenud mõistelises jaotuses isikunimesid inimeste (sugulaste) all, loomade nimesid koduloomade all, kohanimedid paikade all ja automarke sõidukite all.

4.2. Inimene

4.2.1 Liiginimetused ja sugulased

Inimese liiginimetustest esinevad üle kümne korra vaid laps (28 korda, 8 vormi) ja poiss (12 korda 4 vormis). +Tita, inimene, tüdruk, sõber, mees ja beebi esinevad harvem. Oma sõpru nimetavad lapsed tavaliselt nimepidi.

Sugulaste nimetustest on kõige rohkem kasutatud substantiivi +emme (93 korda, 5 vormis), mis ületab oma esinemise poolest teisi substantiive kaks korda (sageduselt järgmine sõna esineb 45 korda). Vormidest on enim esinenud ainsuse nominatiiv +emme (74 korda), mida kasutatakse peamiselt üttena. +Emme esineb tähenduses 'minu ema', sõna ema kasutatakse kellegi teise ema tähistamiseks. Sageduse poolest järgmine sugulane on onu (35 korda 3 vormis), kuigi peab märkima, et onu tähendab lapse jaoks enamasti 'suvaline meessoost täiskasvanu', sugulasena kasutatakse onu harva. Sama võib öelda tädi (29 korda 5 vormis) kohta. +Issit (27 korda 6 vormis) kasutatakse analoogselt +emmega, kuid kuna vestluspartnerina esineb isa harva, siis üttena +issit ei kasutata. Vanaema (29 korda 6 vormis) ja vanaisa (24 korda 3 vormis) esinevad ainsuse nominatiivis (12) ja genitiivis (12 ja 10) peaaegu võrdselt. Eelpoolmainitud põhjustel kasutatakse harva ema ja isa. Õde on harv sellepärast, et enamusel lindistatud lastest õde pole (venda pole kellelgi).

Isikunime kasutavad lapsed peamiselt sõprade või mängukaaslaste nimetamiseks, eristamiseks kasutatakse pärisnimesid ühte liiki sugulaste puhul, näit. *Vanaisa kell ja vanaema Anu kell ja ühe teise lapse kell on ka.* (PJ 3.7), kuid vanaemasid-vanaisasid võib eristada ka elukoha järgi, näit. *Siis tuleb Jõgeva vanaema mulle uute asjadega.* (PO 3.10).

4.2.2. Ametid ja rollid

Sageliesinevad on ainult külaline (15 korda 4 vormis) ja perenaine (11 korda 2 vormis, kuid vaid ühes tekstis). Harvemini esinevad veel arstitädi, haiged, arstionu, tehaseonu.

4.2.3. Muinasjutulised olevused

Nimetaksin sellisteks olevusi, kes ei pruugi küll inimesed olla, kuid kes raamatu- või muinasjututegelastena on personifitseeritud. Üldiselt olenes nende nimetamine vestlusteemast ja seepärast ei ole ükski neist kasutatud rohkem kui kahes tekstis. Sagedane substantiiv merineitsi (12 korda 3 vormis) esines ka ainult Kertul seoses raamatuga "Väike merineitsi", jõuluvana, päkapikk, Puhh, Dilidon, Punamütsike, Klaabu ja Naksitrallid on aga veelgi harvemad.

4.2.4. Inimese kehaosad

Sagedased somaatilised substantiivid olid pea (30 korda 6 vormis), käsi (28 korda 9 vormis), jalg (17 korda 7 vormis), silmad (13 korda 6 vormis) ja juuksed (10 korda 2 vormis). Pea, käsi ja jalg esinesid kõige sagedamini kohakäänetes, kasutatuna lauses kohamäärusena või väljendverbi koosseisus, näit. *Võta oma kätte!* (TK 2.3); *Suss on jalga panemiseks.* (PE 2.3). Harvemini esinesid veel selg, suu, süda, kõhus, nina, näpu, sülle, +pepu, kulm, luu, nägu.

4.3. Loomad

4.3.1. Koduloomad

Kuigi linnalapsed, teadsid uuritud 2-3-aastased lapsed üsna hästi ka koduloomi (enamasti osutati neid raamatus). Sagedasemate substantiivide seas esinesid ainult koduloomade hoidekeelsed vasted: +kiisu (21 korda 3 vormis), +notsu (14 korda 4 vormis) ja +kutsu (10 korda 3 vormis). Harvem leidsid kasutamist hobune, kass, koer, lammas, +vissid, kitsetall ning mõned koduloomade nimed: Amba, Pimbu, Kärri, Pänu

(koerad); Mustu (lehm), Manja (kass) ja Rotu-Totu (kodurott).

4.3.2. Metsloomad

Kõige sagedamini mainitud metsloomad olid hunt (42 korda 5 vormis) ja +jänku (17 korda 4 vormis) ning kala (28 korda 4 vormis, peamiselt siiski Kertul vanuses 2.5 lindistatud tekstis). Harvem esinesid elevant, mutionu (võibolla peaks lugema hoopis muinasjutuliseks olevuseks?), ussipoiss, jänes, karu liblikas, uss, konn, siil, ahvipärdik ja põder.

4.3.3. Loomade kehaosad

Sagedasti kasutati loomade kehaosadest saba (11 korda 4 vormis), ilmselt peavad lapsed seda looma puhul oluliseks tunnuseks, mis eristab teda inimesest. Loomade spetsiifilisematest kehaosadest esinesid veel kärss, lont ja uimed (vt. ka neid tunnuseid omavate loomade nimetuste esinemist).

4.4. Taimed

Taimi mainiti üldiselt harva, viljad, mida kasutatakse söögiks, lugesin ma siiski toiduainete hulka. Kõige enam kasutati liiginimetust lill (27 korda 5 vormis), harvem esinesid veel taimede osade nimetused oksi ja leht ning liiginimetused puu, rohi ja põõsas.

4.5 Materiaalne maailm

Materiaalse maailma nähtused on enamikus asjad, mis last ümbritsevad ja millega ta saab manipuleerida. Substantiividest oligi esinemissageduselt teisel kohal sõna asi (45 korda 6 vormis)

4.5.1. Majapidamistarbed ja mööbel

Sagedasti esinesid kapp (22 korda 6 vormis), nuga (16 korda 6 vormis) ja kast (10 korda 5 vormis). Mööbliesemetest nimetati veel laud, tool, voodi, mööblid, riiul; köögiriistadest pudel, kork, purk, korv, pott, kaas, kahvel, taldrik, tass, kauss, lusikas, pann, pliit, ahi, suhkrupütt; tööriistadest voolik, haamer, labidas, pihid; muudest majapidamises leiduvatest esemetest kiled, nöör, prügikast, karp, vann, kepp, pulk, prillid.

4.5.2. Toit ja toiduained

Kuna teemadest mitmed on seotud söögitegemisega, leidub rohkesti toitude ja toiduainetega seotud substantiive, kuigi üle kümne korra esinevad neist vähesed: komm (22 korda 4 vormis), piim (16 korda 3 vormis), vesi (16 korda 5 vormis, kasutati muidugi ka muudel juhtudel, näit. pesemisel, vesivärvidega joonistamisel), +rossad tähenduses 'rosinad' (11 korda 3 vormis, esinesid vaid Erikul ühes tekstis), kartul (10 korda 4 vormis). Harvemini esinesid toitudest hautis, kook, hamburger, jäätis, kaste, supp, salat, juust, karamell, kõrvits, maasikad, tomat; jookidest tee, jook, mahl, vein, kohvi; toiduainetest suhkur, sool, koor.

4.5.3. Riided, jalanõud

Päris mitmes tekstis oli juttu ka riietumisest, sagedamini esinesid siiski vaid põll (12 korda 4 vormis, esines vaid kahes tekstis) ja riie (11 korda 4 vormis), sagedasema vormina riidesse (4) ühendis riidesse panema. Harvemini kasutati riietusesemeid: sokid, müts, pluus, püksid, kapuuts, jope, kingad, pidzaama.

4.5.4. Vaimse või loominguulise tegevuse vahendid

Selle alapunkti alla kuuluvad mänguasjad, raamatud, joonistustarbed, muusikainstrumendid, sporditarbed. Mänguasjadest oli kõige levinum pall (18 korda 3 vormis, muidugi võib seda lugeda ka sporditarbeks), harvem esines nukk, +titt (tähenduses 'nukk') ja õhupall. Mänguasjadeks võiks lugeda ka mitmesuguseid mänguautosid, kuigi need on paigutatud sõidukite alapunkti alla. Konteksti järgi võiks leida ka veel mängunõusid jm. mänguasju, kuid "pärisasjadest" eristavat liitsõna esikomponenti mängu- kasutatakse vaid üksikutel juhtudel, näit. mänguasju, mänguülikooli, mängulapse. Sagedamini esinevad veel paber (12 korda 4 vormis, joonistamisega seotud tekstides) ja raamat (11 korda, 4 vormis). Harvemini esinevad joonistustarbed pliiats, värvipaber, pintsel, pilt ja muusikainstrumendid flööt, kitarr, klaver.

4.5.5. Mehhanismid ja nende osad

Tänapäeva lapsi ümbritsevad kõikjal kodus mehhanismid ja aparaadid ning on loomulik, et laps paneb neid tähele ja õpib tundma nende toimimist juba varases eas. Lindistamise juures on kõige silmatorkavam aparaat arusaadavalt magnetofon ning seda on uurinud pea kõik lindistatud lapsed, nii poisid kui tüdrukud. Soolist erinevust ei

märغانud ma ka muudel juhtudel, mil lapsed on huvitunud kodustest masinatest. Kõige sagedasem substantiiv selles alaliigis oli nupp (25 korda 8 vormis, kasutatud peamiselt Eriku ja Martini poolt), sagedased olid ka kell (22 korda 3 vormis, peamiselt tähenduses 'ajanäitaja', vähem 'kellaaeg' või 'kelluke, uksekell') ja patarei (11 korda 5 vormis, kasutasid Kertu ja Martin). Harvem esinesid mehhanismidest pesumasin, masin, mootor, makk, püss, raadio, mikrofon, antenn, grammofon, telefon ja osadest ratas, balloonid, rool, kruvi, vänt, võti, vilgutuli.

4.5.6. Sõidukid

Sõidukite puhul on märgata tugevat soolist erinevust: valdavas enamuses nimetasid neid poisid, vaid auto, buss ja rong on mainitud ka tüdrukute poolt (peamiselt ühenduses nende enda reisidega, enamasti komitatiivis). Kõige levinumad olid auto (42 korda 9 vormis), buss (25 korda 4 vormis) ja rong (11 korda 4 vormis). Harvem esinesid spetsiifilisemad sõidukid veoauto, kraana, traktor, järelkäru, lennuk, käru, laev. Üksikuid automarke (Volkswagen, Mersu) nimetasid vaid Joonas (3.7) ja Joosep (3.10).

4.5.7. Eluta loodus

Kuigi eluta looduse nähtustest ei esinenud ükski sageli, tahaksin need siinkohal siiski ära tuua: lumi, meri, muld, päike, tuul, õhk.

4.6. Kohad

4.6.1. Paigad

Piir jaotuse 'paigad ja ehitised' vahel on küllaltki ebaselge (näit. lasteaed võib olla nii paik kui ehitis, kuid mets saab olla vaid paik), sellepärast olen jaganud kontekstist lähtuvalt. Sageli on määravaks olnud kohakäänete kasutamine, paigad on valdavalt kohakäändeis ja kohamääruse funktsioonis, ehitised on kasutatud rohkem nimetavas funktsioonis. Kõige sagedasem paik on kodus (20 korda 3 vormis, esineb vaid sisekohakäändeis), sagedasemad on ka maal (16 korda 3 vormis, ainult inessiivis, adessiivis ja aditiivis), õues (14 korda 3 vormis, partitiivis, inessiivis ja aditiivis) ning aiamaal (12 korda 1 vormis ühes tekstis). Harvem esinevad bussijaam, pood, tuppa, kesklinna, koolis, raudtee, külla, aias, lasteaias, metsas, teater, vanadekodu, ülikooli. Konkreetsetest paikadest on kasutatud ka Tallinnas, Tartus, Sompasse, Jõgeval, Ihaste, Pärnu, Hiiumaale, Eestimaal, Kaarepere, Koeraveres, Moskvas, Munamäel, Mähele,

Nõmmele, Pääskülla, Soomest, Väänast.

4.6.2. Ehitised ja nende osad

Ehitistest sagedamini on nimetatud nende osi ja elemente. Levinumad on uks (14 korda 4 vormis), korsten (12 korda 4 vormis) ja aken (10 korda 6 vormis). Harvem esinevad ehitiste osad nagu torn, trepp, põrand, sein, korrus, köök, kelder, pööning. Ehitistest on nimetatud kirik, maja, raekoda, *kastehoone, konkreetsetest ehitistest Kikendikökist ja Pikk-Hermanist.

4.7. Kognitiivsed nähtused

4.7.1. Keel jt. sümbolstruktuurid

2-3-aastased lapsed on juba võimelised teadvustama ja üksteisest eristama kultuurinähtusi nagu keel, muusika, kujutav kunst. Nad on ise võimelised joonistama, laulma, eristama lihtsamaid keelelisi ja kommunikatiivseid struktuure, arenenumad tunnevad tähti ja numbreid ning see kõik kajastub ka nende keelekasutuses. Enimkasutatud substantiivid selles valdkonnas olid jutt (26 korda 5 vormis), täht (15 korda 3 vormis) ja laul (11 korda 3 vormis). Harvem esinesid kirjätäht, nimi, lugu, tants, nali; (tähe)märgid emm, ii, aa, täpp, number; kujundid kriips, ring.

4.7.2. Tajud ja aistingud

Selle alapunkti alla kuuluvad nägemis-, kuulmis-, lõhna-, maitse-, ja puuteaistingute ning aja-, ruumi- ja hulgatajuga seotud substantiivid. Sagedasemad neist olid auk (18 korda 5 vormis), tuli (18 korda 3 vormis, tähenduses 'valgus, põlev lamp'), värv (17 korda 5 vormis), aeg (11 korda 3 vormis), pauk (11 korda 4 vormis). Harvem esinevad ajatajuga seotud substantiividest kevad, aasta, algus, hommik; ruumitajuga seotud substantiividest kõrgus, otsast, äär; hulgatajuga seotud substantiividest ports, tükk; kuulmisaistingutega seotud vaikus; lõhnaaistingutega seotud hais; puuteaistingutega seotud suts, kõdi, *aia (tähenduses 'valu').

4.7.3. Sündmused ja tegevused

Sündmuse ja tegevuse substantiividega nimetatult leidis harva, nimetaksin nad siinkohal lihtsalt ära: avarii, töö, näitus, sünnipäev, sõit.

5. ADVERB

Adverbide esinemine uuritud materjalis oli suur - 191 sõna 2712 esinemisega. Nende hulgas oli 25 liitsõna 118 esinemisega (siiapoole, tagantpoolt, teiselpool, pärastpoole, vahepeal, vahetevahel, ükskord, iseenesest, niimoodi, niipidi, niisama, niiviisi, paljajalu, tagurpidi, teistmoodi, õigetpidi, *mitteliast, niipalju, kuskohal, mikspärast, misjaoks, mismoodi, mispärast, sellepärast, võibolla). Soositumad liitsõnakomponendid: esikomponendina nii- viisadverbides ja mis- küsivates adverbides, teise osana -pool, -poole, -poolt kohaadverbides.

Esinenud adverbiliited:

1) -lt 12 sõnas: viisiadverbid asjalikult, eriliselt, kihvilt, lihtsalt, mängult, rahulikult, tavaliselt, tegelikult, tühjalt, täpiliselt; temporaaladverb pidevalt ja modaaladverb ainult.

2) -sti 7 sõnas: viisiadverbid hästi, ilusti, kangesti, kiiresti, kõvasti, uuesti, valesti ja hulgamäärsõna täiesti.

3) -ti 4 sõnas: onomatopoeetilise päritoluga viisiadverbid naksti, plärtsti, viuhti; temporaaladverb alati.

4) -kesi 3 sõnas: viisiadverbid kahekesi, kolmekesi, tasakesi.

5) -mini 2 sõnas: viisiadverbid kõvemini ja paremini.

"Täenduslikult kuulub enamik tuletatud adverbe viisiadverbide hulka, üsna sageli märgivad tuletised ka asendit või seisundit, harvem kohta või aega." (Kasik (1992), lk. 34)

Adverbid (eriti kohaadverbid) on lapsele alates kaheõnaperioodist olulise tähtsusega, kuna aitavad suhtestada objekte (substantiive) ja tegevusi (verbe). Kõik sagedasemad määrsõnad (jah, ka, siis, siin, ära, seal, nii, siia, kus) esinevad juba Paulal vanuses 1.11 ja 2.0. Erikul ja Kertul lisanduvad vanuses 2.3 sagedasemate adverbide seast veel nüüd, kas, ju, küll. Arengupsühholoogia uurimuste väitel omandab laps ajasõnad hiljem kui näit. ruumisõnad¹, nõnda et temporaaladverbi nüüd hilisem ilmumine on ilmselt ootuspärane. Järgnevalt tahan vaadelda kasutatud adverbe

¹ Dots. Aino Lunge "Arengupsühholoogia" loengukursuse (1992/I sem.) põhjal.

tähenduse järgi, võttes liigituse aluseks Veski (1982) määrsõnade käsitle. Põhjalikum iseloomustus antakse adverbidele, mis esinevad tekstides rohkem kui kümme korda.

5.1. Kohaadverbid

Erinevaid kohaadverbe esines 58 ühtekokku 670 esinemiskorraga. Kuna enamus lokaaladverbe esinevad kolmes kohakäändes, märkides tegevuse suundumist, lähtumist või toimumispaika, on huvitav jälgida nende kolme aspekti esinemust eraldi. Kõige sagedamini esines toimumispaika märkivaid adverbe - 21 sõna 392 korral (kui juurde arvata ka küsivad adverbid kus (82 sõnet) ja kuskohal), järgnesid suunduvad adverbid 22 sõna ja 233 esinemisega ning paikamärkivatest adverbidest jäid esinemissageduselt ligi 4 korda maha tegevuse lähtumist märkivad adverbid - 12 sõna 106 korral.

Siia (80 sõnet 23 tekstis), siin (137, 26), siit (53, 15); sinna (32, 15), seal (98, 25), sealt (23, 10).

1) Siia, siin, siit, sinna ja seal on sageli seoses asesõnaga 'see', need on kõige lihtsamad kontekstisidusad sõnad tegevuse täpsustamiseks, näit. *Selle paneme siia.* (TH 3.1); *Maja ja siis see siin näed puu.* (TH 2.6); *Kustuta see ära siit.* (PM 3.2); *See sinna pistab peitu* (TH 2.6); *Kes see on seal?* (TP 2.0)

2) Siia, siin, sinna, seal ja sealt võivad esineda koos kohta täpsustava nimisõnaga, nimisõnafraasiga või ka ilma, näit. *Aga miks ma räägin siia mikrofoni?* (PE 2.11), *Ma pean siia suu ligidale panema* (TK 3.0) vrd. *Ma pigistan siia.* (TK 2.5); *Kartulikott on siin kapis.*(PE 2.3), *Siin tooli pääl oled sa vana issi.* (TK 2.3) vrd. *Siin ei ole kedagi.* (TK 2.3); *Hunt paneb +rossad sinna kotti.*(PE 2.3), *Vesi voolab sinna toru sisse.* (PM 2.8) vrd. *Tahan sinna panna.*(TK 2.3); *Henri taha seal, oma kodus olla.*(PN 2.9), *Seal paberi sees ei ole midagi.* (TK 2.3) vrd. *Onu elas seal.*(TK 2.10); *Sealt nurgast näeb.* (TK 2.3), *See tädi jah, mine sealt oksa seest.* (TH 2.6) vrd. *Tossu tuleb, tuleb sealt.* (PE 2.3).

3) Siia, siin, siit, sinna ja seal võivad esineda koos teiste samakäändeliste kohaadverbidega, näit. *Neid balloone peab siia alla panema nüüd.* (PM 3.3); *Näita, mis siin all on veel.* (PM 3.2); *Siit tagant hoi a kinni, jah!* (TK 3.0); *See pandi sinna peale.* (PE 2.3); *Suhkur on seal sees* (PE 2.3); sellised ühendid täpsustavad kohta ruumiliselt, kuid ei konkretiseeri nagu ühendid nimisõna või nimisõnafraasiga.

4) Siit ja sealt võivad esineda koos kohaadverbiga, tähistades suundumist kust kuhu?, näit. *Ma tahan siit välja päästa.* (TK 2.3); *Mina olen nii kõrgel, mina ei saa siit alla kah.* (TH 2.9); *Arstitädi tuleb sealt välja.* (PM 3.1).

Sisse (13,7), sees (16,10).

1) Võivad esineda koos adverbidega 'siia', 'sinna', 'siin', 'seal', näit. *Järgmine aasta loeb ta veel sinna sisse.*(TH 3.8); *Et mina tahaksin patareisid sellepärast siia sisse panna.* (TK 2.3); *Suhkur on seal sees.*(PE 2.3); *Siin on vilgu tuli sees, siin sees.* (PM 3.2).

2) Võivad esineda ka iseseisvalt, kuigi sageli oleks arusaadavuse mõttes vajalik ka seos noomeniga (sellisel juhul oleks muidugi tegemist kaassõnaga nimisõnafraasi koosseisus), näit. *Suhkru pani sisse.* (PE 2.3); *Lill on sees.* (PM 3.6).

Välja (28,14)

1) Esineb verbiga 'tulema' nii iseseisva adverbina kui ka ühendverbi koosseisus tähenduses 'õnnestuma', näit. *Tuleb ise suust välja.*(TK 2.3), *Näe vist ei tule välja.* 'ei õnnestu' (TH 2.10).

2) esineb koos teise adverbi või elatiivis nimisõnaga, näidates suundumist kuhu?, näit. *Ei tule haiged, arstitädi tuleb sealt välja.* (PM 3.2), *Vaata, Kärri vaatab aknast välja.* (PJ 3.7).

Alla (18,9)

Alla esineb peamiselt iseseisva adverbina, näit. *Kas see uksepiit ka kukuks alla või?* (TK 3.0), kuid ka koos teiste kohaadverbidega, näit. *Sinna alla kirikusse, sealt ei tohi ronida, muidu kukud.* (TK 2.3).

Peale (16,7)

Peale esineb peamiselt iseseisva adverbina, näit. *Paneb kaane peale ja teeb hautist.* (PE 2.3) või koos kohaadverbiga 'siia', näit. *Teeme siia peale ühe korstna.* (PM 2.9). Kuna 'peale, peal, pealt' osatähtsus kaassõnade hulgas on suur, siis puuduliku väljendina (vrd. adverbidega 'sisse' ja 'sees') teda ei esine.

5.2. Temporaaladverbid

Erinevaid temporaaladverbe esines 30 kokku 459 esinemiskorraga. Sagedasemad neist olid siis (186 sõnet 30 tekstis), nüüd (107, 27), praegu (19, 12), juba (18, 12), ikka (16, 8), jälle (13, 8), täna (12, 7). Nagu selgub, kasutavad lapsed aega märkivatest adverbidest varem ja sagedamini suhtelisi ajaseoseid tähistavaid

adverbe, alles hiljem selguvad neile konkreetsed ajamõisted nagu homme, laupäeval või kell üksteist.

Siis

Esineb tegelikult mitmes erinevas funktsioonis:

1) *kui...siis* tingimuslauses, näit. *Kui ta kummiga kinni on, siis ta ei saa lahti.* (TK 2.3); või küsivas tingimuslauses ühendis *mis siis?*, näit. *Kui on ainult püssitoru paugu peal nupp, mis siis?* (PM 3.8);

2) ajalist järgnevust märkiva adverbina:

a) lihtlauses, näit. *Siis saab +rossasid süüa.* (PE 2.3), *Mis siis juhtub?* (TK 2.3);

b) liitlauses, näit. *Jänku peab magama jääma, siis ta teeb pauku.* (PE 2.3);

c) väga sageli ühendis *ja siis*, nii kahe rinnastatud lause sidumisel kui ka lihtlause alguses, näit. *Ükskord käisin purjetamas ja siis magasin telgis.* (PJ 3.10); *Ja siis tuli hirmus rong.* (TK 2.10).

Nüüd, praegu.

Nüüd ja praegu esinevad ühes tähenduses 'käesoleval hetkel' ja on semantiliselt vastastikku asendatavad, kuid eelistatum on siiski nüüd, näit. *Neid balloone peab siia alla panema nüüd.* (PM 3.3), *Mina pean praegu ülikooli minema.* (TH 2.9).

Juba

Esineb kahes tähenduses:

1) osutades, et mingi tegevus on selleks hetkeks alanud või lakanud, näit. *Kärssa jaoks juba teen.* (PE 2.11); *Nüüd on läikivad juba.* (TK 2.7).

2) osutades, et seisukord või tegevus on kestnud kaua, näit. *Minul on juba nuga.* (PM 3.6).

Ikka

Esineb kahes tähenduses:

1) 'kogu aeg, alati, iga kord', näit. *Meeldib ikka minna.* (TP 2.0)

2) 'endiselt, ikka veel', näit. *Ikka veel kriuksub.* (PE 2.3)

Jälle

Esineb tähenduses 'uuesti, taas', näit. *Kõrvetas jälle ära.* (PE 2.3), kuid ka vastandavas tähenduses, näit. *Ja see on karumõmm ja see on jälle nuku.* (TH 2.6).

Täna

Täna on konkreetsetelt piiritletavatest ajasõnadest üks esimesi ja antud materjalis ka kõige sagedasem. Uuritavas materjalis on lapsed osanud seda adverbis kasutada:

- 1) seoses minevikuga, näit. *Väike poiss +pissis täna püksi, voodisse.* (TH 2.6);
- 2) seoses kestva olevikuga, näit. *Täna minul on kõha, ma ei taha minna.* (PM 3.6);
- 3) seoses tulevikuga, näit. *Toon täna tuppa selle.* (PM 3.2).

5.3. Viisiadverbid

Viisiadverbe esines 178 korda 41 erineva määrsõnana. Viisiadverbide mitmekesisus tulenes peamiselt tuletusvõimaluste rohkusest, sellevõrra vähem on suure sagedusega adverbe. Viisiadverbide seas leidus ka kõige rohkem liitsõnu (9). Niisiis on viisiadverbid vaadeldud eas juba väga individuaalsed, üldlevinuteks võib numetada vaid nii (52, 12) ja niimoodi (38, 12).

Nii, niimoodi

Mõlemad sõnad on kontekstisidusad ja teineteisega asendatavad. Need on lihtsaimad viisimäärsõnad, kuna võivad osutada mistahes viisi, ja kõnes sageli kasutatavad, kuna konkreetne viis on tegevusest või mitteverbaalsetest elementidest järeldatav. Nii ja niimoodi moodustavad laste kõnes sageli omaette kõnevooru ilma mingite muude verbaalsete kommentaarideta. Samas olid uuritud lapsed suutelised ka andma pikemaid seletusi tegutsemise viisi kohta, näit. *Kas sa oskad nii teha, et üle selle, üle jalad selle?* (TK 3.0)

5.4. Seisundiadverbid

Seisundiadverbid on uuritud adverbide seas kõige väiksem rühm - 133 korral esines vaid 15 erinevat sõna, sagedasemad neist olid lahti (50,16) ja kinni (44,17).

Lahti ja kinni

Kuna lahti ja kinni on vastandid, on nad assotsiatiivselt tugevasti seotud sõnad ja üks võib kaasa tuua teise lähedase esinemise, näit. *Aga nüüd lahti, aga nüüd kinni natukene.* (TH 2.10), *Ivika pani ukse kinni ja poisid tegid lahti..* (PJ 3.5). Peale tavapärase esinemise lauses iseseisva adverbina, näit. *Tee silmad lahti.* (TP 2.0), *Kõik kapid pean kinni panema.* (TK 2.7); võivad kinni ja lahti moodustada ka üksinda kõnevoorusid, kommenteerides tegevust või seisundit.

5.5. Määra- ja hulgaadverbid

"...näitavad tegevuse ulatust või omaduse esinemise määra ja kogust." (Veski (1982), lk. 29). Selliseid adverbe leidis 20, esinedes 199 korral, nende seas ka kaks liitsõna. Sagedasemad olid nii (39, 15), veel (38, 12), natuke (33, 13), rohkem (15, 7), enam (12, 8), kui (12, 6), palju (12, 6).

Nii

Nii võib esineda ka hulga või määra osutajana, siingi on ta kontekstisidus, kuid iseseisvalt ei esine. Nii võib esineda koos:

1) adjektiiviga, osutades omaduse määra, näit. *See on nii paha punane värv.* (PJ 3.10);

2) koha-, aja- või viisiadverbiga adverbifraasis, näit. *Ma kiikusin nii kõrgele.* (TK 3.0); *Pean nii kaua õmblema.* (PO 3.10); *Mina teen nii asjalikult.* (PM 3.3).

Veel, rohkem, enam

Veel, rohkem ja enam on tähenduselt kattuvad, veel esineb hulgaadverbina jaatavas lauses, rohkem ja enam eitavas lauses, näit. *Tahan veel koorida kartulit!* (TH 3.1), *Veel paudii!* (PE 2.2) vrd. *Kas rohkem pole lõigata või?* (TH 3.1), *Ei tehta rohkem paudi.* (PE 2.3). Veel võib esineda ka adverbifraasis, näit. *Ma tahan seal veel kõrgemal rippuda.* (TK 3.0)

Natuke, natukene

Esineb:

1) iseseisva hulgaadverbina, näit. *Jah, loeb natuke.* (TP 1.11), *Natukene sajab vihma.* (TP 2.0);

2) koos adjektiiviga, täpsustades omaduse määra, näit. *Natuke oli kibe.* (PM 3.6);

3) koos adverbiga, näit. *Siit otsast on natuke niimoodi.* (TH 3.3), *Pane veel natukene.* (PM 3.6);

4) koos nimisõnaga, täpsustades hulka, näit. *Võtan ise selle ja lasen siia natuke vett.* (TH 3.3).

Kui

Kui võib esineda ka adverbina, väljendades määra. Uuritud materjalis esines adjektiivide ees, näit. *Näe, kui ilus asi tal on.* (PE 2.3); aga ka adverbide ees, näit. *Vaata kui punnis.* (PM 3.6).

Palju

Esineb iseseisvalt, näit. *Palju ilusaid asju on siin ka.* (PE 2.3) või koos teise hulgamäärsõnaga, näit. *Nii palju korstnasid.* (PM 2.9).

5.6. Küsivad ja siduvad adverbid

" ... neid seob üheks rühmaks nende erinev funktsioon lauses: nad esinevad küsimuslause alguses ja põimlauses kõrvallause alguses. Seega kuuluvad nimetatud määrsõnad oma tähenduselt koha-, aja-, viisi- jne. määrsõnade rühma, ühtlasi aga ka küsivate määrsõnade hulka. " (Veski (1982), lk. 30). Suisalu (1985) töös on märgitud, et kõigepealt ilmuvad kus- ja mis-küsimused, veidi hiljem kes- ja kas-küsimused ning kõige viimastena mispärast-, milleks- ja miks-küsimused. Käesolevast materjalist päris samasuguseid tulemusi ei saa, kuid ilmselt peaks olema võimalus selle väite kontrollimiseks, jälgides ühe kindla lapse küsisõnade ilmumisejärjekorda. Kertul, kelle kohta on olemas lindistused vanuses 2.3-3.0, on aga enamuse küsisõnu kasutusel juba vanuses 2.3, ka mikspärast. Samas on märgata ülejäänud materjalist, et kus-, mis-, kes- ja kas-küsimused moodustavad omaette varasema rühma (olemas juba vanuses 2.0 Paulal ja 2.3 Erikul) ning milleks- (esmakordselt 2.7, sagedaselt 3.0), miks- (esmakordselt 2.10, sagedaselt 2.11) ja mispärast- (esmakordselt ja sagedasti 3.6 Martinil) küsimused hilisema rühma. Küsivatest-siduvatest adverbidest on sagedasemad kus (79, 22), miks (18, 9), sellepärast (17, 12), milleks (15, 3), mikspärast (14, 2) ja kuidas (11, 8).

Kus

Esineb üldiselt korrektselt küsilause alguses, näit. *Kus ta voodi on?* (PE 2.3), kuid varasemas eas on juhtumeid, kus oleks õigem olnud kasutada kuhu?, näit. *Kus sa viskaside?* (TK 2.3).

Miks

Esineb lapse kõnevoorus üksinda või küsilause alguses, näit. *Miks sa juhe ära võtsid?* (TK 3.0).

Milleks

Esineb ainult Kertul vanuses 2.7, 2.10 ja 3.0, moodustades üksinda kõnevooru või esinedes küsilause alguses, näit. *Milleks sa hammustasid oma tüki küljest?* (TK 3.0)

Mikspärast

Esineb ainult Kertul vanuses 2.3 ja 2.5, peamiselt omaette küsimusena, aga ka küsilause alguses, näit. *Mikspärast minu issil emmel on ka kaks lusikat risti niimoodi?* (TK 2.3).

Kuidas

Esineb küsilause alguses, näit. *Kuidas sa lindistad?* (PE 2.11) või liitlauses siduva sõnana, näit. *Jänku peab kuulma, kuidas hunt krõbistab.* (PE 2.3).

Sellepärast

Adverbile sellepärast oli raske leida alaliiki, kuid kuna ta esineb kausaalse sidesõna *sellepärast et* komponendina lause alguses, näit. *Sellepärast et tema unustas.* (TH 3.1) või iseseisva põhjust märkiva adverbina vastuslause alguses, näit. *Sellepärast teen tädi Siirile värvipabereid.* (PM 3.6), siis pidasin sobivaimaks seostada sellepärast küsivate-siduvate adverbidega.

5.7. Perfektiivsusadverb ära

(124 sõnet 25 tekstis)

Rõhutab verbi tegevuse lõpetatust, näit. *Ma vaatan kas ta on ära soenenud.* (TK 2.7), aga ka millegi eemaldamist, näit. *Siis viskad ära.* (PE 2.3).

5.8. Modaaladverbid

"...väljendavad kõneleja suhtumist ja ilmestavad kas kogu lauset tervikuna või tõstavad esile ja rõhutavad mingit üksiksõna." (Veski (1982), lk. 31). Sagedasemad neist on jah, jaa, jaah (kokku 244 sõnet 27 tekstis), ka, kah (202, 33), kas (79, 20), ju (66), küll (55, 18), ei (43, 19), muidu (16, 8) ja ainult (14, 11).

Jah, jaa, jaah

Paigutasin need sõnad rõhumäärsõnade alla, kuna nad kinnitavad kogu lauset (ka küsimuse vastusena) või lauseosa. Samas on sageli küllalt problemaatiline piir kinnitavate interjektsioonidega (vt. ptk. 9.1. 1), mis sisuliselt ja funktsionaalselt toimivad sarnaselt. Peamiselt esinevad nii jah kui ka jaa mingi eelkõneleja väite kinnitusena või küsimuse vastusena, sellisel juhul moodustavad nad omaette kõnevooru. Palju harvem on juhtumeid, kus kinnitusele järgneb omapoolne laiendus või vastandus, näit. *Jah, see kuri loom.* (TK 2.3); *Jah, aga roosat värvi mul siin ei ole, sellepärast teen.* (PE 2.11).

Ka, kah

Esineb rõhulisena ja enamasti rõhutatava sõna järel, näit. *Mina, mina ka istusin toolis.* (TK 2.5).

Kas

Esineb peamiselt vastusena jaatust või eitust eeldava küsilause alguses, näit. *Kas mind lindistad või?* (TK 2.5), aga ka siduva sõnana kõrvallause alguses, näit. *Ma vaatan, kas tuli on pliidi all.* (PM 3.6).

Ju

Rõhutab endastmõistetavust, näit. *+Notsul ongi ju suur keha.* (PE 2.11), sageli esineb lause lõpus, näit. *Muru pääl käin paljajalu ju.* (TK 2.3).

Küll

Rõhutab enamasti kinnitavalt verbi, näit. *Jah, tulen küll tagasi.* (TK 2.7), aga ka noomeneid, näit. *Mis selle +kiisu nimi oli, seda küll Henri ei mäleta.* (PN 2.11).

Ei

Ei rõhumäärsõnana kuulub kogu lause juurde ja eitab eelnevat lauset, näit. *Ei, see on Soomest toodud.* (PJ 3.5), seepärast võib ta moodustada ka omaette kõnevooru.

Muidu

Esineb tähenduses 'muul tingimusel, vastasel juhul', näit. *Mina väsin muidu ära ju.* (TH 2.9).

Ainult

Esineb tähenduses 'üksnes, ainuüksi', näit. *Amba juurde ainult ei tohi minna.* (PN 2.11).

6. PRONOOMEN

"Pronoomenid ehk asesõnad on käändsõnad, mis osutavad olendeile, esemeile ja nähtustele ning nende tunnustele või hulgale, kuid ei nimeta neid. Asesõnad viitavad mõisteile kõneleja seisukohalt. /---/ Nii saavad asesõnad konkreetse tähenduse ainult kontekstis." (Kask, Palmeos (1985), lk. 31) Kõne üheks stilistiliseks iseärasuseks peetakse väikese hulga asesõnade sagedast esinemist, kuna kõne on tugevamini seotud kontekstiga. Kui ühesõnaperioodil nimetab laps esemeid nende nimetustega, tähistades sellega ka asjadega tegelemist või neile tähelepanu pööramist, siis 2-3-aastaselt (kui lapse kõnesse on ilmunud ka teised sõnaliigid peale substantiivi ja verbi) kasutab laps antud kontekstis sagedamini esinevate või veel tundmatute asjade või nähtuste nimetamisel rohkem pronomeneid. Vaadeldud materjalis esines 43 pronomeni 2510 korral. Valdavalt oli tegemist personaalpronoomenitega (6 asesõna 1003 korral) ja demonstratiivpronoomenitega (13; 900), tunduvalt vähem esines interrogatiivseid-relatiivseid (6; 315), indefiniitseid (10; 166), determinatiiv- (5; 80), possessiiv- (2; 25), refleksiivseid (2; 16) ja retsiprookseid (1; 4) pronomeneid. Asesõnad on liigitatud tähenduse järgi (Kask, Palmeos (1985), lk. 35), esinemissageduste järjestuses vaadeldakse samu sõnarühmi ka allpool.

Ehituselt on laste poolt kasutatud pronomeni lihtsad, esineb vaid 8 liitsõna: järelkomponendiga -sugune (igasugust, mingisugune, niisugune, samasugune) ning igäüks, seesama, üksteise ja kõnekeelele omane misasi.

6.1. Personaalpronomen ehk isikuline asesõna

mina ~ ma (598 esinemist, 9 vormi)

Arengupsühholoogide väitel hakkab laps enda kohta "mina" ütlema kolmandal eluaastal seoses mina-tunde tekkimise ja "mina ise"-tahteavaldustega². Koos minaga hakkab ta kasutama ka verbide ainsuse 1. pööret, enne seda kasutab laps endale viitamiseks enda nime ja ainsuse 3. pööret. Nii kasutab Paula vanuses 2.0 ainult üks kord asesõna mina (*Mina kammin. aga ka Rongiga sõidan.*), seevastu enda nime Paula on ta kasutanud 12 korda, näit. *Paula kammib. Paula on paljas*. Vanuses 2.3 lindistatud lastel esines nii pikem kui ka lühem vorm: Kertul mina 6, minu 14, minule 1, ma 20,

² Dots. Aino Lunge "Arengupsühholoogia" loengukursuse (1992/I sem.) põhjal.

mulle 4, mul 2 korda (vrd. Kertu 1 ja Kertut 2 korda); Hallikil mina 2, minule 4, ma 2 korda; Erikul mina 1 kord (vrd. Eriku 1 kord). Kertu ei kasuta enam oma nime vanuses 2.5, Helmi vanuses 3.3. Seevastu Henri on kogu uuritud perioodi (2.9-2.11) jooksul kasutanud veel oma nime (28 korda) rohkem kui isikulist asesõna ma (6 korda). Ülejäänud lapsed on kasutanud lindistuste algusest peale (Martin alates 2.8, Anni alates 3.1, Joonas alates 3.5 ja Joosep alates 3.10) endale viitamiseks asesõna mina ~ ma. Vormiküljdest vaadatuna võib öelda, et kõige varem kasutati nominatiive mina ja ma, vanuses 2.3 esinesid ka genitiivivorm minu, allatiivivormid minule ja mulle ning adessiivivorm mul, vanuses 2.5 lisandusid neile genitiivivorm mu ja partitiivivorm mind ning alates vanusest 2.9 adessiivivorm minul.

tema ~ **ta** (163 esinemist, 9 vormi)

Erandlikuna kasutab Paula juba vanuses 1.11 allatiivi temale, hiljem leiab see kasutamist vaid Annil vanuses 3.4. Kaheaastaselt kasutab Paula enimesinenud (101 korda 23 tekstis) nominatiivivormi ta, 2.3 vanuste laste lindistustes lisanduvad veel genitiivivorm ta, allatiiv talle ja adessiiv tal, 2.5 genitiivivorm tema, neljanda eluaasta piiril nominatiivivorm tema, komitatiiv temaga ning alles vanuses 3.4 harvaesinev (3 korda 2 tekstis) partitiiv teda.

sina - **sa** (161 esinemist, 8 vormi)

Ka isikulist asesõna sina ~ sa on lapsed kasutanud juba kõige varasemates lindistustes. Enimkasutatud vorm sa (62 korda 23 tekstis) ning genitiivivorm sinu esinevad juba Paulal vanuses 2.0, vanuses 2.3 tehtud lindistustes on lapsed kasutanud ka nominatiivivormi sina, allatiivi sulle ja adessiivi sul. Vanuses 2.5 on lisandunud neile partitiiv sind ning neljanda eluaasta piiril sinule, sinul ja sinuga.

meie ~ **me** (53 esinemist, 6 vormi)

Enimkasutatud (26 korda 15 tekstis) lühike nominatiiv me esineb juba Paulal vanuses 1.11, seevastu lühikest genitiivivormi pole kasutanud ükski laps (see on ka mõistetav, vt. Kask, Palmeos (1985), lk. 43: "Mitmuse omastavas tuleb proosas alati kasutada meie, teie, nii rõhulises kui rõhutus asendis,..."). Vanuses 1.11 kasutab Paula ka pikka nominatiivi meie, selle hilisem kasutus esineb alles Kertul vanuses 2.7. Vanuses 2.3 esinevad Kertul ka genitiivivorm meie ja adessiiv meil, Martin kasutab 3.2 vanuselt allatiivi meile ning Joonas 3.10 vanuselt partitiivi meid.

“2-3-aastaste eesti laste sõnavara”, Kadri Vider 1995

nemad ~ **nad** (25 esinemist, 5 vormi)

Enimkasutatud (19 korda 11 tekstis) lühike nominatiiv nad esineb juba Paulal vanuses 2.0, pikka nominatiivi nemad kasutab ainult Anni vanuses 3.4. Lühikest adessiivi neil kasutab Kertu vanuses 2.5, pikka adessiivi nendel Anni vanuses 3.4. Allatiivi nendele kasutab vaid Martin vanuses 3.11.

teie ~ **te** (3 esinemist, 2 vormi)

Lühikest nominatiivivormi te kasutab Kertu vanuses 2.10, pikka nominatiivivormi teie Anni vanuses 3.2.

6.2. Demonstratiivpronoomen ehk näitav asesõna see ja need

Kõige rohkem kasutatud pronoomen üldse on demonstratiivpronoomen see (712 esinemist 8 vormiga, lisaks mitmus need 127 esinemiskorruga 7 vormis), kusjuures ainsuse nominatiiv see ületab oma esinemiselt enam kui viis korda teisi vorme. Kõige tüüpilisemad näitelauseid on: *Mis/kes see on siin/seal?* ja *See on ...*, neid kasutasid kõik lapsed. Lindistamise ajal pole keegi lastest kasutanud lõunamurdelist varianti too (mis osutab kaugemalolevale), kuigi näiteks Kertu keelekasutuses seda tavaliselt esineb. See osutab esemele või isikule ja esineb enamasti adjektiivselt koos substantiiviga, näit. *Mis see kutsu teeb?* (PM 2.8), kuid kasutatakse iseseisvalt ka substantiivsena (sarnaselt isikulise asesõnaga ta), näit. *Aga kas see räägib ka või?* (PE 2.11). Vormidest esinevad sagedamini (üle 80 korra) veel mitmuse nominatiiv need ja ainsuse partitiiv seda ning genitiiv selle. Ülejäänud vormid on esinemiselt juhuslikumad. See ilmumine laste keelekasutusse on varajane: vanuses 1.11 olid Paula jutus olemas see, selle, sellele; vanuses 2.0 lisandus veel need. Vanuses 2.3 lindistatud lastel esinesid eelnevatele lisaks seda, sellest, sellega, kolmandal eluaastal lisandusid veel harvemesinevad vormid sellel, sel, neid, neil. Neljandal eluaastal esmaesinevad vormid olid väga juhuslikud.

niisugune, niisuke, niukene, nihukene, selline, sihuke, siuksed

Need on kõik samatähenduslikud demonstratiivpronoomenid, osutamaks, et see on selletaoline, millest äsja kõneldi või hiljem kõneldakse (Kask, Palmeos (1985), lk. 54). Kokku esines neid 56 korral. Enamasti esinevad nad adjektiivsetena koos substantiiviga, millele nad osutavad, näit. *Ma teen sellise korstna ka.* (PM 2.9), kuid võivad esineda ka üksinda, kusjuures osutatav on vestluskäitumisele omaselt viidatud tihti mitteverbaalselt, näit. *Mul tuli sihuke.* (TK 2.3) *Minul on niukene.* (PJ 3.7).

“2-3-aastaste eesti laste sõnavara”, Kadri Vider 1995

Erinevate väljendite ilmumine on pigem individuaalne kui ajaline; nii kasutavad niisugust Martin ja Helmi, niisukest Erik, Kertu, Anni ja Martin, niukest Kertu, Martin ja Joonas, nihukest ainult Martin, sellist Erik ja Martin, sihukest Kertu ja Martin ning siukest ainult Kertu.

Kõnesolevaga identsust osutavatena esinevad demonstratiivpronoomenid sama, seesama ja samasugune, näit. *See on see sama luuk.* (PM 3.2)

6.3. Interrogatiivsed-relatiivsed pronoomenid ehk küsivad-siduvad asesõnad

mis (254 esinemist, 7 vormi)

Ainsuse nominatiivi vorm mis ületab kõik teised vormid esinemissageduselt neljakordselt (203 korda 29 tekstis). Tema peamine kasutus on küsilause alguses, tüüpilisemad küsimused on *Mis see on? Mis ta teeb/ sa teed?*, aga samuti esineb mis siduvana, näit. *Siis see seal, mis sinu käes on siis sinna pannakse.* (TH 2.9) Sageli kasutatakse kõnes nominatiivi mis ka kohas, kus reksioon nõuaks partitiivi mida, näit. *Kuulame, mis nad räägivad.* (TH 3.8) Ilmselt just seetõttu on partitiivi kasutamine nominatiiviga võrreldes äärmiselt harv, vaid 31 korda. Esinemissageduselt järgmine on mitmuse nominatiiv (12 korda). Mis-küsimused kuuluvad laste kõige varasemate küsimuste hulka (vt. ptk. 5.6.), sellepärast on asesõna mis kasutamine juba varases eas ootuspärane. Harvemini esinevad vormid mille (3, 3), millega (3, 3), millest (1, 1) ja millel (1, 1). Huvitavad on kõnekeeles kasutatavad väljendid misse (<mis+see) ja misasi (<mis+asi), mis tähenduselt on identsed asesõnaga mis küsivas funktsioonis, näit. *Näe, näe, misasi see on?* (PM 3.11)

kes (43 esinemist, 6 vormi)

Asesõna kes esineb tunduvalt harvemini kui mis. Kõige sagedasem vorm, ainsuse nominatiiv kes (24 korda 11 tekstis) on kasutusel peamiselt küsivana, näit. *Kes see on seal?* (TP 2.0). Sageduselt järgmine vorm, genitiiv kelle (9 korda 4 tekstis), esineb Martinil väärkasutuses: **Kelle siia vajutab?* (PM 2.8) **Kelle räägib seal?* (PM 3.2). Ülejäänud vormid, mitmuse nominatiiv kes, partitiiv keda, allatiiv kellele ja komitatiiv kellega on harvad. Missega analoogselt esineb kõnekeeles ka küsiv kesse (<kes+see), näit. *Kesse pani siia?* (TP 2.0)

6.4. Indefiniitsed pronoomenid ehk umbmäärased asesõnad

üks (74 esinemist, 5 vormi)

Arvsõna üks on kasutatud asesõnana tähenduses 'keegi, mingi' palju rohkem kui arvsõnana, ühtlasi on üks ka kõige enam kasutatud indefiniitpronoomen. Ainsuse nominatiiv üks (50 korda 19 tekstis) esineb peamiselt adjektiivsena substantiiviga koos, näit. *Vaata mul on üks koer, saba taga koer.* (TK 2.7); aga ka substantiivsena, näit. *Üks jäi maha, üks kukkus.* (PO 3.10). Ülejäänud vormid ühe, ühte, ühed ja ühel on kasutusel samade mallide järgi, muutudes substantiiviga ühildumise tõttu, näit. *Need on ühed kommid nihukesed.* (PM 3.6). Indefiniitpronoomenit üks on kasutatud pidevalt alates vanusest 2.3.

teine (36 esinemist, 8 vormi)

Iseenesest arvsõna, on teine uuritud tekstides kasutamist leidnud vaid vastandava tähendusega indefiniitpronoomenina. Kõige sagedasem vorm, ainsuse nominatiiv teine (17 korda 11 tekstis) esineb esmakordselt vanuses 2.3, näit. *Kus teine auto on?* (PE 2.3) ja on adjektiivsena kasutusel pea kogu uuritud vanusevahemiku. Harvemesinevad vormid teise (gen.), teised, teisi, teist, teise (adt), teisele, teiste ilmuvad esimest korda laste kõnnesse alles neljandal eluaastal.

midagi (22 esinemist, 1 vorm)

Asesõna midagi esineb transitiivsete verbidega objekti funktsioonis, näit. *Mina midagi kirjutan.* (TH 2.9), kuid mõnikord on ta ära vahetatud asesõnaga mingi, näit. **Anname midagi oksti Tartuvanale.* (TP 2.0).

mingi (16 esinemist, 3 vormi), **mingisugune**

Adjektiivseid asesõnu mingi ja mingisugune on kasutatud alles neljandal eluaastal, näit. *Jah see on mingi lill.* (PM 3.2).

6.5. Determinatiivpronoomenid ehk määratlevad asesõnad

ise (35 esinemist, 1 vorm)

Määratlevat asesõna ise kasutatakse koos nimisõnade ja isikuliste asesõnadega rõhutavas, tugevdavas tähenduses 'isiklikult' (Kask, Palmeos (1985), lk. 64). Lastele, kes õpivad alles oma mina (ja oma tahet) tundma, on väga omased avaldused "Mina ise!". Seetõttu on asesõna ise olnud pidevalt kasutuses kogu uuritud perioodi vältel, näit. *Ma õpetan ise omale.* (TK 2.3); *Ma tahan ise kleepida.* (TH 3.3).

kõik (35 esinemist, 4 vormi)

“2-3-aastaste eesti laste sõnavara”, Kadri Vider 1995

Määratlevat asesõna kõik kasutatakse kokkuvõtvas tähenduses (Kask, Palmeos (1985), lk. 66-67). Nominatiivivorm kõik (32 korda 12 tekstis) esines kogu vaadeldud vanuse piirides, näit. *Kõik trepid on ka seal.* (PE 2.3). Ülejäänud vormid kõigi, kõike ja kõigile ilmusid alles neljandal eluaastal.

6.6. Refleksiivpronoomen ehk enesekohane asesõna

Possessiivpronoomen ehk omastav asesõna

oma (28 esinemist, 4 vormi), **enda** (14 esinemist, 4 vormi)

Kuigi asesõna enda peetakse refleksiivpronoomeniks ja asesõna oma possessiivpronoomeniks (Kask, Palmeos (1985), lk. 44, 49), pole kõnekeeles nõnda täpne eristamine ilmselt juurdunud ja mõlemaid asesõnu on lapsed kasutanud nii enesekohaste kui ka omastavatena, näit. refleksiivselt: *Näe, emme, tahan selle kella endale teise käe peale panna.* (PJ 3.7); *Ma õpetan ise omale.* (TK 2.3); vrd. possessiivselt: *Ei, enda sokke paneb kuivama* (TH 2.6); *Ja hoolitse oma laste eest ja pane oma lapsed magama ja.* (TK 2.7). Asesõna oma on võetud kasutusele varem (alates 2.3) ja sagedasem kasutusiga on kolmas eluaasta, asesõna enda põhiline kasutusiga langeb neljandasse eluaastasse.

7. KONJUNKTSIOON

Uuritavas materjalis esinevad sidesõnad (8 sõna, 587 esinemist), esmakordselt alles vanuses 2.3, Paula lausetes vanuses 2.0 ei esine üldse liitlauseid ega ka erinevate lauseliikmete sidumist. Vanuses 2.3 esineb Kertul (aga, et, ja, kui, nagu, ega), Erikul (aga, ja, kui, nagu) ja Hallikil (või) 7 erinevat sidesõna (ja, aga, kui, et, või, nagu, ega), aga ka lausete või lauseosade ühendamist ilma sidesõnata. Vanuses 2.10 esineb esmakordselt sest Hallikil.

Ja (300 sõnet 26 tekstis) esineb 4 erinevas positsioonis:

- 1) rinnastatud lauseliikmete ühendajana, näit. *Suusakeppidega lükkasin ja tõukasin.* (TK 2.3); *Poetädi ja poemüüja.* (PE 2.3)
- 2) kahe lihtlause ühendajana, näit. *Paneb kaane peale ja teeb hautist.* (PE 2.3)
- 3) lause alguses, näit. *Ja prillid on ka tal.* (TK 2.3)
- 4) lause lõpus, näit. *Selg valutab ja.* (TK 2.3)

Aga (102 sõnet 22 tekstis) esineb 4 erinevas positsioonis:

- 1) põhiliselt (47 korral) lause alguses, näit. *Aga mis nupp see siin on?* (PE 2.11)
- 2) kahe lihtlause ühendajana, näit. *See on nuku, aga see on poiss.* (TH 2.6)
- 3) lause lõpus, näit. *Lihtsalt natuke kardab kõrgust küll aga.* (TK 3.0)
- 4) lausemodaali järel, näit. *Kuule, aga kas sa oskad nihukest asja teha?* (PM 3.11)

Foneetiline teisend a esineb lause alguses rõhutus positsioonis, näit. *A buss tuleb varsti sinu juurde.* (PM 3.2)

Või (59 sõnet 20 tekstis) esineb:

- 1) põhiliselt (44 korral) küsimuse lõpus, näit. *Kas mind lindistad või?* (TK 2.5);
- 2) rinnastatud lauseliikmete vahel, näit. *Korsten või teletorn.* (PM 2.9).

Et (55 sõnet 18 tekstis) esineb:

- 1) kausaalse sidesõna *sellepärast et* komponendina, näit. *Sellepärast et ta on unine.* (TH 3.8);
- 2) kõneleja tajukogemust seletava objektkõrvallause alguses ühendites nagu: *tean, et...; ütles, et...; arvasin, et...; mõtlesin, et...; nägin, et...; vaatas, et...*, näit. *Ma tean, et on.* (PE 2.11);
- 3) pooliku vastuse alguses, näit. *Et miks sa löid enda sõpra flöödiga.* (TA 3.4); *Et maha ei ajaks.* (TH 3.1).

Kui (49 sõnet 20 tekstis) esineb:

- 1) põhiliselt (20 korral) *kui...siis* tingimuslauses: *Kui ta kummiga kinni on, siis ta ei saa lahti.* (TK 2.3);
- 2) ajalauses: *Kui veel suur olin.* (TK 2.5, vastus ema küsimusele: "Millal?"); *Ootan kui ta soeneb.* (TK 2.7);
- 3) verbiga võrdluses, osutades tegevuse viisile (Palmeos (1985), lk. 27): *Nii värvin kui need?* (PM 3.6).

Nagu (11 sõnet 8 tekstis) esineb:

- 1) noomeniga seoses, osutades sarnasusele (Palmeos (1985), lk. 25) näit. *Vaata, see on nagu klaver.* (PM 3.11); *See on nagu põis.* (PE 2.3);
- 2) adverbiga seoses, osutades teoviisi määra (Palmeos (1985), lk. 26), näit. *Täitsa niimoodi nagu minagi.* (PJ 3.10).

Ega (7 sõnet 4 tekstis) esineb kahes tähenduses, põhiliselt Kertul, üks kord ka Joosepil:

- 1) küsiva sidesõnana tähenduses 'kas ei, ju ei' (Palmeos (1985), lk. 33), näit. *Sul ei ole see selg haige ka ega.* (TK 2.3);
- 2) eitavas lauses tähenduses 'ei ka' samaliigiliste lauseliikmete sidumiseks (Palmeos (1985), lk. 8), näit. *Ei olnud kedagi kodus, Jõgeval ega Tallinnas.* (PO 3.10).

Sest (4 sõnet 2 tekstis) esinemine on peaaegu ebaoluline, kuna 2 korda Hallikil vanuses 2.10 on tsitaadid "*Sest laulan nagu lõoke.*" ja vaid Anni väljendit "*Sest mina üksi ei saa lüüa, õde võib minu pilliga mängida, sest mina ei luba luban mitte ei löö flöödiga.*" (TA 3.4) võib pidada lapse poolt spontaanselt ja iseseisvalt moodustatuks. Ülejäänud lapsed on eelistanud samatähenduslikku, aga keerulisemat konstruktsiooni *sellepärast et.*

8. ADJEKTIIV

Adjektiivide oli uuritud materjalis 88 sõna 494 esinemisega. Liitsõnu oli nende seas 5 - allapõlve, kolmerattalisel, imeilusad, imelühike, üheaastane, kokku 8 esinemisjuhtu.

Tuletatud adjektiivid moodustavad ligi kolmandiku adjektiividest. Kasutatud tuletusliited:

- 1) -ne: aastaselt, hommikust, kahene, katkised, unine, õudne, üheaastane ümmargune;
- 2) -ke(ne): imelühike, kenakesed, pisike, tilluke;
- 3) -kas: kollakas, naljakas, punakas;
- 4) -line: kandiline, sarviline, täpiline;
- 5) -s: ilus, hirmus, mõnus;
- 6) -ik: poolikud, vastikum;
- 7) -lik: ohtlik, rahulik;
- 8) -mine: eelmine, järgmine;
- 9) -v: läikivad, terav.

Adjektiivid nende omadust märkivas tähenduses omandab laps kindlalt alles mitmesõnaperioodil. Sageli ei erista ta varem või esimesel nimetamisel objekti ja omadust, näit. laps saab pliidist kõrvetada, talle öeldakse: "Kuum!". Hiljem ütleb laps näpuga külmale pliidile osutades samuti: "Kuum!". Tegelikult on muidugi küsimus lapse taju arengus, mida ta suudab üldpildist eristada ja mida mitte. Selge on, et erinevaid aistinguid (näit. maitse, lõhn, valgus, puuteaistingud) tajub laps sünnist saadik ja mingite ühiste omaduste põhjal toimuvad ka tähenduste laiendused juba ühesõnaperioodi lõpuosas, kuid süntaktiliselt õigesti kasutatud omadussõnad ilmuvad lapse kõnesse kindlasti hiljem kui verbid või nimisõnad.

8.1. Värvivid

Esimesi objektiivseid omadusi, mida laps hakkab eristama, on värvused - alguses põhivärvused, hiljem toonid. Käesolevas materjalis on lapsed kasutanud kõikide põhivärvuste nimetusi (esinemissageduste kahanevas järjekorras): roheline (27 korda 6 tekstis), punane (22, 10), must (17, 7), kollane (13, 4), valge (11, 8), sinine (7,

5), aga ka teiste värvuste nimetused pole neile tundmatud: roosa (6, 4), beez (4, 1), hall (4, 3), oranz (3, 1), pruun (3, 2), lilla (2, 1). Värvid esinevad peamiselt ja sagedamini tekstides, kus teemaks on joonistamine või värviraamatu värvimine, seal kasutatakse neid ka tegelikult substantiivi funktsioonis, näit. *Teen selle rohelisega*. 'roheline pliiatsiga' (PM 2.8). Must esineb ka tähenduses 'määrdund', näit. *Must vesi on seal*. (PE 2.3). Vahel kasutavad lapsed omadussõna ilma nimisõnata, näit. *Rohelise, pärast teen punase*. (PM 3.6).

8.2. Objektiivsed omadused

Need on füüsilised või esmaste tajuaistingute poolt kogetud omadused. Vaatleksin neid vastandite rühmadena:

1) väike (60, 17), pisike (7, 4), imelühike (4, 1), tilluke (3, 1) - suur (41, 13), pikk (11, 6), kõrge (3, 3);

Lapse jaoks on täiskasvanud inimesed, aga ka vanemad lapsed kõik "suured", samuti kui omavanuseid ja väiksemaid tajutakse "väikestena", nõnda ei saa vastanditepaari väike - suur mõista ainult füüsiliste mõõtmetena, vaid ka vanusena, näit. *Kui ma suureks saan!* (PJ 3.10). Enamus kordi esinevad need omadussõnad siiski füüsiliste mõõtmete tähenduses, näit. *Amba ei ole suurem, Pimbu on väike, veel pisi*. (PN 2.11);

2) uus (7, 5) - vana (12, 8); vana kasutatakse nii elus kui ka elutute asjade kohta;

3) ümmargune (11, 5) - kandiline (1,1);

4) pehme (2, 1) - kõva (5, 4);

5) kuum (3, 2), soe (1, 1) - külm (11, 4);

6) peened (4, 1) - *jämet (1, 1);

7) kõver (3, 3) - sirgeks (1, 1);

lisaks veel üksikud omadused, millele vastandit ei esinenud: tühi (10, 3), märg (5, 4), mõru (1, 1), pime (1, 1).

8.3. Subjektiivsed omadused

Õigem oleks neid nimetada inimlikeks omadusteks, sest nad kas esinevad ainult inimesel või on ainult inimene võimeline neid määratlema. Needki võib jagada vastandrühmadesse:

1) hea (14, 7), parem (6, 4) - kuri (9, 3), paha (7, 5); need on kõige sagedasemad polaarsused, millele järgnevad harvemesinevad emotsionaalsed hinnangud: positiivsetest naljakas (6, 2), mõnus (2, 2), vahvad (1, 1), negatiivsetest hirmus (5, 2), kurb (4, 2), jube (1, 1), tige (1, 1), vastikum (1, 1), õudne (1, 1);

2) ilus (18, 10), kenakesed (1, 1), imeilusad (1, 1) - kole (1, 1);

3) haige (5, 3), katkine (4, 2) - terve (7, 5);

neile lisanduvad veel omadused, millele vastandit nendes tekstides ei leidunud: paljas (18,3), kallis (4, 2), tubli (2, 1), ohtlik (1, 1), rahulik (1, 1), unine (1, 1).

9. INTERJEKTSIOON

"Hüüdsõnad ehk interjektsioonid on muutumatud sõnad, mis väljendavad tundeid, tahteimpulsse ja loodushääli ning häälightsusi. /---/ Eriti omased on interjektsioonid kõnekeelele, kus nende tähendust tavaliselt täiendatakse vastava intonatsiooniga või zestide ja miimikaga." (Palmeos, (1985a) lk. 34) Palju probleeme tekitab hüüdsõnade loendamine, kuna ühte ja sama häälightsust oli kirja pandud erinevalt, näit. *aitäh!* ja *aitähh!*, ning sageli oli raske otsustada, kas ortograafiline variant kuulub ühe või kahe erineva sõna alla, näit. *vaat!* ja *vat!*. Sellistel juhtudel lähtusin tähendusest ja võtsin sarnased samatähenduslikud väljendused ühe sõna alla. Loendamise tulemusena sain 73 hüüdsõna 440 esinemisega. Liigitamise aluseks olen võtnud Palmeose (1985a) liigituse raamatus "Eesti keele grammatika II. Sidesõna ja hüüdsõna".

Päritolult on enamus käesoleva materjali hüüdsõnadest algsed, näit. mm!, summ!, aa!, mhm!, oi!, ah! noh!; või algsete hüüdsõnade ühendid, näit. ähäh!, eheh!, ohoh!, ahsoo!.

Sekundaarsete hüüdsõnade hulgas leidub:

1) imperatiivi ainsuse 2. pöördest kujunenud interjektsioone, näit. oot!, vaat!, vat! (näe! ja vaata! olen nende selgete vormitunnuste tõttu paigutanud siiski vastava verbi vormide hulka);

2) ainult hüüdsõnana esinenud substantiiv issand!;

3) hüüdsõna+ti>adverb tuletusprotsessi läbinud sõnu, näit. paudi!, sutsti!, mis kasutuses jäänud siiski hüüdsõnadeks. "Nähtavasti moodustavad need sõnad mingi üleminekukategooria interjektsioonidelt adverbidele." (Palmeos (1985a), lk. 52);

4) pikematest lausetest kujunenud ja üheks sõnaks liitunud sõnu, näit. aitäh!. Esineb ka teistest keeltest laenatud hüüdsõnu, näit. halloo!, vot!

9.1. Kommunikatiivsed interjektsioonid

(39 sõna, 330 esinemist)

Kõnekeeles esineb palju väljendusi, mida on raske hüüdsõnadekski nimetada; need on häälightsused, millel puudub grammatiline või süntaktiline funktsioon, ometi on neil olemas täiesti selge kommunikatiivne funktsioon. Sellised väljendused olengi

tinglikult nimetanud kommunikatiivseteks interjektsioonideks, mis sõltuvalt kontekstist omavad eelkõige kommunikatiivset funktsiooni - annavad partnerile teada kõneleja suhtumistest ja reaktsioonidest, ilmestavad kõneleja suhtluskäitumist. Loomulikult mahub selle liigituse alla ka hulk üldtunnustatud hüüdsõnu. Kommunikatiivseid interjektsioone kasutatakse enamjaolt väga spontaanselt, kuigi nende hulgas on ka teadlikult omandatud vestlusreaktsioone, näit. aitäh!, tere!. Olemasolevast materjalist võib välja tuua järgmised alaliigitused:

1) Kinnitavad, möönvad interjektsioonid - asendavad sageli kinnitavat rõhumäärsõna 'jah' - mhmh, ahah, ähäh, mjah, mnjah, mnjää, njaa, hjaah. Mhmh (18 sõnet 12 tekstis) on kõnekeeles väga levinud ja lapsed omandavad selle arvatavasti paralleelselt korrektse 'jah'-ga, kuigi antud materjalis on mhmh kasutanud küll ainult tüdrukud.

2) Mõistmist, nõustumist väljendavad interjektsioonid: mm (langeva intonatsiooniga), aa (langeva intonatsiooniga), ahhaa, ahsoo, aso.

3) Ebakindlust või kahtlust väljendavad interjektsioonid: ee, eheei, eh, heh, hee; tunduvad olevat seotud foneetilise assotsiatsiooni kaudu 'ei'-ga.

4) Rahulolematust ja kärsitust väljendavad interjektsioonid: mhm, mh, ääh, äh.

5) Vaimustust, imestust, rõõmu väljendavad interjektsioonid: ah, oh, ohoh, oi, oih, oo, oui.

6) Ehmatust, kartust, valu väljendavad interjektsioonid: ai, ii, oh, oeh, uih, ää.

7) Kõneleja tahet rõhutavad interjektsioonid: no, noh, nu, näh, oot, vaat, vat, voh, vot. Siia kuulub mitmeid verbist kujunenud hüüdsõnu, mis on kaotanud oma esialgse tähenduse ja muutunud tahteavalduse rõhutajateks.

8) Küsivad interjektsioonid, sisaldavad küsiva intonatsiooni: mh, mhm, äh, ääh. Võivad esineda täiesti iseseisvalt ja moodustada terve vestluse vooru (nagu kinnitavad interjektsioonidki) ning õhutada partnerit vestlust jätkama.

9) Kindla vestluskäitumise või -kontekstiga seotud interjektsioonid: aitäh, allu, halloo, issand, tere, uu.

9.2. Onomatöpoetilised interjektsioonid

(34 sõna, 110 sõnet)

Onomatöpoetilised hüüdsõnad on võrreldes kommunikatiivsetega teadlikumalt kasutatud, kuna neil on viitesuhted reaalsuses eksisteerivate helidega.

1) Loomade ja lindude häälightsusi matkivad hüüdsõnad: auh! (koer), muu! (lehm), mõmm! (karu), mää! (lammas), näu! nauu! (kass), summ! (mesilane), titii! (lind).

2) Inimese liigendamatu hääli matkivad hüüdsõnad: blä, blära (jutusuminat matkiv); ehhehheh, ehhehhee, ehhee, eheh, hehehehe, ihhahh, ihhihhii (naeru matkivad); puhh (järsku väljahingamist matkiv); laalaala (laulmist matkiv); möh (mühatust); pss (sisistamine).

3) Mitmesuguste tegevuste sooritamisest johtuvad ühekordseid hääli jälgendavad sõnad: hopsti, pops, pumps, pups, ops (hüpe), paudi, pau (löökk), suts, sutsti (torge), särts (kõrvetadasaamine).

4) Korduvaid või kestvaid hääli matkivad sõnad: +ata-ata (laksu andmine); *joonis-joonis (joonistamise hääli); kop-kop (koputus), prrr, põrr, rrrr (põrin); vurr (vurin); +tipa-tapa, vutt-vutt-vutt (astumine ja jooksmine); viuu (vihin).

10. KAASSÕNA

Kaassõnad ja nende õige kasutamise omandab laps varakult. Salo (1993) uurimuses ületas alles vanuses 2.4 noomenisufiksitate kasutus partiklite kasutuse, eelkõige sisekohakäändeis. Paulal esineb juba vanuses 1.11 kolm kaassõna (juurde, juures, all) ja vanuses 2.0 veel neli (pääle, peal, sees, alla). Vanuses 2.3 esineb Kertul juures, juurest, järele, moodi, otsas, peal ~ pääl, peale ~ pääle, sees, tagant, vahelt; Erikul jaoks, peal, sisse, vastu; Hallikil ääres. Kokku esineb materjalis 38 erinevat kaassõna (197 sõnet), millest 33 esinevad post- ja 5 prepositsioonidena. Nagu näha, on varased kaassõnad peamiselt ruumisuhteid väljendavad postpositsioonid.

10.1. Ruumisuhteid väljendavad postpositsioonid

(23 sõna, 153 esinemist):

Peale ~ pääle, peal ~ pääl, pealt

Peale ~ pääle (38 sõnet 17 tekstis) on enimkasutatud ruumisuhteid väljendav kaassõna, näit. *Näituse paneme seina pääle.* (TK 2.3); *Vajuta selle peale, vajuta.* (TH 2.10); peal ja pääl (33 sõnet 17 tekstis) on samuti väga palju kasutatud, näit. *Muru pääl käin palja jalu ju.* (TK 2.3); *Kassid on tee peal.* (TP 2.0); pealt seevastu on kasutanud vaid Kertu kolmel korral kahes tekstis, näit. *Mõtlesin, et seinapragu pealt peab ära võtma või?* (TK 3.0).

Juurde, juures, juurest

Juurde (11 sõnet 5 tekstis), juures (10 sõnet 6 tekstis) ja juurest (1 esinemine) esinevad peamiselt seoses vanaema/vanaisa või tööga ja moodustavad nii tegelikult lapse jaoks kinnistunud ühendi, mis väljendab mingit konkreetset kohta, näit. *Tallinnasse +vana ja vanaisa juurde.* (TH 3.8); *Ma käin ju vanaema juures, vanaema ei pahanda.* (TA 3.6); *Töö juures, vanaema Anu töö juures "Volkswagen" sõitis.* (PJ 3.7); sageli esinevad need ka koos personaalpronoomeniga, näit. *Ma lähen sealt mööda, siis ikka näeb minu juurest.* (TK 2.3); *See buss sõidab sinu juurde, siis sa lähed peale.* (PM 3.2).

Sisse, sees, seest

Sisse (6 sõnet 5 tekstis) esineb peamiselt Martinil, näit. *Vesi voolab sinna toru sisse.* (PM 2.8); sees (11 sõnet 9 tekstis) kasutavad aga 5 last kümnest, näit. *Seal paberi sees ei ole midagi.* (TK 2.3); seest esineb vaid ühel korral Helmil vanuses 2.6: *See*

tädi, jah, mine sealt oksa seest....

Alla, all

Alla (5 sõnet 1 tekstis) esineb ainult Paulal vanuses 2.0, näit. *Paula tuleb ka teki alla*. All esineb 8 korral 4 tekstis, Kertul vanuses 2.10 neli korda tsitaadi sees "*Kadakpõõsa juure all.*", spontaanselt aga näiteks Martinil vanuses 3.6: *Ma vaatan kas tuli on pliidi all*.

Otsa, otsas

Otsa esineb ruumisuhteid väljendavana vaid korra Martinil vanuses 2.8: *Siis saab see roheline, see roheline vesi sinna toru otsa.*; otsas esineb 6 sõnega 4 tekstis, Kertul vanuses 2.3 tsitaadi sees, teistel aga spontaanselt, näit. *Kiriku otsas on Vana Toomas*. (PM 3.2)

Eest esineb ainult 5 korda Kertul vanuses 2.5 ja 2.7, näit. *Kala põgenes ka ära tema eest*.

Külge, küljes, küljest

Külge esineb 2 korda, kahes tekstis, näit. *Pane sinna korstna külge selle asja*. (PM 2.9); küljes üks kord: *Traktori küljes on*. (PM 2.8); küljest samuti üks kord: *Milleks sa hammustasid oma tüki küljest?* (TK 3.0)

Taga, tagant

Taga esineb vaid Martinil ja Joonasel, mõlemil üks kord, näit. *Ei kustuta, pime on, näe, seal puude taga on pime...* (PM 3.0); tagant esineb vaid Kertul vanuses 2.3 kolm korda, näit. *Ma tulen selja tagant*.

Järele esineb vaid üks kord Kertul vanuses 2.3: *Kelgu järele ja*.

Kõrval esineb vaid korra Martinil vanuses 3.8: *Ei, seal toiduaugu kõrval on suu auk, ma nägin*.

Ligidale esineb vaid korra Kertul vanuses 3.0: *Ma ei saa kuidagi siis rääkida, ma pean siia suu ligidale panema*.

Poole esineb vaid kord Martini kõnes vanuses 3.2: *Lükkavad auto teise poole, viivad auto garaazi*.

Vahelt esineb ainult Kertul üks kord vanuses 2.3: *Nii, sa vaata, see käib nii, nii käib siis jõuluvana vahelt läbi*.

Ääres esineb üks kord Hallikil vanuses 2.3: *Simu jala ääres*.

10.2. Ruumisuhteid väljendavad prepositsioonid

(4 sõna, 9 sõnet):

Üle (4 sõnet 3 tekstis) on sagedasim ruumisuhteid väljendavatest prepositsioonidest, näit. *Sõidab üle raudtee.* (TK 2.5)

Vastu esineb vaid 3 korda Erikul ja Joonasel, näit. *Lõid hundile vastu kõhtu.* (PE 2.3)

Keset esineb ainult Kertul vanuses 2.10 kuus korda tsitaadis "*Keset kuuski noori vanu.*"

Läbi esineb vaid kord Helmi tekstis vanuses 2.6: *...ja siit ronis läbi kuuse.*

10.3. Põhjuslikke suhteid väljendavad postpositsioonid

(2 sõna, 12 sõnet):

Jaoks (11 sõnet 4 tekstis) on enimkasutatud põhjust väljendav kaassõna, näit. *Tegid lahti hundi jaoks.* (PE 2.3)

Pärast esineb ainult ühe korra kaassõnana Martinil vanuses 3.3: *Nalja pärast kiibib.*

10.4. Seisundit või viisi väljendavad postpositsioonid

(3 sõna, 5 sõnet):

Käes, käest

Käes (3 sõnet 3 tekstis) on enimkasutatud seisundit väljendav kaasõna, näit. *Henri kroon emme käes.*(PN 2.11). **Käest** on kasutatud üks kord seoses, mis on asendatav ablatiiviga (Palmeos (1985), lk. 35): *Isa käest küsis.*(PJ 3.10)

Järgi esineb vaid kord Martinil vanuses 3.2: *Aga palun üks pliiats mulle, ma saan siis õhupalli järgi kirjutada.*

10.5. Ajasuhteid väljendavad postpositsioonid

(2 sõna, 4 sõnet):

Peale ~ pääle kasutatakse ajasuhete väljendamiseks 3 korral kolmes erinevas tekstis, näit. *Ja õlirongi pääle ma tahtsin sülle.* (TK 2.5); *Aga äkki selle peale...* (TH 2.10); *Otsast peale.* (TH 2.6)

Otsa esineb Kertul vanuses 3.0 ka ajasuhteid väljendava kaassõnana: *Magasime ööd päev otsa.*

Ilmaolekut väljendav prepositsioon **ilma** (4 korda 3 tekstis) esineb alati koos

abesiiviga viimase rõhutamiseks (Palmeos (1985), lk. 43), näit. *Ringi kleebime paberi külge, ühe ilma värvita paberi...* (PM 3.6).

Võrdlev funktsioon on postpositsioonil **moodi** (3 sõnet 3 tekstis), näit. *Väikse kala moodi.* (TK 2.3).

Suhtumist või suhet väljendab postpositsioon **kohta**, näit. *Sina ütlesid selle kohta masin.* (TK 3.0).

Kaasasolu väljendav postpositsioon **koos** esineb ühel korral Martinil vanuses 2.9 koos komitatiiviga: *Mulle, mulle see i-tähega koos seda numbrit.*

11. NUMERAAL

Arvsõnade ehk numeraalide üle otsustamisel olen lähtunud nende definitsioonist (Kask ja Palmeos (1985), lk. 13): "Arvsõnade /---/ määramisel on eesti keeles aluseks võetud n.ö. arvsõnade arvulisus, s.o. võimalus vastavaid arvsõnu märkida numbriliselt." Käesolevas materjalis esinevad numeraalid (96 esinemist, 16 sõna, neist kaks liitsõna) laste kõnes juba varakult: Paulal vanuses 1.11 üks ja kaks; vanuses 2.0 üks, kaks, kümme; Kertul vanuses 2.3 üks, kaks, kolm, neli, viis, seitse; Erikul vanuses 2.3 viis. Paljudel juhtudel ei olegi arvsõnu kasutatud millegi loendamiseks, vaid lapsed on demonstreerinud oma numbrite lugemise oskust.

11.1. Põhiarvsõnad ehk kardinaalid

Üks (16 sõnet 10 tekstis) ja **ühe** (4 sõnet 3 tekstis) esinevad peamiselt mingi loendi alguses, näit. *Üks kaks.* (TP 1.11); *Üks, kaks, kümme.* (TP 2.0); *Üks, kaks, kolm, neli, viis, seitse, kaheksakümmend seitse.* (TK 2.3); *Üks, kaks, kolm, neli.* (PM 2.8); *Üks, kaks, kolm, neli, viis, kuus, seitse.* (PN 2.11); või rõhutamaks mingi asja ainukordsust, näit. *Minul oli rinnus üks süda või?* (TK 3.0); *Ühe auguga kärss.* (PE 2.11).

Kaks (21 sõnet 11 tekstis), gen. **kahe** (8 sõnet 3 tekstis) on enimkasutatud arvsõna. See on ka arusaadav, kuna hulga ühe elemendi võib arvsõnaga märkimata jätta, aga kahte või enam elementi peab juba arvsõnaga markeerima. Kahe elemendiga hulgad on lapsele esimese aritmeetika aluseks, tihti kipub kolmest enam hulgast tähistama lihtsalt nimetus 'palju'. Lisaks eespoolnimetatud loenditele (milles kaks esineb sama obligatoorselt kui üks), esineb see arvsõna tõesti juba elementide loendajana, näit. *Notsul on ju kaks jalga.* (PE 2.11); *Kaks sarve oli peas.* (TK 3.0); samuti oma vanuse nimetamisel, sageli jättes lisamata 'aastat', näit. *Mina olen kaks. Anni, kaks ja pool.* (TA 3.2).

Kolm (4 sõnet 4 tekstis) esineb ainult loendites; gen. **kolme** (2 sõnet 2 tekstis) esineb mõlemal juhul telekanali numbrilise märkijana, näit. *Ma keeran ta kolme peale.* (TH 3.8).

Neli (7 sõnet 5 tekstis) esineb ainult loendites ja ühes aadressis: *Aadress on Purde neli.* (TA 3.2); gen. **nelja** esineb vaid kord Joosepil vanuses 3.10 vastusena küsimusele: "Kui vanaks sa saad?".

Viis (4 sõnet 3 tekstis) esineb loendites ja kord ka Erikul vanuses 2.3 konkreetse hulga nimetamisel: *Viis akent on vaja sellele.*

Kuus esineb ainult Henri loendis vanuses 2.11.

Seitse (9 sõnet 6 tekstis) esineb kolmel korral loendites, kahel korral sõnaga 'number' ja neli korda kellaaja märkijana, näit. *Ääh vaata mis kell mul on, siin on ju seitse nelikümmend.* (TA 3.3).

Kümme (6 sõnet 2 tekstis) esineb Paula loendites vanuses 2.0 ja kellaaja märkijana Joonasel vanuses 3.7, näit. *Minu kell on ka pool kümme.*

Liitpõhiarvsõnad nelikümmend ja kaheksakümmend esinevad juhuslikult, esimene kellaajas 'seitse nelikümmend' ja teine loendis 'kaheksakümmend seitse'. Neile lisandub veel liitsõna viimane osa -kümmend, mis esineb Annil iseseisvalt, ilmselt on ta oma segmenteerimisprotsessis jõudnud järeldusele, et ka seda liitsõna komponenti võib iseseisvalt kasutada.

11.2. Järgarvsõnad ehk ordinaalid

Esimene, gen. esimese ja kuuenda esinevad kõik Helmil vanuses 3.3, kui ta nimetab emale, millisele leheküljele mingi pilt kleepida. **Kolmas** esineb Kertul vanuses 2.3, kuid väga juhuslikult, nii et kontekstist on võimatu aru saada, mille kohta see käib.

11.3. Murdarvsõnad

Pool (3 sõnet 2 tekstis) esineb seoses ajamõistetega, näit. *Minu kell on ka pool kümme.*(PJ 3.7); *Anni, kaks ja pool* (aastat). (TA 3.2).

Neljandik esineb Kertul vanuses 2.7: *Mul on terve neljandik kapp ära tegemata palju*; kuid julgen arvata, et see *neljandik kapp* on kinnistunud ühend lapse jaoks antud juhul, ilma et ta taipaks täpsemalt neljandikosa suurust tervikust.

12. HOIDEKEELNE AINES

Ütles: "Teil nii kenad kikud!

Ja mis uhked papud!

Lapsed, kompu kikut likub -
pistke ampsu haput!"

Koera nimetas ta auaks,

lehma kutsus vissiks,

putru pudluks, rauda lauaks

ja me isa issiks...

Algul veidi solvas meid see,

et meil kikud suus on:

mul on aastaid juba seitse,

õde varsti kuus on!

Leelo Tungal, "Vanatädi Anna"

Hoidekeel (sks. *Ammensprache*, ingl. *baby talk*, sm. *hoivakieli*), keel, mida kõnelevad imikule ja väikelapsele tema hooldajad, ei ole mitte ainult allkeel või argoo, vaid see on ka omapärane stiil või kõneregister, kuna ei piirdu ainult sõnavaraga, vaid ulatub muudelegi keele tasanditele. Häälendamises on tähelepandav eespoolsus ja intonatsioonimuutused, vokaalipikendused, tavakõnest erinevad lauserõhud. Täiskasvanu proovib ühest küljest selgelt ja lihtsalt artikuleerida, kuid end lapse keelekasutusega kohandades muutub hoopis "nunnutajaks". Süntaksis esineb tavalisest enam kordusi ja kāske (näit. "Anna emmele, anna!"), morfoloogias on märgatav kolmanda isiku kasutamine enda kohta (näit. "Emme aitab sind" tähenduses 'ma aitan sind') . Leksikas on samuti püüd täiskasvanute keele lapsele suukohasemaks muutmisele, esinevad assimilatsioon ja kaldumine kahesilbilisusele, deminutiivid. Eri keeltes ilmnevad hoidekeele sõnavaral ühed ja samad mõistealad: sugulussuhted, kehaosad ja keha tegevused, loomade nimetused, mängud ja asjad, mis võiksid lastele meeldida või neile ohtlikud olla (Toivainen, K. (1993)).

Hoidekeeles tutvub laps esmakordselt intiimse, olukorrale kohanduva keelekasutusega, kuid last ei tohi alahinnata, kõneldes talle vaid "kohandatud" keelt. Laps õpib kiiresti ära hoidekeele intiimse ja hoolitseva kasutussituatsiooni ning juba 3-4-aastane kasutab hoidekeelt ka mänguasjadele või noorematele lastele kõneldes (Toivainen, J. (1976)).

Käesolevas uurimistöös olen vaadelnud ainult neid hoidekeele sõnu, mida lapsed ise on kasutanud. Hoidekeele sõnade kasutamise põhjuseid selles vanuses on mitmeid. Enamasti pole lapsega rääkides ühele või teisele mõistele muid sünonüüme peale hoidekeelse antudki ning lapsel puudub seega valikuvõimalus. Teisalt aga laps kui keelt ja ka hoidekeele registrit omandav inimene, peab saama võimaluse seda keelt kasutada. Uuritavate laste vanemad pole eriti palju hoidekeele sõnu kasutanud (see võib tuleneda näit. emade nn. "kõrgemast keelelisest haritusest", aga ka pere üldiselt kirjakeelsemast keelekasutusest), seetõttu on ka laste poolt esitatud hoidekeelne sõnavara käesolevas töös napp.

Laste poolt kasutatud 41 hoidekeele sõnast olid suurem osa (35 sõna) substantiivid, 3 neist olid verbid (+tudusin, +kakab, +pissis), 2 hüüdsõnad (+ata-ata, +tipa-tapa). Lihtsõnu oli 21, kõik kahesilbilised (+tudusin on küll kolmesilbiline, kuid tüvi kahesilbiline), liitsõnu oli 20. Lõpuvokaalina on soositud u: +kiisu, +kutsu, +jänku, +notsu, +pepu, +papu, +totu, +vissu. Iseloomulik on ka esimese ja teise silbi piiril oleva konsonandi geminatsioon: +emme, +issi, +rossa, +vissu, ning palatalisatsioon häälduses. Liitsõnades on tähelepandav teise komponendina 'poiss' (semantiliselt ilmselt personifitseeriv komponent): +ussipoiss, +siilipoiss, +kommipoiss; 'onu' teise komponendina on samuti levinud: +arstionu, +mutionu, +tihaseonud, +tehaseonu, +jääkaruonu, +traktorionu, tädisid seevastu leidis vaid kaks: +arstitädi, +poetädi. Esineb ka paarissõnalisi ühendeid: +mõmm-mõmm, +ata-ata, +vana-vana, +tipa-tapa.

+Emme (93 esinemisjuhtu, 5 erinevat vormi, 24 erinevas tekstis) ja +issi (27, 5, 10) on tunduvalt rohkem kasutatud kui ema (8,3,5) ja isa (4,2,3), viimaseid kasutati peamiselt kellegi teise vanematest kõneldes. Sugulussuhteid väljendavatest sõnadest on veel kasutatud +vana (2,1,2) ja +vana-vana (1,1,1) tähenduses 'vanaema' või 'vanaisa' ning +täta (2,1,1) tähenduses 'tädi'. Selle jaotuse alla võiks paigutada ka sõnad +tita (8,2,3) ja +titt (4,3,2).

Kehaosi nimetavaid sõnu oli hoidekeele sõnadest vaid kaks: +musi (3,1,1), mis oli tagasihoidlikult kasutatud võrreldes suuga (10,5,6); +pepu (3,2,2), mis on "viisaka" keelekasutuse tõttu lastele ilmselt ainsa variandina välja pakutud. Kehaga seotud tegevusi esindasid verbivormid +kakab (1,1,1) ja +pissis (1,1,1), samuti hüüdsõnad +ata-ata (2,1,1) ja +tipa-tapa (1,1,1).

Kõige mitmekesisem on hoidekeele sõnavara käesolevas materjalis loomade nimetuste osas ja enamasti on hoidekeelne vaste populaarsem kui üldkeelne: +kiisu (21,3,6) vrd. kass (7,2,2); +jänku (17,4,2) vrd. jänes (4,1,2); +kutsu (10,3,6) vrd. koer (6,4,2). Üldkeelsete vastete kasutamist ei esine sõnadel +notsu (14,4,5) ja +vissu (3,2,1). Onomatöpoetilise päritoluga on sõnad +aua (2,1,1), +mesimumm, (2,1,1) +mõmm-mõmm (2,1,1) ja +karumõmm (1,1,1).

Peab veel ära märkima kene-liitelised sõnad: gaasimehike, hobukesed, loomakesed, lumememmekest, püksikestel, *saiukesti, vennakest. kene-liide on modifitseeriv liide, aitab moodustada deminutiivsubstantiive konkreetse tähendusega substantiividest (Kasik (1992), lk. 28). Kuna kene-liite kasutamine on automaatne, s.t. pigem grammatiline kui leksikaalne, ei pea ma vajalikuks selle liitega sõnu lugeda erilisteks hoidekeele sõnadeks. Seejuures peab aga rõhutama, et kene-liite poolt kantud tundevarjund sobib hästi ka hoidekeelele ja seetõttu on kene-liide kindlasti üheks hoidekeele tunnusjooneks.

KOKKUVÕTE

Lapse keele omandamist ei saa vaadelda lahus tema psüühika arengust. Seetõttu on erinevaid **keele omandamise teooriaid** esitanud nii psühholoogid kui lingvistid. Psühholoog Lev Vögotski järgi avaldab kõne olulist mõju mõtlemise arengule (sotsiaalne kõne > egotsentriline kõne > sisekõne e. mõte). Psühholoog Jean Piaget' kognitiivsete arengustaadiumide teooria pöörab tähelepanu keele omandamise kognitiivsetele eeldustele ja keele omandamise sõltuvusele abstraktsete mõistete arengust. Biheivioristid peavad keele omandamist kajareaktsioonil põhinevaks õppimiseks. Gestaltpsühholoogidel puudub ühtne keele omandamise teooria, kuid nad on püüdnud seletada mõningate keelevigade tekkimist ja analoogial põhinevaid eristusi ja üldistusi. Transformatsiooniteooria (Noam Chomsky) eeldab lapse küpsemist olemaks võimeline moodustada "oma" grammatika ja püüab kirjeldada vormi omandamise arengut. Ratsionalistide väitel on igal inimesel kaasasündinud keeleomandamissüsteem, mis täidetakse kindla keele keskkonnas kogutud kõrvutatavate hüpoteeside põhjal moodustatud grammatikaga. Dan I. Slobin sõnastas ligi 20 keele omandamise universaali ja 7 operatsioonipõhimõtet, mida tema arvates laps keelelist materjali organiseerides kasutab. **Keele omandamise** tähtsamateks **eeldusteks** on bioloogilised (ajupoolkerade keskuste spetsialiseerumine ja keele omandamise kriitiline iga), mälu- (nii pika- kui ka lühiajalise mälu teatav arengutase) ja sotsiaalsed (lapsega suhtlemise kvaliteet ja kvantiteet, soorollide diferentseerumine, sünnijärjekord, perekonna majanduslik ja haridustase, kultuuritaust jms.) eeldused. M. A. K. Halliday toob ära 8 keelekasutuse ülesannet, mida laps peaks kõiki tundma õppima, et omandada keelt kiiresti ja ladusalt.

Lapse kõige varasemad väljendused jagunevad kahte etappi. **Keele-eelsel perioodil** kasutab laps monofunktsionaalseid viitelise tähenduseta, kuid pragmaatilise funktsiooniga häälightsusi. **Ühesõnaperiood** algab esimeste viitelise tähendusega väljenduste kasutuselevõtuga (mis foneetilisest küljest on arusaadavad võibolla ainult lapsega lähedalt seotud inimestele): nendeks on kõrge funktsionaalsusega objektide (substantiivid) nimed. Ühesõnaperioodi sõnu ei saa sõnaklassidesse jagada, kuna nad on nii mitmetähenduslikud. Perioodi lõpul kasvab sõnavara väga kiiresti ja üleminekut järgmisele etapile tähistab mitmesõnaliste väljendite domineerimine. Individuaalselt

“2-3-aastaste eesti laste sõnavara”, Kadri Vider 1995

võib perioodi pikkus ja selle lõpuks omandatud sõnavara hulk siiski erineda, keskmiselt 1.5-2.0 vanuselt läheb laps üle **mitmesõnalistele väljendustele**. **Uute sõnade omandamise protsessis** juhib Peters (1984) tähelepanu sellele, mida üldse laps tajub sõnana, milliste printsiipide järgi laps kõnevoolu segmenteerib. Üheks segmenteerimist hõlbustavaks teguriks peab Peters ka rõhku. Levy ja Nelson (1994) järjestavad etapid sõna omandamises: foneetiline vorm > grammatiline form > funktsionaalne kasutus > denotatiivne tähendus > teadvustatud suhted leksikaal-grammatilise süsteemiga. Golinkoff jt. (1994) määratlevad printsiipe, mis aitavad last valida tundmatu (uue) sõna oletatavat tähendust või tuntud sõna uut tähendust. Omandamiseks peab tundmatu ja tuntu vahel olema mingi assotsiatiivne ühtsus, see võib puudutada nii välimust, häält, tegevust kui ka omadust. Enamus laiendusi baseeruvad vormierinevustele/-sarnasustele. Kolmandat eluaastat iseloomustab sõnavara kasv, lausete pikenemine, käsk-, keeld- ja küsilause kujunemine, pronoomenite, sidesõnade ja 'olema'-verbi mitmekesine kasutamine, oskus kasutada lihtsamaid muutevorme. Neljandal eluaastal täiustub grammatika ja sõnavara kasvab veelgi..

Laste keeleomandamise uurimiseks kasutatakse tänapäeval kahe peamise meetodina testi ja vaatlust. **Testi** kasutavad psühholoogid, selle eelisteks on mõõdetavus, kontrollitavus ja üldistusväärtus, miinusteks aga kitsas uurimisala, individuaalsuse puudumine, standardiseerimine ja nn. laboratooriumitingimused. **Vaatlusmeetodit** kasutavad põhiliselt lingvistid, selle eelisteks on materjali autentsus ja detailsus, kogumise loomulik keskkond ja ajaline järjekindlus. Vaatlusmeetodi miinusteks on andmete juhuslikkus ja järelduste üldistamatus. Testmeetod on suunatud keelevõime uurimisele ja vaatlusmeetod keelekasutuse uurimisele, sellest sõltuvalt on kasutatud ka käesoleva uurimise tegemisel vaatlusmeetodit.

Käesoleva diplomitöö **leksikostatistiline ülevaade** on koostatud töö lisas toodud sõnaliikide sagedussõnastiku andmetel, mis omakorda on kogutud 10 eesti keelt emakeelena kõnelevalt lapselt vanuses 1.11-3.11 vabas vormis lindistuste teel. Ühtekokku on sõnastikku kantud 1500 sõna (lekseemi) 2816 vormi ja 14339 esinemisega (sõnega). Sõnade tasandil leidis kõige rohkem substantiive (776 sõna, seda peamiselt harva esinevate sõnade suure hulga tõttu), järgnesid verbid (263), adverbid (191), adjektiivid (88), hüüdsõnad (73), pronoomenid (43), kaassõnad (38), numeraalid (16) ja sidesõnad (8). Kõige vormirikkamad olid mõistagi muutuvad sõnad:

“2-3-aastaste eesti laste sõnavara”, Kadri Vider 1995

1357 substantiivivormi ja 804 verbivormi. Sõnede hulga poolest olid esikohal verbid (4250 sõnet moodustasid 29.4% sõnede üldarvust, 1009 neist verbist 'olema'), järgnesid substantiivid (3053; 21.3%), adverbid (2712; 19.0%), pronomenid (2510; 17.6%), konjunktsioonid (587; 4.1%), adjektiivid (494; 3.4%), interjektsioonid (440; 3.1%), kaassõnad (197; 1.4%) ja numeraalid (96; 0.7%). Suurimad korduvusnäitajad olid konjunktsioonidel (üks sidesõna esines keskmiselt 73.4 korda) ja pronomenitel (58.4). Analüütilisuse näitaja (mitu vormi keskmiselt lekseemi kohta) oli suurim pronomenitel (3.5) ja verbidel (3.1); substantiivide analüütilisus oli 2.2, adjektiividel 1.9 ja numeraalidel 1.3. Üks kord esinevaid (ehk harukordseid) sõnu oli kõigis sõnaliikides kokku 580 (neist substantiividena 345), s.o. 38.6% lekseemide üldarvust, kuid vaid 4.0% sõnede üldarvust. Alla 11 korra esinevad sõnad moodustavad sõnastikust 85.5%, kuid sõnede üldarvust 24.2%. 38 sagedasemat nn. struktuursõna (sagedus kuni 60 k.a.) katavad 49.8% sõnedest, nende hulgas on enim verbe (14), adverbe (12) ja pronomeneid (8). Liitsõnu esineb kogu materjalis kokku 219 (14.6% sõnadest), sõnede tasandil on neid 510 (3.6%).

Verbid olid esikohal esinemiste koguarvu poolest (4250 esinemist, millest pea veerandi (1009) moodustas verb olema), kuigi erinevaid lekseeme esines vaid 263. Eraldi on välja toodud 12 väljend- ja ühendverbi. Esineb 14 verbituletist, produktiivseim on kausatiivne ta-tuletis. Vormistikus domineerib kindla kõneviisi oleviku ainsuse 3. pööre (1162 esinemist), kasutatakse ka teisi kindla kõneviisi oleviku ja lihtmineviku vorme, käskiva kõneviisi oleviku ainsuse 2. pööret, umbisikulise tegumoe kindla kõneviisi olevikku ja minevikku, üksikuid tingiva kõneviisi vorme, ma- (mas-, mata-) ja da- (des-) infinitiivi ning nud- ja tud-partitsiipe. 48 sagedasemat verbi (sagedusega üle 10) jagunesid tähenduselt tegevusteks (teen, süüa, mängima, loeb, näitan), liigutamisteks (panen, võta, anna), liikumisteks (tuleb, läheb), tajuverbideks (näe, vaata, kuule, rääkida), toimumisverbideks (juhtub), seisundiverbideks (on, jääb, elab) ja modaalseteks verbideks (peab, võin).

Substantiivide (780 sõna, 3053 esinemist, s.h. 83 pärisnime 270 esinemisega) hulgas leidis suur osa üks kord esinevatest sõnadest (345) ja liitsõnadest (179 sõna, 353 sõnet). Kasutati 19 erineva substantiiviliitega sõnu (levinumad -mine, -ja, -kas, -us). Vormistikus domineerib nominatiiv. Põhiliselt kuulusid sagedaste substantiivide hulka lähedased sugulased (+emme, onu, tädi, +issi, vanaema, vanaisa), peamised kehaosad

“2-3-aastaste eesti laste sõnavara”, Kadri Vider 1995

(pea, käsi, jalg, silmad, juuksed), tuntumad mets- ja koduloomad (+kiisu, +notsu, +kutsu, +jänku; hunt, kala; saba), mõned sõidukite liiginimetused (auto, buss, rong), lihtsamad ja tuntumad esemed ja toiduained (asi, kapp, nuga, kast, komm, piim, vesi, kartul, põll, riie, pall, paber, raamat, nupp, kell, patarei), paigad (kodus, maal, õues) ja mõned kognitiivsed nähtused (jutt, täht, laul, auk, tuli, värv, aeg, pauk). Substantiivide seas esines kõige rohkem laste keelelist omaloomingut. Uusi sõnu moodustati -el, -ik, -kas, -line ja -ne-liite abil, olemasolevate ja originaalsete tüvede abil uusi liitsõnu luues või olemasolevate tüvede lühendamise ja muutmise teel.

Adverbide (191 sõna, 2712 esinemist) seas leidus teistest tunduvalt rohkem kohaadverbe (58 sõna, 670 esinemist) ja modaaladverbe (13 sõna, 681 esinemist). Neile järgnesid esinemissageduselt temporaaladverbid (30, 459), küsivad-siduvad adverbid (14, 268), määra- ja hulgaadverbid (20, 199), viisiadverbid (41, 178), seisundiadverbid (15, 133) ja perfektiivsusadverb ära (124 esinemist). Kohaadverbidest olid sagedasemad toimumispaika märkivad adverbid (21 sõna 392 korral), järgnesid suunduvad adverbid (22 sõna 233 korral) ja tegevuse lähtumist märkivad adverbid (12 sõna 106 korral). Levinuimad olid proadverbid siia, siin, siit, sinna, seal, sealt ning kõige üldisemad kohaadverbid: sisse, sees, välja, alla ja peale. Modaaladverbidest domineerisid väga suure sagedusega sõnad jah (244) ja ka (202), suure sagedusega on ka sõnad ju, küll ja ei. Temporaaladverbidest on sagedasemad (ja ka varajasema ilmumisega) suhtelisi ajaseoseid märkivad adverbid siis (186) ja nüüd (107), tunduvalt väiksema sagedusega ja hiljem esinevad praegu, juba, ikka, jälle ja täna. Küsivatest-siduvatest adverbidest moodustavad kus- ja kas-küsimused varasema (alates 2.0) ja milleks- (alates 2.7), miks- (alates 2.10) ning mispärast- (alates 3.6) küsimused hilisema rühma. Sagedasimad määra- ja hulgaadverbid on nii (39), veel (38) ja natuke (33). Viisiadverbide mitmekesisus on tingitud 5 erineva adverbiliitega sõnade kasutamisest, selle võrra vähem on suure sagedusega adverbe, üldlevinuteks saab nimetada vaid nii (52) ja niimoodi (38).

Seisundiadverbidest võib sagedasteks nimetada vaid lahti (50) ja kinni (44).

Pronoomenite (42 sõna, 2510 esinemist) seast eristuvad esinemissageduste poolest tugevalt personaal- (6 sõna, 1003 esinemist) ja demonstratiivpronoomenid (13 sõna, 900 esinemist). Isikulistel asesõnadadel kasutatakse kõige rohkem (ja üldjuhul ka kõige varem) lühikest nominatiivi, esineb ka genitiiv, allatiiv ja adessiiv, veidi hiljem

“2-3-aastaste eesti laste sõnavara”, Kadri Vider 1995

ilmuvad partitiiv ja komitatiiv. Tõestamist on leidnud väide, et kolmandal eluaastal hakkab laps lõplikult kasutama asesõna mina ~ ma (rõhutamaks kujunevat mina-tunnet) ja lakkab kasutamast oma nime (ja ainsuse 3. pööret) endale viitamiseks. Demonstratiivpronoomenitest domineerisid see ja need, kõige sagedasem ja ka üks varasemaid oli nominatiiv see, sage oli ka genitiiv selle, partitiiv seda ja mitmuse nominatiiv need. Adjektiivseid demonstratiivpronoomeneid esines mitmekesiselt, küllaltki individuaalselt kasutati asesõnu niisugune, niisuke, niukene, selline, sihuke, siuksed. Küsivatest-siduvatest asesõnadest oli sagedasim mis, mis esines nii küsiva kui ka siduvana, peamiseks vormiks nominatiiv. Täenduselt ja funktsioonilt identsed on kõnes esinevad misse ja misasi. Kes esines peamiselt küsivana nominatiivis, sellega identne on ka kesse. Kõige kasutatavamad indefiniitsed pronoomenid on oma põhitähenduselt arvsõnad - üks (74) ja teine (36), kuid arvsõnadena esinevad nad tunduvalt vähem (üks 20 korda) või üldse mitte (teine). Determinatiivpronoomenid kõik (kokkuvõtvas tähenduses, peamiselt nominatiiv kõik) ja ise (rõhutavas tähenduses 'isiklikult', nii sagedaselt omane ilmselt just 2-3-aastastele) esinesid võrdselt 35 korda. Refleksiivsust ja possessiivsust väljendavad ühtmoodi asesõnad oma (28) ja enda (14), oma kasutatakse varem ja enda hiljem.

Konjunktsioone (8 sõna, 587 esinemist) kasutatakse uuritavas materjalis esmakordselt vanuses 2.3, mil 3 erinevat last kasutavad kokku 7 erinevat sidesõna. Teistest peaaegu kaks korda rohkem on kasutatud sidesõna ja (300 korda 26 tekstis), sellest kolm korda vähem esineb sidesõna aga (102 korda 23 tekstis). Mõlemad esinevad rinnastavas funktsioonis, kuid ka lause lõpus ja alguses kõnelisanditena. Suhteliselt ühesuguse esinemissagedusega on sidesõnad või, et ja kui, oluliselt vähem esineb sidesõnu nagu, ega ja sest. Või esineb põhiliselt kõnelisandina küsimuse lõpus ja rinnastatud lauseliikmete vahel. Alistavad sidesõnad et ja kui esinevad ühendsidesõnades (*sellepärast et, kui...siis*), kõrvallause alguses ja vaegvastuste alguses.

Esinenud **adjektiividest** (88 sõna, 494 esinemist) ligi kolmandiku moodustavad 9 erineva adjektiiviliitega omadussõnad. 2-3-aastased lapsed tunnevad ja oskavad nimetada kõiki põhivärvusi ja mitmeid segatud värvusi (roosa, beez, hall, oranz, pruun, lilla). Objektiivsed ja subjektiivsed omadused on jagunenud polaarsetesse (ka gradueeritud) gruppidesse, nagu väike, pisike, imelühike, tilluke vs. suur, pikk, kõrge;

“2-3-aastaste eesti laste sõnavara”, Kadri Vider 1995

hea, parem vs. kuri, paha. Sagedasemad adjektiivid on väike (60), suur (41), roheline (27), punane (22).

Interjektsioonid (73 sõna, 440 esinemist) jagunesid kommunikatiivseteks (330 esinemist) ja onomatopoeetilisteks (110 esinemist). Kommunikatiivsed interjektsioonid väljendavad kõneleja suhtumist ja reaktsioone, ilmestavad kõneleja suhtluskäitumist. Käesolevas materjalis esines kinnitavaid (mhmh, ahah), nõustuvaid (mm, aa + langev intonatsioon), ebakindlust või kahtlust väljendavaid (eheei, ee), rahulolematust või kärsitust väljendavaid (mhm), vaimustust, imestust ja rõõmu väljendavaid (ohoh, oo), ehmatust, kartust, valu väljendavaid (ai, oh), kõneleja tahet rõhutavaid (noh, vat), küsivaid (mh + küsiv intonatsioon) ja kindla vestluskäitumisega seotud (aitäh, tere) interjektsioone. Onomatopoeetilised hüüdsõnad jäljendasid loomade ja lindude häälotsusi (auh, muu), inimese liigendamatu hääli (ihhihhi, laalaala) ning tegevustest johtuvaid ühekordseid (hops, suts) või kestvaid (kop-kop, vurr) hääli.

2-3-aastaste laste poolt kasutatud **kaassõnad** (38 sõna (neist 33 esinevad post- ja 5 prepositsioonidena), 197 esinemist) olid peamiselt ruumisuhteid väljendavad postpositsioonid (23 sõna, 153 esinemist) ja prepositsioonid (4 sõna, 9 esinemist). Tunduvalt vähem kasutati põhjuslikke suhteid väljendavaid postpositsioone (2 sõna, 12 esinemist), seisundit või viisi väljendavaid postpositsioone (3 sõna, 5 esinemist) ja ajasuhteid väljendavaid postpositsioone (2 sõna, 4 esinemist). Üksikud pre- ja postpositsioonid väljendasid veel ilmaolekut, võrdlust, kaasasolu ja suhtumist või suhet. Vanuses 1.11-2.0 kasutatud kaassõnad olid eranditult vaid ruumisuhteid väljendavad, vanuses 2.3 lisandusid võrdleva funktsiooniga postpositsioon moodi ja põhjuslikke suhteid väljendav jaoks. Ruumisuhteid väljendavatest postpositsioonidest esines enim kohta märkivaid (9 sõna, 73 esinemist), sageduselt järgnesid suundumist märkivad (9 sõna, 66 esinemist) ja lähtumist märkivad (7 sõna, 15 esinemist) kaassõnad.

Kuigi **numeraalid** (16 sõna, 96 esinemist) ilmuvad lapse kõnesse varakult, esinevad nad peamiselt põhiarvsõnadena loendites, s.t. kaheaastane laps ei oma veel selget ettekujutust arvule vastavast hulgast, sellepärast ta demonstreerib vaid oma numbrite loendamise oskust. Keerulisematel juhtudel nagu kellaaeg või vanus, on lapsed kasutanud ka liitpõhiarvsõnu (teise komponendina -kümmed) ja murdarvsõna pool.

Hoidekeelt on uuritud materjalis suhteliselt vähe, ilmselt johtub see vanemate

“2-3-aastaste eesti laste sõnavara”, Kadri Vider 1995

kõrgemast haridustasemest ja ühiskeelsest keelekasutusest, et lastega püütakse kõnelda korrektset kirjakeelt. Nii on ka lapsed kasutanud vähe hoidekeelset sõnavara. Enamus sõnu on substantiivid. Lõpuvokaalina on soositud u, iseloomulik on ka esimese ja teise silbi piiril oleva konsonandi geminatsioon ning palatalisatsioon häälduses. Liitsõnades esineb teise komponendina -poiss, -onu, -tädi, mis on semantiliselt personifitseeriv komponent. +Emme ja +issi on levinumad kui ema ja isa, millega tähistatakse kellegi teise vanemaid. Vanaema-vanaisa jaoks on kasutusel +vana, lapse jaoks +titt ~ +tita. Eufemistlike +pepu, +kakab, +pissis kõrval neutraalsemaid väljendeid ei esine. Loomade nimetusi on kasutatud hoidekeele sõnavaras kõige rohkearvulisemalt ja mitmekesisemalt (+kiisu, +jänku, +kutsu, +notsu, +vissu) ning enamasti on hoidekeelne vaste populaarsem kui ühiskeelne.

“2-3-aastaste eesti laste sõnavara”, Kadri Vider 1995

KASUTATUD KIRJANDUS

- Bates, E., Marchman, V., Thal, D., Fenson, L., Dale, P., Reznick, J. S., Reilly, J., Hartung, J. (1994). Developmental and stylistic variation in the composition of early vocabulary. - *Journal of Child language*, 1, lk.85-124
- Bloom, L. (1973). *One word at a time*. The Hague: Mouton.
- Bowerman, M. (1978). The acquisition of word meaning: An investigation into some current conflicts. - *Development of communication*, ed. N. Waterson and C. Snow. New York.
- Braine, M. D. S. (1963). The ontogeny of English phrase structure. - *Language*, 39, lk.1-14.
- Brown, R. (1973). *A first language: The early stages*. London.
- Bruner, J. S. (1975). The ontogenesis of speech acts. - *Journal of Child Language*, 2, lk. 1-19
- Cazden, C.B. (1972). *Child language and education*. New York.
- Curtiss, S. (1977). *Genie. A psycholinguistic study of a modern-day "wild child"*. New York.
- Dromi, E. (1987). *Early Lexical Development*. Cambridge.
- Dore, J. (1975). Holophrases, speech acts and language universals. - *Journal of Child Language*, 2,1, lk. 21-40.
- Dore, J., Franklin, M., Miller, R., Ramer, A. (1976). Transitional phenomena in early language acquisition. - *Journal of Child Language*, 3, lk. 13-28.
- Eesti keele grammatika (lüh. EKG) II. (1993). Süntaks. Lisa: kiri. Autorid: M. Ereht, R.Kasik, H. Metslang, H. Rajandi, K. Ross, H. Saari, K. Tael, S. Vare. Eesti Teaduste Akadeemia Keele ja Kirjanduse Instituut, Tallinn.
- Eesti kirjakeele seletussõnaraamat (lüh. EKKSS), (1988-1994 seni ilmunud). A - peaaegu. I kd. 1.vihik - IV kd. 1. vihk. Eesti Teaduste Akadeemia Keele ja Kirjanduse Instituut, Tallinn.
- Golinkoff, R. M., Mervis, C. B., Hirshpasek, K. (1994). Early object labels: the case for a developmental lexical principles. - *Journal of Child Language*, 1, lk. 125-156.
- Greenfield, P. M. and Smith, J. H. (1976). The structure of communication in early

“2-3-aastaste eesti laste sõnavara”, Kadri Vider 1995

language development. New York.

Hakulinen, A. (1981). Lapsen kielen tekstuaalisesta kehityksestä. - Psykolingvistisiä kirjoituksia I, lk. 11-30. Jyväskylä.

Halliday, M. A. K. (1973). Explorations in the functions of language. London.

Halliday, M. A. K. (1975). Learning How to Mean: Explorations in the Development of Language. London.

Kaasik, Ü., Tuldava, J., Villup, A., Ääremaa, K. (1977). Eesti tänapäeva ilukirjandusproosa autorikõne lekseemide sagedussõnastik. Töid keelestatistika alalt II. Tartu Ülikooli Toimetised nr. 413, lk. 5-139.

Kasik, R. (1990). Eesti keele tuletusõpetus II. Verbituletus. Tartu.

Kasik, R. (1992). Eesti keele tuletusõpetus III. Adjektiiv- ja adverbitaluletus. Tartu.

Kask, A., Palmeos, P. (1985). Eesti keele grammatika II. Morfoloogia. Arv- ja asesõna (3. tr.). Tartu.

Katz, J.J. (1966). The philosophy of language. New York.

Kauppinen, A. (1981). Varhaiskieli ja yksisanavaihe. - Psykolingvistisiä kirjoituksia II. Jyväskylä.

Kauppinen, A. (1992). Kaksivuotias analogioiden maailmassa. - Metafora. Ikkuna kieleen, mieleen ja kulttuuriin, 187-216. Helsinki.

Kohlberg, L., Yaeger, J., Hjertholm, E. (1968). Private speech: Four studies and a review of theories. - Child Development 39, 765-799.

Korhonen, M. (1993). Kielen synty. WSOY Juva.

Leiwo, M. (1982). Laste keeleline areng ja selle uurimine. - Keel ja Kirjandus, 7, lk. 357-364

Leiwo, M. (1993). Lapse keeleline areng. Tallinn, tõlk. Meri-Liis Laherand. - orig. "Lapsen kielen kehitys", Tampere, 1980.

Lenneberg, E. H. (1966). The natural history of language. - The genesis of language, ed. F. Smith and G.A. Miller.

Lenneberg, E. H. (1967). Biological foundations of language. New York.

Levy, E. and Nelson, K. (1994). Words in discourse: a dialectical approach to the acquisition of meaning and use. - Journal of Child Language, 2, lk.367-390.

- Lieko, A. (1993) Lapsen kielen tutkimusmetodeista. *Virittäjä* nr.3., lk. 537-543
- Lurija, A.R. (1961). *The role of speech in the regulation of normal and abnormal behavior.* London.
- Lyytinen, P. (1976). Kasvuympäristön yhteyksistä kaksivuotiaiden lasten kielellisiin ja kognitiivisiin tasoihin. *Reports from the Department of Psychology*, 178. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä.
- Nelson, K. (1973). *Structure and strategy in learning to talk.* - *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 38.
- Nelson, K. (1974). *Concept, word and sentence: Irrelations in acquisition and development.* - *Psychological Review*, 81, lk. 267-285.
- Orpana, T. (1980). *Lapsenkielesta ja sen tutkimisesta.* - *Folia Fennistica et Linguistica.* Tampere.
- Palmeos, P. (1985a). *Eesti keele grammatika II. Teine vihik. Sidesõna ja hüüdsõna (3. tr.).* Tartu.
- Palmeos, P. (1985b). *Eesti keele grammatika II. Neljas vihik. Kaassõna (3 tr.).* Tartu.
- Peters, A. M. (1983). *The Units of Language Acquisition.* Cambridge.
- Rätsep, H. (1978). *Eesti keele lihtlausete tüübid.* Tallinn.
- Salo, A. (1993). *Muutelõppude ilmumine ühe eesti lapse keelde vanuses 1.5-2.5.* Diplomitöö, TÜ soome-ugri keelte kateeder.
- Slobin, D.I. (1974). *Cognitive prerequisites for the development of grammar.* - *Studies of child language development*, ed. C. A. Ferguson and D.I.Slobin. New York.
- Suisalu, K. (1985). *Lapsekeele pragmaatilis-kommunikatiivne areng kuni nelja aasta vanuseni.* Diplomitöö, TÜ eesti keele kateeder.
- Toivainen, J. (1976). *Aikuisten vaikutus lasten kieleen.* - *Kaltio*, lk. 73-75. Oulu.
- Toivainen, K. (1993). *Hoivakielen tutkimuksesta ja suomen murteiden hoivasanastosta.* - *Ettekande käsikiri soome-ugri keelte omandamise uurimise II seminarilt* Nauvo Seilis 25.sept. 1993
- Tuldava, J. (1971). *Sõnavara statistilisest struktuurist.* *Linguistica* 3. lk. 211-236. Tartu.
- Tuldava, J. (1977). *Sagedussõnastik leksikostatistilise uurimise objektina. Töid keelestatistika alalt II.* Tartu Riikliku Ülikooli Toimetised nr. 413, lk. 141-163.

Tuldava, J. (1978). Tekstide leksikaalse seose mõõtmisest. Eesti keele sõnavarastatistika probleeme. Tartu Riikliku Ülikooli Toimetised nr. 446, lk. 127-152.

Veski, A. (1982). Eesti keele grammatika II. Kolmas vihik. Määrsõna. (3. tr.) Tartu.

Vygotski, L.S. (1962). Thought and language. Cambridge, Mass.

Wells, G. (1986). Variation in child language. - Language acquisition (2nd ed.), ed. P.Fletcher and M. Garman, 109-139. Cambridge

“2-3-aastaste eesti laste sõnavara”, Kadri Vider 1995

LÜHENDID

A - adjektiiv ehk omadussõna

adt - suunduv (lühike sisseütlev)

D - adverb ehk määrsõna

g - genitiiv

I - interjektsioon ehk hüüdsõna

J - konjunktsioon ehk sidesõna

K - kaassõna

liit - 'olema' vorm liitjavormi koosseisus

N - numeraal ehk arvsõna

neg - eitav kõne

P - pronoomen ehk asesõna

p - partitiiv

pl - pluural, mitmus

S - substantiiv ehk nimisõna

V - verb ehk tegusõna

2-3-VUOTIAIDEN VIROLAISLAPSIEN SANAVARASTO

Tiivistelmä

Käsillä oleva tutkimus perustuu Tarton yliopistossa 1992-1994 kerätyihin lapsen kielenomaksunnan aineistoihin, nauhoituksiin ja niiden litterointeihin. Nauhoitukset on tehty tavallisissa leikki-tilanteissa tai kotitoiminnoissa vanhempiensa, useimmiten äitinsä kanssa. 1500 kymmeneltä 2-3-vuotiselta lapselta kerättyä sanaa on tutkimuksessa jaettu 9 sanaluokkaan ja järjestetty esiintymistajuuden mukaan sanaluokkien taajuussanastoon (lisä 1). Aineistoa on käsitelty sanaluokittain sekä kvalitatiivisesta (leksikosemanttisesta) että kvantitatiivisesta näkökulmasta.

Substantiiveja on eniten (51.9% sanojen lukumäärästä, riippuu pääasiassa harvinaisten substantiivien suuresta lukumäärästä), mutta saneiden (s.o. konkreettisen sanan esiintymistapaus) joukossa on verbien merkitys (29.4%) suurempi (riippuu pääasiassa 'olema'-verbin suuresta frekvenssista). Saneiden määrältä kolmas (19%) on adverbien sanaluokka, erittäin runsaasti esiintyy 3 taivutusmuodossaa paikkaa ilmaisevia adverbeja ja tapaa ilmaisevia adverbeja sekä modaaliadverbeja (myöntö ja kieltö). Pronominien (17.6%) merkitys sekä muotoista että saneista kasvaa iän muutuessa. 2-vuotias puhuu itsestään 3. persoonassa ja nimeä käyttäen, 3-vuotiaiden ilmauksissa se on hyvin harvinainen. 3-vuotiaat käyttävät myös huomattavasti enemmän erilaisia pronomimuotoja. Kolmannella ikävuodella lapset aloittavat konjunktioiden käytön, tässä aineistossa konjunktioita on 4% saneista. Adjektiiveistä (3.4%) käytetään eniten värejä ja muita fyysisiä ominaisuuksia ilmaiseviä laatusanoja. Koska kyse on pienen lapsen puhekielestä, merkitys on kirjakieltä suurempi interjektioilla (3%). Suhdesanojen (1.4%) merkitys ei ole iänvaiheessa huomattavasti muuttunut, eniten käytetään paikkasuhteita ilmaisevia suhdesanoja.

Hoivasanoja ovat tutkittavat lapset käyttäneet vähän ja eri lapsien hoivasanat ovat tyypillisiä, ei mitenkään poikkeavia. Lapsen itse keksityistä sanoista olen käsitellyt vain nauhoituksissa esiintyviä. Löytyy tunnetuista sanoista muodostettuja uusia yhdyssanoja, itsekeksityille vartalolle perustuvia sanoja sekä ik-, line-, ne- ja kas-johdoksia.

“2-3-aastaste eesti laste sõnavara”, Kadri Vider 1995

Lisa 1

Lekseemide sagedussõnastik

(koos muutevormidega) sõnaliikide kaupa

ADJEKTIIV

(88 sõna, 494 esinemist)

60	väike; väikene	34	16	1.11;2.3;2.6;2.9;2.10;2.11	3.0;3.2;3.3;3.4;3.6;3.8; 3.10
	väikse; väikese	12	8	2.3;2.9;2.11	3.1;3.2;3.6
	väiksed; väiksed	4	3	2.3;2.6;2.9	
	väiksem	3	2		3.0;3.2
	väiksena	2	1		3.0
	väikseid	2	2	2.9	3.1
	väikest	1	1		3.4
	väiksel	1	1		3.0
	väiksemat	1	1		3.2
41	suur	19	8	2.3;2.5;2.6;2.11	3.0;3.2;3.6
	suure	7	3		3.0;3.2;3.6
	suurt	3	2	2.11	3.0
	suurema	3	3	2.7	3.0;3.7
	suureks	2	2		3.3;3.10
	suured	2	2	2.9;2.11	
	suurem	2	2	2.3;2.11	
	suuremaks	2	1		3.2
	suurde	1	1	2.3	
27	roheline	15	4	2.8	3.2;3.6;3.10
	rohelise	6	2	2.8	3.6
	rohelisega	2	1	2.8	
	rohelist	1	1	2.8	
	rohelisest	1	1		3.10

“2-3-aastaste eesti laste sõnavara”, Kadri Vider 1995

	rohelineks	1	1		3.6
	rohelisi	1	1		3.0
22	punane	14	8	2.9	3.0;3.1;3.2;3.6;3.10
	punase	5	4	2.9	3.6;3.7
	punased	2	2	2.3;2.10	
	punaseks	1	1		3.6
	punasega	1	1		3.2
18	ilus	9	5	2.3;2.7;	3.3;3.6;3.8
	ilusad	3	2		3.8;3.10
	ilusaid	2	2	2.3	3.11
	ilusa	1	1		3.6
	ilusat	1	1		3.4
	ilusaks	1	1		3.6
	ilusam	1	1		3.2
18	paljas	8	1	2.0	
	palja (g)	5	2	2.3;2.6	
	paljaks	4	1	2.0	
	paljast	1	1	2.0	
17	must	11	5	2.3;2.6	3.3;3.4;3.6
	musta (p)	2	1	2.8	
	mustad	2	1	2.7	
	mustaks	2	1		3.6
14	hea	12	5	2.5;2.7	3.5;3.6;3.10
	head (p)	1	1	2.3	
	head (pl)	1	1		3.6
13	kollane	11	4	2.8;2.9	3.2;3.6
	kollaseks	2	1		3.6
12	vana	7	4	2.3;2.9	3.2
	vanad	2	2		3.1;3.6
	vanu	2	1	2.10	
	vana (p)	1	1		3.7
11	külm	6	2	2.3	3.0

	külma (p)	4	1	2.7	
	külma (g)	1	1		3.0
11	pikk	6	2	2.3	3.6
	pikad	3	2	2.5	3.3
	pika	2	2	1.11	3.8
11	valge	8	6	2.6	3.0;3.3;3.4;3.6
	valge (g)	1	1	2.10	
	valget	1	1		3.8
	valged	1	1		3.2
11	ümmargused	6	3	2.10;2.11	3.1
	ümmargune	4	1	2.8	
	ümmargust	1	1	2.9	
10	tühjaks	8	1	2.7	
	tühi	2	2	2.3	3.6
9	kuri	4	2	2.3;2.5	
	kurjast	4	1	1.11	
	kurja	1	1	2.5	
7	paha	6	5	2.3	3.1;3.2;3.10
	pahad	1	1		3.1
7	pisike	3	2		3.0;3.2
	pisikene	2	2	2.11	3.2
	pisikesed	2	2		3.0;3.1
7	sinine	4	4	2.8;2.9	3.2;3.6
	sinise	2	2	2.8;2.10	
	sinised	1	1	2.10	
7	terve	4	3	2.6;2.7	3.0
	terve (g)	2	2	2.7;2.9	
	terveks	1	1		3.7
7	uued	4	2	2.5;2.7	
	uus	1	1		3.7
	uue	1	1	2.9	
	uute	1	1		3.10

6	naljakas	4	2	2.3	3.2
	*naljakased	2	1		3.2
6	parem	4	3		3.6;3.8;3.10
	paremad	2	1		3.3
6	roosa	4	2	2.8	3.2
	roosa (g)	1	1		3.0
	roosat	1	1	2.11	
6	sulelisi	6	1	2.10	
5	haige	2	1	2.3	
	haigeks	2	1		3.10
	haigena	1	1	2.10	
5	hirmus	5	2	2.5;2.7	
5	kõva	4	3	2.5;2.11	3.1
	kõva (g)	1	1		3.0
5	märjad	2	2	1.11	3.0
	märg	1	1	1.11	
	märja	1	1		3.0
	märjaks	1	1		3.6
4	beez	4	1	2.11	
4	hall	3	2	2.11	3.10
	hallide	1	1		3.0
4	imelühike	4	1		3.2
4	kallis	4	2		3.2;3.8
4	katkine	2	1	2.3	
	katkised	2	1	2.3	
4	kurb	4	2		3.3
4	peeneks	3	1		3.1
	peened	1	1		3.1
3	aastaselt	2	1	2.5	
	aastane	1	1	2.3	
3	kuuma	2	1		3.4
	kuum	1	1	2.3	

3	kõrge	2	2	2.9	3.0
	kõrgele	1	1	2.3	
3	kõver	2	2	2.3	3.2
	kõverad	1	1	3.6	
3	läikivad	3	1	2.7	
3	oranži (g)	3	1		3.10
3	pruuni (g)	2	1	2.11	
	pruun	1	1		3.8
3	teravate	3	1	2.5	
3	tilluke	3	1		3.0
2	mõnus	1	1		3.10
	mõnusat	1	1		3.8

2

eelmine, kollakas, lilla, noori, paras, pehme, pime, puhtaks, punakas, tubli, unine.

1

allapõlve, eesti, hommikust, imeilusad, jube, jämet, järgmine, kahene, kandiline, *kandikuline, kenakesed, kole, kolmerattalised, kriimud, *kümmergused, mõru, *naljased, ohtlik, poolikud, rahulik, sarviline, sirgeks, soe, soome, tige, täpiline, vahvad, valel, vastikum, õudne, üheaastane.

INTERJEKTSIOON

(73 sõna, 440 esinemist)

33	mhm;mh;mmh	33	13	2.0;2.6;2.8;2.9;2.10	3.0;3.2;3.3;3.6;3.11
25	mm	25	15	2.3;2.5;2.6;2.8;2.9;2.10;2.11	3.0;3.2;3.3;3.6;3.8
22	summ	22	1		3.6
20	ee; eheei; eh	16	12	1.11;2.3;2.5;2.6;2.8;2.10	3.0;3.2;3.6;3.10
20	ehhehheh; ehhehhee; ehhee; eheh hehehehe	20	2	2.10	3.0
18	mhmh	18	12	2.0;2.3;2.5;2.7;2.9;2.10	3.0;3.2;3.3;3.7;3.8;3.10
18	oi; oih	18	9	2.3;2.5;2.6;2.9;2.10	3.1;3.10
17	ääh; äh	17	8	2.5;2.8;2.10	3.0;3.1;3.3;3.6;3.8
16	no; nu	16	10	2.3;2.11	3.0;3.1;3.2;3.3;3.10
15	ähäh	15	2	2.10	3.0
14	aa	14	8	2.3;2.5;2.9;2.10	3.0;3.2;3.4;3.8
13	ah	13	9	2.5;2.9;2.10;2.11	3.0;3.1;3.6;3.10;3.11
13	issand	13	2	2.3	3.0
13	sutsti	13	3	2.3;2.11	3.6
12	noh	12	8	2.5;2.6;2.7;2.9;2.10	3.0;3.1;3.3
12	oh; ohoh; oeh	12	7	1.11;2.3; 2.6	3.0;3.6;3.10
11	vat;vaat	11	7	2.0;2.3;2.5;2.11	3.1;3.0;3.6
9	vot	9	6	1.11;2.5	3.6;3.7;3.10
8	ai	8	3	2.5	3.0;3.8
8	halloo;allu	8	2	2.3;2.5	
7	ahah	7	5	2.3;2.10	3.0;3.1;3.6
7	paudi	7	1	2.3	
6	blä;blära	6	1		3.0
6	mjah; mnjah mnjah; mnjää	6	3	2.5;2.10	

	njaa; hjaah				
5	heh; hee	5	4	2.3;2.10	3.0;3.1
5	muu	5	1	2.6	
5	näh	5	4	2.0;2.6;2.8;2.9	
5	uu	5	2	2.3;2.5	
4	näu;nauu	4	2	2.11	3.8
4	oo	4	3	2.3;2.11	3.0
4	puhh	4	2		3.0;3.6
4	tere	4	4	2.3	3.4;3.6
4	ää	4	4	2.5;2.10	3.3;3.8
3	hm; hmhm	3	2	2.6	3.0
3	näinää	3	1	2.5	
3	pau	3	2	2.0;2.3	
3	voh	3	2		3.0;3.10
2	ahsoo; aso	2	2	2.7;2.10	
2	aitäh	2	2	1.11	3.6

2

auh, hopsti, ii, oot, pups, uih, viuu.

1

+ata-ata, ahhaa, ihhahh, ihhihhii, *joonis-joonis, kiiss, kop-kop, laalaala, mää, mõmm, möh, noo, ops, oui, pops, prr, pss, pumps, põrr, rrr, suts, särts, tiitii, +tipa-tapa, vurr, vutt-vutt-vutt, ähäähä.

KONJUNKTSIOON

(8 sõna, 587 esinemist)

300	ja	300	26	2.3;2.5;2.6;2.7;2.9;2.10;2.11	3.0;3.1;3.2;3.3;3.4;3.5;3.6; 3.7;3.8;3.10;3.11
102	aga; a	102	23	2.3;2.5;2.6;2.7;2.8;2.10;2.11	3.0;3.1;3.2;3.3;3.4;3.5; 3.6;3.8;3.10;3.11
59	või	59	20	2.3;2.5;2.6;2.9;2.10;2.11	3.0;3.1;3.2;3.3;3.5;3.6;3.8; 3.10
55	et	55	18	2.3;2.5;2.7;2.9;2.10;2.11	3.0;3.1;3.4;3.5;3.6;3.7. 3.8;3.10;3.11
49	kui	49	22	2.3;2.5;2.7;2.9;2.10;2.11	3.0;3.1;3.2;3.3;3.5;3.6;3.7; 3.8;3.10;3.11
11	nagu	11	8	2.3;2.10	3.0;3.1;3.6;3.10;3.11
7	ega	7	4	2.3;2.5	3.0;3.1
4	sest	4	2	2.10	3.4

KAASSÕNA

(38 sõna, 197 esinemist)

41	peale; pääle	41	18	2.0;2.3;2.6;2.7;2.9;2.10	3.0;3.2;3.4;3.5;3.6;3.7; 3.8;3.10;3.11
33	peal; pääl	33	18	2.0;2.3;2.7;2.8;2.9;2.10;2.11	3.2;3.4;3.5;3.6;3.7;3.8; 3.10;3.11
11	jaoks	11	4	2.3;2.11	3.0;3.1
11	juurde	11	5	1.11;2.5;2.11	3.2;3.8
11	sees	11	9	2.0;2.3;2.5;2.6;2.7	3.2;3.6;3.8;3.10
10	juures	10	6	1.11;2.3;2.9	3.2;3.6;3.7
8	all	8	4	1.11;2.10	3.4;3.6
6	keset	6	1	2.10	
6	otsas	6	4	2.3	3.2;3.10
6	sisse	6	5	2.3;2.8	3.1;3.2;3.11
5	alla	5	1	2.0	
5	eest	5	2	2.5;2.7	
4	ilma	4	3		3.0;3.6
4	üle	4	3	2.7	3.0;3.2
3	käes	3	3	2.9;2.11	3.8
3	moodi	3	3	2.3;2.11	3.8
3	pealt	3	2	2.10	3.0
3	tagant	3	1	2.3	
3	vastu	3	2	2.3	3.5
2	külge	2	2	2.9	3.6
2	otsa	2	2	2.8	3.0
2	taga	2	2	2.7	3.5

1

juurest, järele, järgi, kohta, koos, kõrval, käest, küljes, küljest, ligidale, läbi, poole, pärast,

seest, vahelt, ääres.

NUMERAAL

(16 sõna, 96 esinemist)

29	kaks	21	11	1.11;2.0;2.3;2.8;2.9;2.11	3.0;3.2;3.4;3.10
	kahe	8	3	2.3;2.5	3.0
20	üks	16	10	1.11;2.0;2.3;2.8;2.9;2.11	3.0;3.2;3.3
	ühe	4	3	2.9;2.11	3.2
9	seitse	9	6	2.3;2.11	3.1;3.2;3.3;3.8
8	neli	7	5	2.3;2.8;2.11	3.1;3.2
	nelja	1	1		3.1
6	kolm	4	4	2.3;2.8;2.11	3.1
	kolme	2	2		3.0;3.8
6	kümme	6	2	2.0	3.7
4	viis	4	3	2.3;2.11	
3	esimene	2	1		3.3
	esimese	1	1		3.3
3	pool	3	2		3.2;3.7
2	neljandik	2	1	2.7	

1

kaheksakümmend, kolmas, kuuenda, kuus, kümmend, nelikümmend.

PRONOOMEN

(43 sõna, 2510 esinemist)

712 see	514	34	1.11;2.0;2.3;2.5;2.6;2.7;2.8 2.9;2.10;2.11	3.0;3.1;3.2;3.3;3.4;3.5;3.6; 3.7;3.8;3.10;3.11
selle	82	26	1.11;2.0;2.3;2.5;2.6;2.7;2.8 2.9;2.10;2.11	3.0;3.1;3.2;3.3;3.6;3.7;3.10
seda	85	23	2.3;2.5;2.7;2.8;2.9;2.10;2.11	3.0;3.1;3.2;3.3;3.4;3.5;3.6; 3.7;3.8;3.10;3.11
sellega	12	7	2.3;2.6;2.7;2.8;2.9	3.0;3.2
sellele	7	5	1.11;2.3;2.7	3.0;3.8
sellest	6	5	2.3;2.6;2.9;2.10	3.2
sellel	5	4	2.9	3.2;3.3;3.10
sel	1	1	2.5	
598 ma	293	33	2.3;2.5;2.6;2.7;2.8;2.9;2.10; 2.11	3.0;3.1;3.2;3.3;3.4;3.5;3.6; 3.7;3.8;3.10;3.11
mina	133	29	2.0;2.3;2.5;2.6;2.7;2.8;2.9;2.10	3.0;3.1;3.2;3.3;3.4;3.5;3.6 3.7;3.8;3.9;3.10
minu	73	21	2.3;2.5;2.6;2.7;2.8;2.9	3.0;3.1;3.2;3.3;3.4;3.6;3.7 3.8;3.10
mul	37	15	2.3;2.6;2.7;2.8;2.9;2.11	3.0;3.2;3.3;3.4;3.6;3.7;3.10
mulle	21	9	2.3;2.5;2.6;2.9;2.10	3.2;3.6;3.10
minul	16	8	2.9	3.0;3.1;3.6;3.7;3.8;3.10
minule	9	4	2.3;2.6	3.6
mind	8	5	2.5;2.9;2.10	3.0;3.2
mu	8	6	2.5;2.7	3.0;3.2;3.4;3.8
254 mis	203	29	2.0;2.3;2.5;2.6;2.7;2.8;2.9; 2.10;2.11	3.0;3.1;3.2;3.3;3.4;3.6;3.7; 3.8;3.10;3.11
mida	31	20	1.11;2.0;2.3;2.5;2.8;2.10;2.11	3.0;3.2;3.4;3.5;3.6;3.8;3.10 3.11
mis (pl)	12	7	2.0;2.3;2.6;2.8;2.10	3.2

	mille	3	3	2.3;2.11	3.5
	millega	3	3	2.8;2.10	3.7
	millest	1	1		3.11
	millel	1	1		3.1
163	ta	101	23	2.0;2.3;2.5;2.6;2.7;2.8;2.10; 2.11	3.0;3.2;3.3;3.4;3.6;3.8; 3.10;3.11
	tal	30	11	2.3;2.5;2.10	3.0;3.4;3.6;3.7;3.8;3.10
	tema	11	6		3.1;3.2;3.4;3.10;3.11
	tema (g)	5	5	2.5;2.9;2.11	3.1;3.2
	talle	5	3	2.3	3.0;3.4
	ta (g)	4	4	2.3;2.5	3.0;3.8
	teda	3	2		3.4;3.11
	temale	3	2	1.11	3.4
	temaga	1	1		3.0
161	sa	62	23	2.0;2.3;2.5;2.7;.29;2.11	3.0;3.1;3.2;3.3;3.4;3.5;3.6; 3.7;3.8;3.9;3.10;3.11
	sina	37	18	2.3;2.5;2.6;2.9;2.10;2.11	3.0;3.1;3.2;3.3;3.6;3.10;3.11
	sinu	24	12	2.0;2.3;2.5;2.8;2.9	3.0;3.2;3.3;3.6;3.8;3.11
	sulle	16	6	2.3	3.2;3.3;3.6;3.8
	sul	6	3	2.3	3.1;3.6
	sinule	4	3		3.2;3.6;3.11
	sinul	4	2		3.0;3.3
	sinuga	3	2	2.9	3.6
127	need	89	18	2.0;2.3;2.6;2.7;2.8;2.9;2.10	3.0;3.1;3.2;3.3;3.5;3.6;3.11
	neid	30	10	2.7;2.9	3.0;3.1;3.2;3.3;3.6;3.7;3.8 3.11
	nendel	3	2	2.7	3.4
	nende	2	2		3.0;3.10
	nendest	1	1		3.6
	nendega	3	1		3.2
74	üks	50	19	2.3;2.6;2.7;2.8;2.9;2.11	3.0;3.2;3.3;3.4;3.6;3.7;3.8; 3.10;3.11

	ühe	17	8	2.3;2.9;2.11	3.1;3.2;3.4;3.6;3.7
	ühte	4	4	2.3	3.2;3.6;3.10
	ühed	2	2	2.3	3.6
	ühel	1	1		3.10
53	me	26	15	1.11;2.3;2.5;2.7;2.9;2.10	3.1;3.2;3.3;3.4;3.5;3.6;3.10 3.11
	meil	11	4	2.3	3.0;3.2;3.11
	meie (n)	9	7	1.11;2.7;2.11	3.4;3.7;3.8;3.10
	meie (g)	5	3	2.3	3.2;3.5
	meid	1	1		3.10
	meile	1	1		3.2
43	kes	24	11	1.11;2.0;2.3;2.5;2.6;2.11	3.0;3.2;3.6;3.11
	kelle	9	4	2.3;2.5;2.8	3.2
	kes (pl)	4	2	2.0;2.11	
	keda	4	2	2.3;2.5	
	kellele	1	1		3.7
	kellega	1	1	2.10	
36	teine	17	11	2.3;2.9;2.10;2.11	3.0;3.6;3.7;3.8
	teise (g)	8	4		3.2;3.6;3.7
	teised	3	3		3.10;3.6;3.10
	teisi	2	2		3.1;3.10
	teist	1	1		3.11
	teise (adt)	1	1		3.10
	teisele	1	1		3.2
	teiste	1	1		3.11
35	ise	35	15	2.0;2.3;2.5;2.10;2.11	3.0;3.1;3.2;3.3;3.6;3.10
35	kõik	32	12	2.0;2.3;2.7;2.9	3.0;3.2;3.3;3.4;3.6;3.10
	kõigi	1	1		3.7
	kõike	1	1		3.1
	kõigile	1	1		3.6
28	oma (g)	13	7	2.3;2.5;2.7;2.9	3.0;3.6;3.7
	omale	9	4	2.3;2.5	3.6

	oma	6	4	2.3	3.0;3.1;3.2
	omal	1	1	2.5	
25	nad	19	11	2.5;2.7;2.10	3.0;3.1;3.2;3.3;3.6;3.8
	nendel	3	1		3.4
	nemad	1	1		3.4
	nendele	1	1		3.11
	neil	1	1	2.5	
22	midagi	22	10	2.0;2.3;2.6;2.7;2.9;2.11	3.0;3.2;3.6;3.10
16	mingi	14	3		3.0;3.2;3.6
	mingit	1	1		3.4
	mingid	1	1		3.5
14	enda	6	4	2.6	3.2;3.4;3.8
	endale	4	3		3.3;3.7;3.11
	ennast	3	3	2.5	3.1;3.10
	endalt	1	1		3.7
13	niukene	6	2		3.7;3.10
	niuke	4	1		3.0
	niukest	2	2		3.5;3.7
	niukesed	1	1	2.9	
11	sihukest	6	1		3.11
	sihuke	3	1	2.3	
	sihukseid	2	1		3.11
9	nihukest	3	2		3.6;3.11
	nihukse	2	1		3.6
	nihukesed	2	2	2.9	3.6
	nihukene	1	1		3.8
	nihukseks	1	1		3.6
9	niisuke	2	2		3.2;3.4
	nisuke	2	2	2.3;2.7	
	niisukesed	2	1		3.3
	nisukse	1	1	2.11	
	niisukest	1	1		3.3

	nisukest	1	1		3.6
8	selline	3	3	2.9	3.2;3.3
	sellise	2	1	2.9	
	sellist	1	1		3.10
	sellisega	1	1	2.3	
	selliseid	1	1	2.3	
6	kogu	6	4	2.7;2.11	3.0;3.6
6	misasi	4	3		3.2;3.6;3.11
	misasja	1	1		3.10
	misasjad	1	1		3.8
5	igasuguseid	3	3	2.7	3.2;3.3
	igasugust	1	1	2.10	
	igasugustest	1	1		3.8
5	kedagi	3	3	2.3	3.2;3.10
	keegi	2	2	2.3	3.3
5	millise	3	3		3.1;3.2;3.6
	millist	2	1		3.6
4	iga (g)	2	1		3.6
	iga	1	1	2.3	
	igasse	1	1	2.3	
4	kesse	4	1	2.0	
4	niisugune	2	1		3.1
	niisuguse	1	1		3.6
	niisugused	1	1	2.10	
4	üksteise	4	1	2.7	
3	misse	3	3	1.11;2.10	3.0
3	te	2	2	2.10	3.2
	teie	1	1		3.2
2	mitu	1	1		3.7
	mitme	1	1	2.3	
2	muud	2	2	2.3	3.6
2	seesama	2	2		3.2;3.8

2

mõnel, siuksed.

1

igauks, mihukesed, mingisugune, sama, samasugune.

ADVERB

(191 sõna, 2712 esinemist)

244 jah; jaa; jaah	244	27	1.11;2.0;2.3;2.5;2.6;2.7;2.8; 2.9;2.10;2.11	3.0;3.1;3.2;3.3;3.5;3.6;3.7; 3.8;3.10;3.11
202 ka; kah	202	33	2.0;2.3;2.5;2.6;2.7;2.8;2.9; 2.10;2.11	3.0;3.1;3.2;3.3;3.4;3.5;3.6; 3.7;3.8;3.10;3.11
186 siis	186	30	2.0;2.3;2.5;2.6;2.7;2.8;2.9; 2.10;2.11	3.0;3.1;3.2;3.3;3.5;3.6;3.7; 3.8;3.10;3.11
137 siin	137	26	1.11;2.0;2.3;2.5;2.6;2.7;2.8; 2.9;2.10;2.11	3.0;3.1;3.2;3.3;3.4;3.6; 3.7;3.8;3.10
124 ära	124	25	1.11;2.0;2.3;2.5;2.6;2.7;2.8; 2.9;2.10	3.0;3.1;3.2;3.3;3.4;3.6;3.7; 3.10
107 nüüd	107	27	2.3;2.5;2.6;2.7;2.8;2.9;2.10; 2.11	3.0;3.1;3.2;3.3;3.4;3.5;3.6; 3.7;3.8;3.10;3.11
98 seal; sääl	98	26	1.11;2.0;2.3;2.5;2.6;2.8;2.9; 2.10;2.11	3.0;3.1;3.2;3.3;3.6;3.8; 3.10;3.11
91 nii	91	21	2.0;2.3;2.5;2.7;2.9;2.10;2.11	3.0;3.2;3.3;3.4;3.6;3.8;3.10
80 siia	80	23	1.11;2.0;2.3;2.5;2.6;2.9;2.10;3.0; 2.11	3.1;3.2;3.3;3.5;3.6; 3.7;3.8;3.10
79 kas	79	20	2.3;2.5;2.6;2.7;2.10;2.11	3.0;3.1;3.2;3.3;3.5;3.6;3.7; 3.8;3.10;3.11
79 kus	79	22	2.0;2.3;2.5;2.7;2.8;2.9;2.10; 2.11	3.0;3.1;3.2;3.3;3.4;3.5;3.6; 3.8;3.11
66 ju	66	19	2.3;2.5;2.7;2.9;2.10	3.0;3.1;3.2;3.3;3.4;3.6;3.8; 3.10;3.11
55 küll	55	18	2.3;2.5;2.7;2.9;2.10;2.11	3.0;3.1;3.2;3.4;3.6;3.7;3.10
53 siit	53	15	2.3;2.5;2.6;2.7;2.8;2.9;2.10	3.0;3.2;3.3;3.6;3.8;3.10
50 lahti	50	16	1.11;2.0;2.3;2.5;2.7;2.9;2.10;3.0; 2.11	3.1;3.2;3.3;3.5;3.6
44 kinni	44	17	2.3;2.5;2.7;2.9;2.10;2.11	3.0;3.2;3.3;3.4;3.5;3.6;3.7;

				3.8;3.10	
44	veel	44	13	2.3;2.5;2.9;2.11	3.0;3.1;3.2;3.3;3.4;3.6;3.8
43	ei	43	19	2.3;2.6;2.9;2.10;2.11	3.0;3.1;3.2;3.3;3.5;3.6;3.7
					3.8;3.10;3.11
42	ikka	42	16	2.0;2.3;2.6;2.8;2.9;2.10	3.0;3.2;3.3;3.5;3.8;3.10
38	niimoodi	38	12	2.3;2.7;2.9;2.10;2.11	3.0;3.1;3.7;3.10;3.11
33	natuke; natukene	33	13	1.11;2.0;2.3;2.6;2.10	3.0;3.1;3.3;3.6;3.7;3.8;3.10
32	sinna	32	15	1.11;2.3;2.5;2.6;2.8;2.9	3.0;3.2;3.3;3.6;3.8;3.11
28	välja	28	14	2.3;2.5;2.6;2.7;2.9;2.10	3.1;3.2;3.5;3.7;3.10
23	sealt	23	10	2.3;2.5;2.6;2.9;2.11	3.0;3.2;3.8;3.10
19	praegu; praegust	19	12	2.3;2.5;2.9;2.10;2.11	3.0;3.1;3.7;3.8;3.10
18	alla	18	9	2.0;2.3;2.6;2.9	3.0;3.3;3.5
18	juba	18	12	2.3;2.7;2.10;2.11	3.1;3.2;3.6;3.8;3.10
18	miks	18	9	2.10;2.11	3.0;3.2;3.4;3.6;3.8;3.10
17	sellepärast	17	12	2.5;2.10;2.11	3.0;3.1;3.2;3.3;3.6;3.8
16	muidu	16	8	2.3;2.7;2.9;2.10;2.11	3.0;3.1;3.3
16	peale; pääle	16	8	2.0;2.3;2.6;2.9	3.2;3.8;3.10
16	sees	16	10	2.3;2.5;2.8;2.11	3.1;3.2;3.3;3.6;3.10
15	milleks	15	3	2.7;2.10	3.0
15	rohkem	15	7	2.3;2.7;2.10;2.11	3.0;3.1;3.6
14	ainult	14	11	2.5;2.7;2.10;2.11	3.0;3.1;3.2;3.6;3.8;3.10
14	mikspärast	14	2	2.3;2.5	
13	jälle	13	8	2.3;2.6;2.7;2.9;2.10	3.0;3.10
13	kohe	13	5	2.3	3.0;3.2;3.3;3.10
13	sisse	13	7	2.3;2.5;2.8;2.11	3.0;3.1;3.8
12	enam	12	8	2.0;2.3;2.5	3.0;3.3;3.6;3.10
12	kui	12	6	2.3;2.5	3.3;3.6
12	kuidas	12	8	2.3;2.10;2.11	3.0;3.1;3.2;3.6;3.10
12	palju	12	6	2.3;2.7;2.9;2.11	3.6
12	täna	12	7	2.6	3.1;3.2;3.4;3.6;3.10

11	valmis	11	5	2.0;2.7	3.1;3.6;3.10
10	üles; ülesse	10	4	2.0	3.0;3.2;3.3
9	pärast	9	5	2.6;2.9	3.6;3.10
8	kokku	8	3	2.3;2.7;2.10	
8	korraks	8	7	2.3;2.10	3.1;3.2;3.8
8	ruttu	8	4	2.3;2.7;2.11	3.0
8	üksi;	8	5	2.7	3.0;3.3;3.4;3.10
	üksinda				
7	hoopis	7	3	2.6	3.2;3.10
7	katki	7	5	2.3;2.10;2.11	3.2;3.10
7	kuskil	7	3		3.0;3.2;3.5
7	kuskilt	7	5	2.3	3.0;3.3;3.5;3.6
7	kõige	7	3		3.3;3.10
7	peal	7	3	2.3	3.6
7	tagasi	7	3	2.3;2.7	3.10
7	varsti	7	4	2.3;2.9	3.0;3.2
7	väga	7	6	2.3;2.11	3.0;3.1;3.6;3.10
7	ükskord;	7	5	2.11	3.0;3.3;3.10;3.11
	ühekorra				
6	hästi	6	4		3.0;3.10
6	kõrgele	6	2	2.9	3.0
6	mitte	6	6	2.3;2.6;2.11	3.2;3.4;3.6
6	pealt	6	6	2.0;2.9	3.1;3.3;3.6
6	sügaval	6	1	2.10	
6	vaja	6	4	2.3	3.0;3.1;3.11
6	vist	6	5	2.10	3.1;3.2;3.3
6	väljas	6	3	2.10;2.11	3.6
6	üldse	6	6	2.11	3.0;3.1;3.3;3.10;3.11
6	üleval	6	3	2.9	3.0;3.2
5	ees	5	5	2.0;2.3	3.0;3.3;3.7
5	ilusti	5	5	2.0;2.5;2.6;2.7	3.2
5	kuskile	5	3		3.0;3.2;3.3

5	paljajalu	4	1	2.3	
5	tagant	5	2		3.0;3.2
5	äkki	5	4	2.10	3.2;3.3;3.6
4	all	4	3	2.3	3.2;3.3
4	alles	4	3	2.7;2.8;2.11	
4	enne; ennem	4	4	2.7;2.11	3.6;3.8
4	kaasa	4	2	2.3;2.7	
4	kaua	4	2	2.7	3.10
4	kõrgel	4	2	2.9	3.0
4	kõrgemale	3	1		3.0
4	lihtsalt	4	2	2.6	3.0
4	liiga	4	2	2.3	
4	millal	4	4		3.0;3.6;3.8;3.10
4	mispärast	4	3		3.6;3.8;3.11
4	taga	4	3	2.11	3.1;3.7
4	täitsa	4	4		3.0;3.2;3.6;3.10
4	vahepeal	4	3	2.10	3.7;3.10
4	võibolla	4	1		3.6
3	alati	3	2	2.7	3.11
3	ette	3	2		3.0;3.3
3	juurde	3	2		3.6;3.10
3	järele	3	3	2.3	3.4;3.7
3	kahekesi	3	3	2.0	3.7;3.10
3	kaugele	3	3	2.3	3.2;3.10
3	kõrgelt	3	2	2.7	3.0
3	kõvasti	3	3	2.9;2.11	3.3
3	mängult	3	3	2.7	3.0;3.1
3	paremini	3	3	2.3;2.10	3.2
3	tagurpidi	3	2		3.2;3.11
3	tarvis	3	3		3.0;3.2;3.6
3	tasakesi	3	2		3.3;3.10
3	untsu	3	1	2.3	

3	vahest	3	2		3.1;3.8
2	ammu	2	2	2.10	3.10
2	homme	2	2	2.0;2.3	
2	kaugel	2	2	2.7	3.5
2	kaugelt	2	2		3.2;3.6
2	lõpuks	2	2	2.5	3.5
2	läbi	2	2	2.3;2.6	
2	niipalju	2	2	2.3	3.8
2	sedasi	2	2	2.3	3.1
2	tegelikult	2	2	2.10	3.8
2	vast	2	2	1.11;2.0	

2

kuhu, küljes, niiviisi, peidus, plärtsti, poole, sedasi, seni, siiapool, tagantpool, tegelikult, teistmoodi, täis, vahetevahel, üle.

1

alul, asjalikult, eks, eriliselt, järsku, kangesti, kihvtilt, kolmekesi, kuidagi, kuskohal, kust, küllalt, kõrgemal, kõrvale, kõvemini, lausa, ligemale, liiast, lontis, misjaoks, mismoodi, muudkui, moodi, mööda, naksti, niipidi, niisama, näiteks, paiste, peidust, peitu, pidevalt, pikali, pimedas, pooleks, poolt, punnis, pärastpool, rahulikult, rikkis, rinnus, risti, seest, taha, tavaliselt, teiselpool, tühjalt, täiesti, täpiliselt, uuesti, vahele, vahel, valesti, vastu, viuhti, õieti, õigetpidi, öösel.

SUBSTANTIIV

(780 sõna, 3053 esinemist)

93	+emme	74	24	2.3;2.5;2.6;2.7;2.8;2.9;2.10; 2.11	3.0;3.2;3.3;3.5;3.6;3.7; 3.8;3.10;3.11
	+emme (g)	15	5	2.3;2.11	3.2;3.6
	+emmega	2	2	2.3;2.10	
	+emmele	1	1	2.9	
	+emmel	1	1	2.3	
45	asi	16	7	2.3;2.9;2.11	3.0;3.3;3.5;3.7
	asjad	11	5	2.3;2.10	3.1;3.8;3.10
	asju	8	4	2.3;2.5	3.3;3.6
	asja (p)	5	5	2.10	3.6;3.7;3.8;3.10
	asja (g)	4	2	2.9	3.6
	asjadega	1	1		3.10
42	auto	24	9	2.0;2.3;2.8	3.2;3.3;3.7;3.10
	autoga	4	3		3.7;3.10
	autod	4	2	2.7	3.2
	autot	3	2		3.2;3.11
	auto (g)	2	2	2.3	3.10
	autol	2	2	2.3	3.7
	autosse	1	1		3.2
	autole	1	1		3.2
	autosid	1	1		3.2
42	hunt	33	2	1.11;2.3	
	hundi	4	1	2.3	
	hundile	2	1	2.3	
	hundil	2	1	2.3	
	hunti	1	1		3.10
35	onu	28	4	2.3;2.5;2.6;2.8;2.10	3.8
	onu (g)	5	4	2.6;2.8	3.1;3.10

	onud	2	1	2.3	
30	peas	13	5	2.5;2.6;2.8	3.0;3.4
	pea	8	4	2.0;2.3;2.8	3.0
	pea (g)	4	3	2.8;2.11	3.0
	pää	2	1	2.0	
	pähe	1	1		3.1
	peaks	1	1	2.9	
	peaga	1	1	2.3	
29	tädi	22	5	2.6;2.8;2.9	3.1;3.6
	tädi (g)	3	3	2.8	3.2;3.10
	tädid	2	2	2.5	3.1
	tädil	1	1		3.2
	tädiga	1	1	2.3	
29	vanaema	12	8	2.0;2.9;2.10	3.2;3.7;3.10;3.11
	vanaema (g)	12	6	1.11;2.3;	3.3;3.4;3.6;3.7
	vanaemale	2	1		3.2
	vanaemal	1	1	2.3	
	vanaemaga	1	1		3.2
	vanaemad	1	1		3.2
28	kala	19	3	2.3;2.5;2.6	
	kala (g)	6	2	2.3;2.5	
	kalad	2	1	2.6	
	kalal	1	1	2.5	
28	käsi	5	2	2.6	3.6
	käe	5	3	2.9	3.6;3.7
	kätte	6	5	2.3;2.5;2.9	3.4
	käes	5	5	2.0;2.5;2.10	3.4;3.8
	käega	2	2		3.0;3.2
	käed	2	2	2.3	3.0
	käele	1	1	2.6	
	käte	1	1	2.11	
	kätel	1	1	2.3	

28	laps	12	2	2.3	3.0
	lapsed	7	4	2.6;2.7	3.5;3.6
	laste	2	1	2.7	
	lapse	2	1		3.7
	lapsele	2	1		3.0
	lapsel	1	1		3.0
	lapsega	1	1		3.4
	lapsi	1	1	2.3	
27	+issi	13	7	1.11;2.0;2.3;2.5;2.7	3.0;3.2
	+issi (g)	6	4	1.11;2.0;2.8	3.8
	+issile	5	2	2.0	3.2
	+issil	1	1	2.3	
	+issilt	1	1		3.0
	+issiga	1	1		3.6
27	lill	11	3	2.6	3.2;3.6
	lilled	10	4	2.6	3.2;3.3;3.10
	lille (g)	2	2	2.3	3.4
	lille (p)	2	2	2.6	3.4
	lilli	2	1		3.11
26	juttu	16	7	2.0;2.5;2.7	3.5;3.6;3.8;3.10
	jutt	5	4	2.3	3.2;3.6;3.8
	jutud	3	2		3.2;3.3
	jutu	1	1		3.2
	jutust	1	1		3.2
25	buss	20	1		3.2
	bussil	2	1		3.2
	bussiga	2	1		3.2
	bussid	1	1		3.2
25	nupp	12	5	2.8;2.11	3.2;3.8;3.11
	nupud	4	3	2.3	3.2
	nupu	3	1		3.0
	nupule	2	1		3.0

	nuppu	1	1		3.8
	nupuga	1	1		3.1
	nuppude	1	1		3.0
	nuppe	1	1		3.0
24	vanaisa	12	6	2.0	3.2;3.3;3.8;3.10
	vanaisa (g)	10	5	2.5	3.2;3.3;3.7;3.8
	vanaisaga	2	2		3.3;3.7
22	kapp	9	2	2.7	3.0
	kappi (adt)	6	3	1.11;2.3	3.6
	kapis	3	2	2.3	3.2
	kappi (p)	2	1		3.0
	kapi	1	1	2.7	
	kapid	1	1	2.7	
22	kell	14	4	2.3;2.5	3.3;3.7
	kella (p)	5	3	2.10	3.1;3.7
	kella (g)	3	2	2.3	3.7
22	komm	11	3	2.0;2.3	3.2
	kommid	6	3	2.3	3.4;3.6
	kommi (p)	3	3	2.3	3.4
	kommi (g)	2	2		3.2;3.6
21	+kiisu	15	6	2.3;2.6;2.11	3.2;3.7
	+kiisu (g)	5	2	2.6;2.11	
	+kiisul1	1	2.3		
20	kodus	13	7	2.3;2.7;2.9;2.10	3.5;3.7;3.10
	koju	6	4	2.3;2.7;2.9	3.10
	kodust	1	1	2.6	
18	auguga	6	2	2.11	3.6
	augud	6	2	2.9;2.11	
	augu	4	4	2.8;2.11	3.8;3.11
	auk	1	1		3.8
	august	1	1	2.9	
18	pall	13	4	2.6;2.10	3.0;3.2

	palli (p)	4	2	2.3	3.0
	palli (g)	1	1	2.10	
18	tuli	13	6		3.0;3.1;3.2;3.6
	tuled	3	2	2.3	3.2
	tule	2	2		3.0;3.4
17	jalad	5	3	2.9	3.0;3.3
	jalga (adt)	4	4	2.3	3.0;3.2;3.4
	jalas	2	1		3.8
	jalgade	2	1	2.11	
	jala	2	2	2.3;2.11	
	jalga (p)	1	1	2.11	
	jalg	1	1		3.0
17	+jänku ¹⁰	1	2.3		
	+jänku (g)	3	1	2.3	
	+jänkule	2	1	2.3	
	+jänkul	2	1	2.3	
17	värvi (p)	8	4	2.8;2.11	3.6
	värv	4	3	2.6	3.7;3.10
	värvi (g)	3	1		3.6
	värviga	1	1		3.6
	värvita	1	1		3.6
16	maha	9	4		3.1;3.10
	maal (ad)	4	2	2.3	3.5
	maas	3	3	2.9	3.2;3.6
16	nuga	9	3		3.1;3.6;3.10
	noaga	3	2	2.11	3.1
	noa	1	1		3.6
	noad	1	1		3.6
	nugasid	1	1		3.1
	*noasid	1	1		3.6
16	piima (p)	10	5	2.8;2.11	3.1;3.2;3.6
	piima (g)	5	1		3.2

	piim	1	1		3.2
16	vesi	6	3	2.3;2.8	3.6
	vett	6	5	2.3	3.1;3.3;3.6;3.11
	vette	2	2		3.0;3.10
	vee	1	1	2.10	
	veega	1	1		3.0
15	külalisi	8	1	2.10	
	külaline	3	1		3.2
	külalisega	2	1		3.1
	külalised	2	2	2.9	3.4
15	luuk	12	2	2.8	3.2
	luugid	2	1	2.8	
	luugist	1	1	2.3	
15	täht	9	5	2.6;2.8	3.0;3.2;3.3
	tähe	3	2	2.8	3.6
	tähed	3	2	2.6	3.3
14	+notsu	10	5	2.3;2.11	3.2;3.10
	+notsul	2	1	2.11	
	+notsu (g)	1	1		3.10
	+notsud	1	1	2.11	
14	ukse	7	4	2.3	3.2;3.3;3.5
	uks	5	4	1.11;2.3;2.8	3.2
	ust	1	1		3.11
	uksed	1	1		3.2
14	õues	10	3	2.10	3.0;3.3
	õue (adt)	3	2	2.3;2.9	
	õue (p)	1	1	2.9	
13	silmad	7	3	2.0;2.3	3.4
	silma (adt)	2	1	2.0	
	silmas	1	1	2.0	
	silмага	1	1	2.3	
	silma (p)	1	1	2.0	

	silmadega	1	1		3.4
12	aiamaal	12	3		3.2;3.3;3.6
12	korsten	4	2	2.3;2.9	
	korstna	4	1	2.9	
	korstnad	3	1	2.9	
	*korstnasid	1	1	2.9	
12	merineitsi (g)	6	1	2.5	
	*merineits	5	1	2.5	
	merineitsi	1	1	2.5	
12	paberi	6	4	2.3	3.2;3.3;3.6
	paber	3	2		3.3;3.6
	paberit	2	1	2.6	
	paberist	1	1		3.3
12	poiss	8	3	2.3;2.6;2.8	
	poisid	3	2	2.6	3.5
	poisile	1	1		3.10
12	põll	8	2		3.0;3.6
	põlle (p)	2	1		3.0
	põlle (g)	1	1		3.0
	põlli	1	1		3.0
11	aeg	5	3	2.11	3.0;3.6
	aega	4	3	2.3;2.7	3.0
	ajal	2	1		3.0
11	emm	10	4	2.8;2.9	3.3;3.6
	emmi (g)	1	1		3.6
11	laul	8	2	2.5	3.8
	laulu (p)	2	1		3.8
	laule	1	1		3.8
11	patarei	5	2	2.5;2.9	
	patareid (p)	3	2	2.5;2.9	
	patarei (g)	1	1	2.9	
	patareid (pl)	1	1	2.5	

	patareisid	1	1	2.5	
11	pauku	5	1	2.3	
	pauk	4	3	2.3;2.8	3.8
	paugu	1	1		3.8
	pauguga	1	1	2.3	
11	perenaine	9	1		3.0
	perenaise	2	1		3.0
11	raamatut	5	4	2.3	3.2;3.4
	raamat	4	3		3.4;3.6;3.11
	raamatu	1	1		3.2
	raamatust	1	1	2.3	
11	riidesse	4	2	2.9;2.10	
	riided	3	2	2.7	3.8
	riie	2	1		3.0
	riidest	2	1	2.0	
11	rong	7	2	2.7	3.11
	rongi (p)	2	1	2.7	
	rongi (g)	1	1		3.2
	rongiga	1	1	2.0	
11	+rossad	8	1	2.3	
	+rossasid	2	1	2.3	
	+rossa	1	1	2.3	
11	saba	6	4	2.3;2.5;2.7;2.11	
	saba (g)	2	1	2.11	
	sabaga	2	2	1.11	3.3
	sabal	1	1	2.7	
10	aken	3	2	2.3;2.8	
	akna	2	1		3.0
	aknad	2	1	2.3	
	akent	1	1	2.3	
	aknasse	1	1	2.9	
	aknast	1	1		3.7

10	juuksed	9	3	2.3;2.5	3.6
	juuks	1	1	2.0	
10	kartulid	3	1		3.1
	kartuleid	3	1		3.1
	kartul	2	1		3.1
	kartulit	2	2	2.11	3.1
10	kast	4	2		3.2;3.7
	kastis	3	2		3.0;3.2
	kasti (g)	1	1		3.3
	kasti (p)	1	1		3.3
	kasti (adt)	1	1		3.3
10	+kutsu 8	5		2.3;2.6;2.8;2.11	3.2
	+kutsule	1	1	2.6	
	+kutsuga	1	1		3.6
10	kuuski 6	1		2.10	
	kuuse	4	2	2.6	3.3
10	nimi	4	3	2.3;2.11	3.10
	nimed	3	1	2.3	
	nime (g)	2	2	2.3	3.6
	nime (p)	1	1		3.3
10	oma	10	5	2.3	3.0;3.1;3.3;3.7
10	selg	3	1	2.3	
	selja	3	1	2.3	
	seljast	2	1	2.0	
	selga (adt)	1	1		3.2
	seljas	1	1	2.1	
10	suhkur	7	2	2.3	3.6
	suhkrut	2	1	2.3	
	suhkru	1	1	2.3	
10	suhu	3	2	2.5	3.4
	suust	3	2	2.5;2.9	
	suu (g)	2	2		3.0;3.8

	suu	1	1	2.3	
	suus	1	1	2.3	
10	süda	4	2		3.0;3.1
	südamega	2	1		3.0
	südame	1	1		3.0
	südant	1	1		3.1
	*südaga	1	1		3.0
	südamed	1	1		3.0
10	tee (g)	5	2	2.0	3.2
	teed (p)	4	3	2.0;2.3;2.6	
	tee	1	1	2.3	
9	hautist 8	1	2.3		
	hautis	1	1	2.3	
9	nuku	5	2	2.6	3.6
	*nukuid	2	1		3.6
	nukk	1	1		3.6
	nukkudega	1	1		3.6
9	pliiats	4	3	2.6;2.8	3.2
	pliiatsit	4	2	2.6;2.9	
	pliiatsi	1	1	2.8	
9	torni (g)	3	2		3.2
	tornist	2	1		3.8
	torn	1	1		3.4
	torni (p)	1	1		3.4
	torniga	1	1	2.3	
	torne	1	1		3.8
8	bussijaam	3	2	2.3	3.2
	bussijaama(g)	2	1	2.3	
	bussijaama(p)	2	1		3.2
	bussijaama	1	1		3.2
8	ema	6	5	2.3	3.4;3.5;3.7;3.8
	ema (g)	1	1		3.4

	emaga	1	1		3.4
8	haisu (g)	5	1		3.2
	hais	3	1		3.2
8	kõrgust	8	1		3.0
8	pesumasinad	3	1	2.3	
	pesumasina	2	1	2.3	
	pesumasinatele	2	1	2.3	
	pesumasin	1	1	2.3	
8	poodi	3	2	2.7	3.6
	poest	3	3	2.3	3.2;3.6
	poes	2	1	2.7	
8	pudel	3	1		3.6
	pudelit	2	1		3.6
	pudeli	1	1	2.3	
	pudelisse	1	1	2.3	
	pudelist	1	1	2.3	
8	rattad	4	4	2.3	3.3;3.10
	ratast	2	2		3.10
	ratas	1	1		3.7
	ratta	1	1		3.7
8	ringi (p)	5	4		3.6;3.8
	ringi (g)	2	1		3.6
	ring	1	1		3.6
8	sang	3	2	2.3;2.10	
	sangast	3	2	2.3;2.10	
	sanga (g)	1	1	2.3	
	sangad l	1	2.3		
8	sokke	5	2	2.6	3.0
	sokid	2	1	2.0	
	sokk	1	1		3.2
8	+tita	7	3	1.11;2.8	3.11
	+tita	1	1	1.11	

8	tuppa	4	2	2.3	3.2
	toas	3	2	2.7	3.2
	toa	1	1	2.9	
8	vaikus	8	1	2.10	
8	veoauto	8	1		3.2
8	värvipaber	3	1		3.6
	värvipaberid	3	1		3.6
	värvipaberi	1	1		3.6
	värvipabereid	1	1		3.6
7	avarii	7	2	2.3	3.3
7	balloonid	4	1		3.3
	balloone	2	1		3.3
	ballooni (g)	1	1		3.3
7	eluruum	7	1	2.10	
7	hobune	3	1	2.6	
	hobuse	2	2	2.6	3.0
	hobused	2	1	2.6	
7	kassid	4	1	2.0	
	kass	3	2	2.0	3.2
7	kesklinna	7	1		3.2
7	kirik	2	1		3.4
	kirikusse	2	2	2.3	3.2
	kirikus	2	2		3.3;3.4
	kiriku	1	1		3.2
7	koolis	7	1	2.3	
7	kraana	3	1	2.9	
	kraana (g)	3	2	2.9	3.6
	kraanad	1	1	2.9	
7	laua	5	5	2.6;2.10	3.2;3.4;3.5
	laud	1	1		3.5
	lauda	1	1		3.5
7	maja (g)	3	3	2.3;2.9	3.0

	maja	2	2	2.3;2.6	
	majas	1	1		3.5
	majast	1	1		3.8
7	masin	6	2		3.0;3.10
	masinat	1	1		3.10
7	mootorit	4	1	2.3	
	mootor	2	2		3.2;3.10
	mootori	1	1	2.3	
7	pildi	2	2	2.3	3.11
	pilti	2	2		3.6;3.11
	pilt	1	1		3.4
	pildid	1	1		3.2
	pilte	1	1	2.3	
7	poti	4	2	2.3;2.7	
	potis	2	1	2.3	
	potti (adt)	1	1	2.3	
7	puu (g)	3	2		3.4;3.7
	puud	2	1		3.3
	puu	1	1	2.6	
	puude	1	1		3.0
7	teki	4	2	1.11;2.0	
	tekk	2	1	2.0	
	tekki	1	1	2.0	
7	traktori	4	1		3.2
	traktor	1	1		3.2
	traktorit	1	1		3.2
	traktoriga	1	1	2.6	
7	töö (g)	2	1		3.7
	tööd (p)	2	2	2.9	3.10
	tööl	2	2		3.2;3.10
	tööle	1	1		3.10
6	elevant	6	2		3.0;3.2

6	ii	5	1		3.6
	iiga	1	1	2.9	
6	jooki	4	1		3.2
	jook	1	1		3.2
	joogid	1	1		3.2
6	järelkäru	5	1		3.2
	järelkäru (g)	1	1		3.2
6	kaas	4	2	2.3	3.6
	kaane	2	1	2.3	
6	kahvli	2	1		3.6
	kahvel	1	1		3.6
	kahvliga	1	1		3.1
	kahvlid	1	1		3.6
	kahvleid	1	1		3.6
6	kiled	4	2		3.2;3.3
	kile	2	2		3.2;3.4
6	koer	3	2	1.11;2.7	
	koeral	1	1	2.7	
	koeradel	1	1	2.7	
	koeril	1	1	1.11	
6	kooki	2	2	2.9	3.2
	koogid	2	1		3.2
	kook	1	1		3.2
	koogi	1	1		3.6
6	kotti (adt)	3	1	2.3	
	kott	1	1	2.3	
	kotti (p)	1	1	2.3	
	kotis	1	1	2.3	
6	kõhus	3	2	2.5	3.8
	kõhtu (p)	2	1	2.3	
	kõhtu (adt)	1	1		3.0
6	lennuk	4	3	2.3	3.2;3.5

	lennukiga	2	2		3.2;3.5
6	loomad	3	1	2.6	
	loom	2	1	2.5	
	looma (g)	1	1	2.5	
6	maki	4	3	2.3;2.10	3.0
	makki	1	1		3.8
	makke	1	1		3.8
6	mütsi (g)	3	2	2.9	3.2
	mütsi (p)	3	1		3.2
6	number	5	3		3.0;3.2;3.8
	numbrit	1	1	2.9	
6	nöör	4	3	2.8	3.8
	nööri	1	1		3.2
	nöörist	1	1	2.8	
6	pluus	4	1	2.0	
	pluusiga	2	1	2.0	
6	portsu	5	1		3.6
	ports	1	1		3.6
6	püss	2	1	2.3	
	püssi (g)	2	1		3.8
	püssi (p)	1	1	2.3	
	püssiga	1	1		3.11
6	raudtee (g)	6	2	2.7	3.11
6	suts	6	1		3.2
6	tuul	6	4	2.9	3.2;3.3;3.4
6	täpiga	4	2		3.6;3.7
	täpp	1	1		3.2
	täpita	1	1		3.6
5	flöödiga	4	1		3.4
	flööti	1	1		3.4
5	hamburgerit	3	1		3.6
	hamburger	1	1		3.6

	hamburgeri	1	1		3.6
5	hoo (g)	3	1		3.0
	hoogu	1	1		3.0
	hooga	1	1		3.0
5	inimene	2	2	2.7	3.0
	inimesed	2	2		3.0;3.2
	inimese	1	1		3.0
5	jäätist	5	2		3.0;3.10
5	kaste	2	2		3.1;3.6
	kastet	2	1		3.1
	kastmega	1	1		3.6
5	külla	4	2	1.11	3.10
	küla	1	1		3.10
5	kärss	2	1	2.11	
	kärsa	2	1	2.11	
	kärsaga	1	1	2.3	
5	kõdi	5	2		3.6;3.8
5	+mutionu	5	1	2.10	
5	näituse	2	1	2.3	
	näitusel	2	1	2.3	
	näitusse	1	1	2.3	
5	prügikasti	5	1	2.3	
5	päkapikk	4	4	2.3	3.2;3.3;3;4
	päkapikud	1	1	2.0	
5	püksid	3	3	1.11;2.0	3.0
	püksi (adt)	1	1	2.6	
	pükse	1	1	2.6	
5	raadio	3	2	2.3	3.3
	raadio (g)	1	1		3.6
	raadiot	1	1		3.10
5	raekoja	3	2		3.2;3.8
	raekoda	2	1		3.2

5	rool	4	2		3.3;3.10
	rooliks	1	1		3.3
5	sool	2	1		3.6
	soola (p)	2	1		3.6
	soola (g)	1	1	2.3	
5	tantsuga	3	1		3.8
	tantsu (p)	2	1		3.11
5	telefon	4	2	2.3;2.5	
	telefoni	1	1	2.5	
5	tooli (g)	3	3	2.3	3.2;3.3
	tool	1	1		3.3
	toolis	1	1	2.5	
5	trep	2	1	2.7	
	trepist	2	2	2.3;2.9	
	trepid	1	1	2.3	
5	tüdruk	5	5	2.0;2.6;2.8;2.9;2.10	
5	+ussipoiss	4	1	2.0	
	+ussipoissi	1	1	2.0	
5	voodi	3	2	2.0;2.3	
	voodi (g)	1	1		3.4
	voodisse	1	1	2.6	
4	aa	4	3		3.1;3.6
4	aias	3	2		3.3;3.6
	aia	1	1		3.7
4	+arstitädi	4	2	2.3	3.2
4	haiged	4	2		3.1;3.2
4	isa	2	2	2.5	3.10
	isa (g)	2	2		3.8;3.10
4	jänes	4	2	1.11	3.2
4	kapuutsi (g)	3	2	2.3	3.2
	kapuutsi (p)	1	1		3.2
4	karu	4	2	1.11	3.10

4	kevad	2	1		3.10
	kevadel	1	2.10		
	kevadel	1	1		3.10
4	kitarr	3	1		3.2
	kitarri (g)	1	1		3.2
4	koore	2	1		3.1
	koort	1	1		3.1
	koored	1	1		3.1
4	kriips	2	2	2.3	3.6
	kriipsu (g)	1	1	2.3	
	kriipsud	1	1		3.6
4	kruvi	4	2	1.11;2.3	
4	kõrva	2	2	2.3;2.5	
	kõrvad	1	1	2.3	
	kõrvadega	1	1	2.7	
4	lammas	2	2	1.11	3.3
	lamba	1	1		3.3
	lambal	1	1		3.3
4	lasteaias	2	2		3.2;3.6
	lasteaed	1	1		3.3
	lasteaia	1	1		3.6
4	liblikas	3	2	2.6	3.10
	liblikad	1	1	1.11	
4	lont	2	1		3.0
	londiga	2	1		3.0
4	lugu	2	2		3.3;3.8
	lugu (p)	1	1	2.7	
	lood	1	1	2.3	
4	mahl	2	2		3.6;3.10
	mahla (p)	2	1		3.6
4	metsas	3	3	2.9;2.10	3.10
	metsa (p)	1	1		3.10

4	nina	3	1		3.2
	ninna	1	1	2.5	
4	näpu	3	3		3.0;3.8;3.10
	näppu	1	1		3.10
4	oksi	2	1	1.11	
	oksa	1	1	2.6	
	oksad	1	1	2.6	
4	otsast	3	3	2.6	3.3;3.0
	otsas	1	1		3.10
4	põrand	1	1		3.4
	põrandale	1	1		3.10
	põrandalt	1	1	2.7	
	põrandani	1	1		3.0
4	rohi	2	1	2.5	
	rohtu	2	2	2.5	3.4
4	seina (g)	3	2	2.3	3.0
	sein	1	1		3.5
4	suppi	3	2		3.1;3.1
	supp	1	1		3.6
4	sõpra	2	1		3.4
	*sõberit	1	1		3.1
	sõbrale	1	1		3.4
4	sülle	4	3	2.5;2.7;2.10	
4	sünnipäev	2	2	2.0	3.10
	sünnipäevale	1	1		3.2
	sünnipäeval	1	1		3.2
4	taldriku	2	1		3.6
	taldrik	1	1		3.6
	taldrikut	1	1		3.6
4	teatrisse	3	2	2.7;2.10	
	teater	1	1		3.3
4	+tittedeks	2	1		3.6

	+tite	1	1		3.2
	+titeks	1	1		3.6
4	tükki	2	2	2.11	3.10
	tükk	1	1		3.0
	tüki	1	1		3.0
4	uisud	2	1		3.8
	uisku	1	1		3.8
	uiskudega	1	1		3.8
4	uss	3	2	1.11	3.2
	ussi	1	1	2.0	
4	voolik	3	1	2.3	
	vooliku	1	1	2.3	
4	õhu	3	1		3.2
	õhku (adt)	1	1		3.11
4	õhupall	2	1	2.3	
	õhupalli (g)	2	2	2.3	3.2
3	aasta	3	2		3.0;3.8
3	ahi	1	1		3.10
	ahju (g)	1	1		3.0
	ahju (adt)	1	1		3.6
3	*aia	2	1		3.4
	*aie	1	1		3.4
3	gaasi (g)	3	1		3.3
3	haamer	2	2	2.3	3.10
	haamriga	1	1		3.10
3	jope	2	1		3.2
	jope (g)	1	1		3.2
3	kaevu	2	1		3.11
	kaev	1	1		3.3
3	karbi	2	2	2.5	3.10
	karbis	1	1		3.10
3	*kastehoone	2	1		3.2;3.6

	*kastehoones	1	1		3.4
3	kingad	2	1	2.7	
	kinga (g)	1	1		3.4
3	kirjatäht	1	1		3.6
	kirjatähed	1	1		3.6
	kirjatähti	1	1		3.6
3	koht	1	1		3.8
	kohta (adt)	1	1		3.2
	kohas	1	1	2.10	
3	konna (p)	2	1	2.0	
	konn	1	1	2.6	
3	kord	3	3		3.0;3.3;3.6
3	kork	3	2	2.3	3.2
3	korruse	1	1	2.3	
	korrusel	1	1	2.3	
	korrusega	1	1	2.3	
3	kuusepuu	3	2	2.3	3.8
3	käru	2	2	2.3;2.9	
	käruga	1	1	2.9	
3	köögis	2	2	2.3	3.8
	kööki	1	1		3.6
3	labidat	2	1	2.7	
	labidas	1	1	2.7	
3	linnud	2	1	1.11	
	lind	1	1		3.2
3	lumi	3	2	2.3;2.9	
3	mehe	2	1	2.9	
	mees	1	1		3.7
3	meri	2	1	2.5	
	mere	1	1	2.8	
3	mikrofon	2	2	2.11	3.2
	mikrofoni(adt)1	1	1	2.11	

3	mööblid	2	1		3.5
	mööbel	1	1		3.5
3	nööpidega	2	1		3.6
	nööp	1	1	2.3	
3	pekki	2	1		3.8
	pekil	1	1		3.8
3	+pepu	2	1	2.0	
	+pepuga	1	1	2.6	
3	pidzaamat	2	1	2.3	
	pidzaama	1	1	2.3	
3	pihid	2	1	2.3	
	pihtidega	1	1	2.3	
3	purgis	2	1	2.3	
	purki (adt)	1	1	2.3	
3	purud	2	1	2.3	
	puru	1	1	2.3	
3	päike	2	2		3.11
	päikese	1	1		3.10
3	riiulisse	2	2	2.6;2.10	
	riiulis	1	1		3.7
3	salatit	3	2	2.7;2.11	
3	seljakotiga	2	2	2.10	3.2
	seljakott	1	1	2.10	
3	siil	2	1		3.2
	siili (g)	1	1		3.2
3	suusakeppi	1	1	2.3	
	suusakepid	1	1	2.3	
	suusakeppidega	1	1	2.3	
3	tass	1	1	2.3	
	tassi (g)	1	1		3.2
	tassid	1	1		3.2
3	telk	1	1		3.10

	telgis	1	1		3.10
	telgist	1	1		3.10
3	uimed	2	1	2.5	
	uim	1	1	2.5	
3	vanadekodus	2	1		3.1
	vanadekodu	1	1		3.3
3	vanni (adt)	2	1	2.0	
	vannis	1	1	2.0	
3	veini (p)	1	1	2.3	
	veinil	1	1	2.3	
	veiniks	1	1	2.3	
3	+vissid	2	1	2.11	
	+vissu	1	1	2.11	
3	võtmega	2	1	2.3	
	võtme	1	1		3.3
3	vänt	2	2	2.3	3.3
	vändaga	1	1	2.3	
3	õde	1	1		3.4
	*õdel	1	1		3.3
	õed	1	1	2.5	
3	õnnemaja	1	1	2.3	
	õnnemajja	1	1	2.3	
	õnnemajja	1	1	2.3	
3	ülikooli (adt)	2	1	2.9	
	ülikool	1	1		3.3
2	ahvipärdik	2	2	2.5	3.1
2	algus	1	1	2.5	
	alguses	1	1		3.0
2	antenn	2	2	2.3;2.9	
2	arstionu	2	2	2.3	3.2
2	beebi (g)	2	2	2.5;2.7	
2	*ekreti (g)	1	1		3.4

	*ekretti (p)	1	1		3.1
2	grammofoni	2	2		3.2;3.3
2	hommik	1	1		3.1
	hommikul	1	1		3.10
2	juuksekarv	1	1	2.0	
	juuksekarvad	1	1	2.0	
2	juustu (p)	2	2	1.11	3.6
2	jõuluvana	1	1		3.2
	jõuluvana (g)	1	1	2.3	
2	karamell	1	1		3.6
	karamelli(g)	1	1		3.6
2	kausi	1	1		3.6
	kaussi (adt)	1	1		3.1
2	keldrisse	1	1		3.6
	keldris	1	1		3.0
2	kellamäng	1	1	2.10	
	kellamängu(p)l	1	1	2.10	
2	kepiga	1	1		3.2
	keppe	1	1	2.9	
2	kirikutorni(g)	1	1		3.8
	kirikutorne	1	1		3.8
2	kitsetall	2	2	1.11	3.2
2	klaver	1	1		3.11
	klaveri	1	1		3.2
2	kohvi	2	2	2.0	3.6
2	korv	1	1	2.8	
	korvi	1	1	2.7	
2	kulm	1	1	2.5	
	kulmud	1	1	2.5	
2	kõrvits	1	1	2.8	
	kõrvitsad	1	1	2.8	
2	laev	1	1	2.8	

	laeva (g)	1	1		3.10
2	leht	1	1		3.6
	lehte	1	1	2.6	
2	lusikat	1	1	2.3	
	lusikaga	1	1	2.3	
2	lutt	2	2	2.3;2.10	
2	luu	2	2	2.3	3.2
2	maasikad	1	1		3.3
	maasikaid	1	1		3.10
2	memm	2	2		3.2;3.3
2	muld	1	1		3.2
	mullad	1	1		3.2
2	nalja (g)	2	2		3.3;3.8
2	nägu	2	2	2.3;2.5	
2	pann	1	1	2.7	
	pannile	1	1		3.1
2	pintsel	1	1	2.8	
	pintsliga	1	1	2.3	
2	plekki	1	1		3.1
	plekkisid	1	1		3.1
2	pliidi	2	2	2.3	3.6
2	prilli	1	1	1.11	
	prillid	1	1	2.3	
2	pulk	1	1		3.4
	pulga	1	1		3.0
2	pöder	1	1		3.4
	põdra	1	1		3.10
2	põõsa	1	1		3.6
	põõsaste	1	1	2.6	
2	pööningu	1	1	2.8	
	pööningule	1	1		3.0
2	suhkrupütt	1	1	2.3	

	suhkrupütis	1	1	2.3	
2	sõidu	1	1		3.2
	sõitu	1	1		3.10
2	+tehaseonu	1	1		3.0
	+tehaseonud	1	1		3.0
2	tomatit1	1			3.6
	tomatid	1	1		3.3
2	+vana	2	2	2.9	3.8
2	*vilgutuli	1	1		3.2
	*vilgutuled	1	1		3.2
2	õlirong	1	1	2.7	
	õlirongi (g)	1	1	2.7	
2	ääre	1	1	2.10	
	äärega	1	1	2.10	

4

*gaasimehike, juure, kadakpõõsa, põis.

3

gaasi, hammastega, kang, kastruli, +kommipoiss, kukerpalli, kullast, liiva, *lobused, mammi, muru, +musi, pilet, tibud.

2

*aia, aluspükse, *alguslool, apteeki, +aua, *diktu, film, häälega, jaam, jahu, juhe, juht, juuksuris, kaelkirjak, kandraam, kandikuid, *kapsasuhkur, karjane, karuema, keha, *kotimaale, kurgid, känguru, lehekülje, lillepoe, lint, loss, lõoke, makaronid, mamma, memm, +mesimumm, missiks, munarooga, muti, +mõmm-mõmmi, nohurohu, nõia, näidendit, onu-tädi, *pandariini, panemiseks, paps, *paugupudel, *peilid, pesu, pesulõksud, pipett, poeg, politseiautot, saapad, *saiukesi, +siilipoiss, surnuaial, *tantsi-iluaisu, teel, +tihaseonud, toru, +täta, vahukustutajaid, valgusfoor, ventilaator, ventilatsiooni, veskit, vihma, vorm, õnnetus, õpilane, õunad.

1

aadress, ahv, *aie, andja, appi, arst, arvuti, autoderong, autorong, autoparandaja, avajat, banaani, bee, diivani, diktofoni, *elevants, *eretti, *etretti, ess, filmikaamera,

gaasiballoone, garaazi, haa, habeme, hai, haikala, haigla, helikopteriga, hernekrati, hobu, hobukesed, hundilapsukene, hundipoeg, hundiratast, +hundisson, hüppamine, iluuisutamine, jahimees, jogurtit, joonistamine, juuksetutt, +jänkusson, +jääkaruonu, kaalikad, kaart, kaelakett, kaela, kaerahelbeid, kahur, kaissu, kaitsetornidest, kaja, kallurauto, kampsunit, kann, kapsad, kardinad, kartulikott, +karumõmm, karupoeg, karusselli, *kassihärra, kasvuhoone, keedutee, keeles, kelgu, kellalaul, +kempusust, keret, kiigu, *killejooki, kinnastega, kirjakandja, kisell, klaasi, klapid, *kleepe, kleepimise, kleit, *klubinat, klõps, koid, kola, koletis, kolistamist, kontserdil, kooriga, kopik, *kopilekk, korstnapühkija, korstnaluud, kraan, kraanaauto, kraapimise, krae, kroon, kruvikeeraja, krõbinat, kuju, kull, kummiga, *kummitusmaar, kummitusest, *kummitusvaar, kuningaloss, kõrvaklapid, käterätik, käigukang, kännu, kõha, +kükikusti, +külakiisu, küüntega, küünelakke, lained, lasteteater, *lastetööl, laualamp, leivasupp, lendu, lepatriinu, liimi, *liistilekk, liistud, liivakastis, lillevaasi, linnuke, loomaaias, loomakesed, lumememmekest, lumesõda, lõngakera, lõõtsad, *maarikas, maiustusi, *mallikas, *mamma, *meriki, mesilased, mooriga, morsijooki, muna, mähe, mäng, mänguasju, mänguülikooli, mängulapse, märk, naabri, naela, *naljapauk, natukene, niit, nurgast, nõel, nõiakaru, nädalat, okkad, oravajuttu, otsimine, paak, paelu, pahandust, pai, palmipuude, papi, papuga, parandaja, pasunat, pats, peatus, peegel, peenra, pere, pesemise, *pihtilekk, piilupart, pikksilma, pilliga, *pinnid, pipart, pirukat, pitsist, plastiliin, poemüüja, poid, pojakest, pooleks, potikaas, prahi, *pritsist, prügimäele, puhastamise, *puurik, põhja, põhjamaalt, *põlletihase, põse, päev, päikesevari, *päta, püha, pühapäev, püksikestel, püssitoru, ralliautol, redel, remondi, riisiputru, riisitopsi, rikke, rohupudeli, roos, rull, rullike, ruudud, rõnga, rõõmuväes, rääkimise, saalis, sabatutt, salm, sarve, seebiga, seemned, seinaparandaja, seinapragu, *seinapump, *sett, sidet, siibri, sokolaad, solgiauto, soo, suss, suupilli, suusad, sõbranna, sõel, sõna, sõrad, sõrme, sõrmuseid, särtsu, süsti, taigent, talvel, tangot, teekannu, teletorn, teleka, televiisorit, tihase, tilga, *titu, toiduaugu, tolmuimeja, tont, topsiku, tossu, +totu, +traktorionu, tukast, *tuleaaloja, tulehaav, *tuleplekk, tuluke, turule, tutt, +tuttu, *tuusel, tõstuk, tähelepanemise, tänaval, töömees, tööriist, uisusaapad, uksepiit, unes, *vaarikas-vaari, vaguneid, vahu, +vana-vana, vannituppa, veeauto, vend, vennakest, vesilill, vidinaid, vihik, viinamarja, viinapudelis, vilgu, vorsti, *vorti, või, vähk, õhuluuk, õli, õlle, ööd.

PÄRISNIMED

28	Henri	27	2	2.9;2.11	
	Henri (g)	1	1	2.11	
26	Paula	24	4	1.11;2.0	3.7;3.10
	Paulal	1	1	2.0	
	Paulaga	1	1		3.10
15	Amba	13	1	2.11	
	Amba (g)	1	1	2.11	
	Ambat 1	1	2.11		
9	Halliki	8	3	2.9;2.10	3.8
	Hallikiga	1	1		3.8
9	Kertu	4	2	2.3;2.5	
	Kertu (g)	3	1	2.5	
	Kertut	2	1	2.3	
9	Triinu	7	1		3.6
	Triinu (g)	2	1		3.6
9	Näti (g)	6	2		3.6;3.8
	Näti	3	3		3.0;3.6;3.8
8	Helmi	7	4	2.6;2.9;2.10	3.3
	Helmit 1	1			3.1
8	Pimbu	8	2	2.9;2.11	
7	Tallinnas	4	3		3.2;3.3;3.10
	Tallinnasse	3	2		3.8;3.10
7	Tartu (g)	3	1		3.2
	Tartusse	2	1		3.10
	Tartus	2	2	2.0	3.3
6	Anu	5	2		3.7;3.10
	Anu	1	1		3.7
6	Martin	4	1		3.6
	Martini	1	1		3.1

	Martinile	1	1		3.6
5	Anni	5	3		3.2;3.4;3.6
5	Krisna	5	1		3.4
5	Siiri	4	1		3.6
	Siirile	1	1		3.6
5	Sompasse	4	2		3.2;3.4
	Sompasse	1	1		3.2
4	Ivika	4	1		3.5
4	Jõgeval	3	1		3.10
	Jõgeval	1			3.10
4	Reeda	3	1		3.0
	Reet	1	1		3.0
4	Stenist	2	1		3.10
	Sten	1	1		3.10
	Stenil	1	1		3.10
3	Hannale	2	1		3.7
	Hanna	1	1		3.7
3	Leida	3	1		3.7
3	Purde	3	2		3.2;3.2
2	Ihaste	1	1	2.3	
	Ihastes	1	1	2.3	
2	Karla	1	1	2.3	
	Karlale	1	1	2.5	
2	Pärnu (g)	1	1		3.10
	Pärnu (adt)	1	1		3.2
2	Robert	2	2	2.3	3.2
2	Teet	1	1		3.6
	Teedule	1	1		3.6
2	Toomas	2	2		3.2
2	Volkswagen	1	1		3.7
	Volkswageniga	1	1		3.10

4

Nora.

3

Mustu, Tartu-vanale.

2

Hiiumaale, Jürgen, Manja, Puhh, Reimuse.

1

Albertile, Dilidon, Eestimaal, Eriku, Evelin, Heljele, Inna, Jeesus, Joonas, Jukud-Tõnnid, Kaarepere, Kalju, Kikendikökist, Klaabu, Koeraveres, Kärri, Leili, Maarika, Mannide, +Mersu, Minnid-Mannid, Minnide, Moskvas, Munamäel, Mähele, Naksitrallid, Nõmmele, Pia, Piia, Pikk-Hermanist, Punamütsikeseks, Pännu, Pääskülla, Raimo, Rassu, Renna, Rotu-Totu, Savi, Soomest, Taavi, Tallinna-vanaema, Vabaduspuiestee, Valmo, Väänast.

VERB

(263 sõna, 4250 esinemist)

1009on	656	35	1.11;2.0;2.3;2.5;2.6;2.7;2.8; 2.9;2.10;2.11	3.0;3.1;3.2;3.3;3.4;3.5;3.6; 3.7;3.8;3.10;3.11
on (pl)98	24		1.11;2.0;2.3;2.6;2.7;2.8;2.10;3.0;3.1;3.2;3.3;3.4;3.6;3.7; 2.11	3.8;3.10
ole (neg)	65	25	1.11;2.0;2.3;2.5;2.6;2.7;2.8; 2.9;2.10;2.11	3.0;3.2;3.3;3.5;3.6;3.8;3.10; 3.11
oli	59	18	2.0;2.3;2.5;2.7;2.9;2.11	3.0;3.1;3.2;3.3;3.4;3.6;3.7; 3.10
olen	19	9	2.3;2.5;2.6;2.7;2.9;2.10	3.0;3.2;3.3
olema	14	6	2.0;2.5;2.11	3.0;3.3;3.6
on (liit)	14	10	2.3;2.7	3.0;3.1;3.2;3.3;3.5;3.10
olnud	13	8	2.3;2.7;2.9	3.1;3.2;3.5;3.10
olid	12	5	2.7	3.0;3.4;3.6;3.11
olla	11	8	1.11;2.9;2.10	3.0;3.1;3.2;3.6
pole	9	6		3.0;3.3;3.4;3.6;3.10;3.11
ole (neg liit)	8	6	1.11	3.1;3.4;3.8;3.10
oled	8	6	2.3	3.0;3.1;3.6;3.11
ole	4	2	2.7	3.0
olemas	3	3		3.5;3.8;3.10
oleme	3	3	2.0	3.4;3.5
olen (liit)	2	1		3.3
oled (liit)	1	1		3.10
olin	1	1	2.5	
olin (liit)	1	1	2.7	
olid (liit)	1	1		3.0
oli (liit)	1	1	2.7	
olime	1	1		3.7
olime (liit)	1	1		3.7

	pole (liit)	1	1		3.1
	oleksid (liit)	1	1		3.10
	oleks (liit)	1	1		3.10
	polnud l		1		3.7
410	ei	410	36	1.11;2.0;2.3;2.5;2.6;2.7;2.8; 2.9;2.10;2.11	3.0;3.1;3.2;3.3;3.4;3.5;3.6; 3.8;3.10;3.11
235	teen	60	11	2.3;2.7;2.8;2.9;2.11	3.0;3.3;3.6;3.8
	teeb	35	9	1.11;2.3;2.8;2.9	3.0;3.2;3.3;3.8;3.11
	teha	22	10	2.3;2.5;2.6;2.9;2.11	3.0;3.8;3.10;3.11
	tegi	19	10	1.11;2.3;2.9;2.10;2.11	3.3;3.6;3.8;3.10
	tee	15	8	1.11;2.0;2.3;2.6;2.10;2.11	3.3
	tegema	15	7	2.3	3.0;3.1;3.6;3.8
	teeme	14	8	2.0;2.3;2.6;2.7;2.9	3.3;3.6;3.7
	tegin	13	5	2.3;2.9	3.4;3.5
	tee (neg)	8	7	2.3;2.9;2.10;2.11	3.3;3.6
	teed	8	4	2.0;2.3;2.5	3.6
	teevad	8	4	2.6	3.0;3.2;3.11
	tegid	5	4	2.3;2.9	3.4;3.5
	tehta (neg)	3	2	2.3;2.11	
	teinud	2	1	2.3	
	tehtud	2	1		3.1
	tehakse	2	2		3.1;3.2
	tegemata	1	1	2.7	
	tehti	1	1	2.3	
	teeks	1	1		3.6
181	panen	31	13	2.3;2.5;2.9;2.10;2.11	3.1;3.2;3.3;3.6;3.7;3.10
	pane	25	13	2.0;2.3;2.5;2.6;2.7;2.9;2.10	3.1;3.2;3.6;3.8
	paneb	19	8	1.11;2.3;2.6;2.8;2.9;2.10	3.3;3.4
	paneme	14	8	1.11;2.3;2.9	3.0;3.1;3.6;3.8
	panema	14	8	2.6;2.7;2.9;2.10	3.0;3.2;3.3
	panna	13	9	2.3;2.5	3.0;3.1;3.2;3.5;3.7
	pani	11	4	2.0;2.3	3.4;3.5

	panin	10	5	2.10;2.11	3.0;3.3;3.6
	pannakse	9	7	2.3;2.9;2.10	3.1;3.2;3.3
	panid	9	5	2.0;2.3	3.0;3.2;3.10
	paned	8	3	2.3	3.1;3.10
	pane (neg)	4	3	2.0	3.1;3.2
	panime	3	2		3.7;3.11
	panda (neg)	3	2	2.3;2.10	
	*pannisin	2	1	2.10	
	pandi	2	2	2.3	3.0
	*pannis	1	1	2.10	
	pandud	1	1	2.3	
125	tahan	70	22	2.3;2.5;2.6;2.7;2.8;2.9;2.10; 2.11	3.0;3.1;3.2;3.3;3.5;3.6;3.7; 3.8;3.10
	taha (neg)	39	17	1.11;2.3;2.9;2.10	3.0;3.1;3.2;3.3;3.5;3.6;3.10
	tahab	6	3	2.6;2.9	3.0
	tahtis	5	4		3.0;3.4;3.10;3.11
	tahad	2	2	2.3	3.3
	tahtsin	2	2	2.7	3.10
	tahaksin	1	1	2.5	
115	näe	60	17	1.11;2.0;2.3;2.5;2.6;2.8;2.10;3.0;3.2;3.6;3.7;3.8;3.11 2.11	
	näed	24	11	2.3;2.6;2.8;2.9	3.0;3.1;3.2;3.3;3.10
	nägin	11	8	2.7	3.0;3.3;3.6;3.7;3.8;3.10
	näeb	6	2	2.3	3.6
	näinud	6	5		3.0;3.3;3.4;3.6;3.8
	näen	3	2	2.10	3.0
	nägi	2	2		3.3;3.6
	nägime	1	1	2.7	
106	saa (neg)	45	16	1.11;2.0;2.3;2.5;2.7;2.9;2.10	3.0;3.1;3.4;3.5;3.10
	saab	34	15	1.11;2.3;2.5;2.8;2.9;2.10;2.11	3.2;3.3;3.5;3.6;3.8;3.10
	sai	8	6	2.3	3.0;3.2;3.7;3.8
	saad	6	3	2.3;2.11	3.6

	saanud	4	3	2.3;2.6;2.9	
	saada	3	3		3.1;3.2;3.3
	saan	3	3	2.5	3.2;3.10
	saavad	1	1		3.11
104	tuleb	48	14	2.0;2.3;2.5;2.6;2.9	3.1;3.2;3.3;3.6;3.8;3.10
	tuli	14	10	1.11;2.3;2.6;2.7;2.8	3.2;3.6;3.7;3.10
	tule (neg)	9	8	2.0;2.3;2.5	3.1;3.2;3.6;3.11
	tulla	7	3	2.3	3.2;3.10
	tulen	5	2	2.3;2.7	
	tule	5	4	2.3;2.8	3.6;3.10
	tulevad	4	2		3.2;3.6
	tulid	4	4		3.2;3.5;3.6;3.10
	tulnud	3	2		3.0;3.10
	tulin	2	1	2.10	
	tulema	2	1	2.3	
	tulime	1	1		3.7
101	võta	34	8	2.0;2.3;2.7;2.9;2.10	3.0;3.3;3.6
	võtan	17	7	2.3;2.9	3.0;3.2;3.6
	võtta	10	6	2.3;2.7;2.9;2.11	3.0;3.11
	võttis	9	5	2.5;2.9	3.1;3.2;3.3
	võtma	6	4	2.3;2.7	3.0;3.3
	võtad	5	2	2.3	3.6
	võtab	4	3	2.3;2.9;2.11	
	võtsid	4	3	2.3	3.0;3.3
	võtame	3	2	2.0;2.9	
	võtsin	3	2	2.10	3.2
	võta (neg)	3	1	2.3	
	võeti	2	1		3.2
	võetakse	1	1		3.2
93	vaata	57	14	2.3;2.5;2.7;2.10	3.0;3.1;3.2;3.3;3.6;3.7; 3.11
	vaatan	9	5	2.7;2.11	3.0;3.1;3.6

	vaatab	4	2		3.2;3.7
	vaatame	6	6		3.2;3.4;3.6;3.7;3.11
	vaatama	5	4	2.3;2.10	3.10
	vaadata	5	4	2.3;2.6	3.7;3.8
	vaatad	2	1	2.3	
	vaatasin	2	2		3.8;3.10
	vaatavad	1	1		3.2
	vaatas	1	1		3.4
84	läheb	25	14	2.3;2.7;2.8;2.9;2.10;2.11	3.0;3.1;3.5;3.8;3.10
	minema	13	5	2.3;2.9;2.10	3.2;3.6
	läks	11	6	1.11;2.3;2.10	3.1;3.10
	minna	10	9	2.0;2.3;2.7;2.10;2.11	3.0;3.2;3.6;3.10
	lähe (neg)	8	7	2.0;2.3;2.10	3.6;3.8;3.10
	lähen	7	5	2.0;2.3;2.7	3.0;3.2
	lähme	7	5	2.0;2.10	3.6;3.10
	lähed	6	3	2.7	3.2
	läksin	5	2	2.3	3.10
	lähevad; lähvad	5	4	2.3	3.2;3.10
	läksid	3	3	2.0;2.5	3.6
	läinud; läind	3	3	2.0	3.10;3.11
	mine	2	2	2.6	3.6
	läheme	2	2	2.6	3.6
	minda (neg)	2	1	2.0	
	läksime	1	1		3.10
	läheks	1	1		3.2
74	peab	40	12	2.3;2.6;2.9;2.10	3.0;3.1;3.2;3.3;3.6;3.7
	pean	15	6	2.7;2.9	3.0;3.1;3.10
	pidime	4	2	2.3;2.10	
	peame	3	2	2.3;2.10	
	peaks	3	3	2.3;2.9	3.3
	pead	2	2	2.3	3.8
	pidada	1	1		3.0

	peavad	1	1	2.11	
	pidin	1	1		3.0
	pidi	1	1	2.5	
	pea (neg)	1	1		3.6
	peaksime	1	1		3.6
	pidanud	1	1		3.1
67	kuule	62	15	2.6;2.8;2.9;2.10	3.0;3.2;3.3;3.6;3.7;3.8;3.10
	kuulma	2	1	2.3	
	kuulda	1	1	2.5	
	kuuleb	1	1		3.6
	kuulsin	1	1		3.10
67	käisime	11	5	2.3;2.7	3.1;3.2;3.7
	käib	9	7	2.3;2.8;2.9	3.2;3.3;3.7
	käia	8	4	2.5;2.10	3.0;3.10
	käi (neg)	8	5	2.3;2.10;2.11	3.3
	käima	7	5	2.3;2.10	3.2;3.10
	käin	6	3	2.3;2.7	3.6
	käis	5	4	2.3	3.2;3.3;3.10
	käisin	4	4	2.3	3.5;3.10
	käime	2	2	2.0;2.10	
	käivad	2	2	2.3;2.10	
	käinud	2	2		3.7;3.10
	käi	1	1	2.10	
	käiks	1	1		3.6
	käiakse	1	1	2.3	
57	tea (neg)	38	17	1.11;2.6;2.9;2.10;2.11	3.1;3.2;3.3;3.4;3.6;3.8; 3.10;3.11
	tead	12	10	2.7;2.11	3.0;3.2;3.4;3.5;3.7;3.8; 3.10
	tean	4	3	2.10;2.11	3.6
	teadma	1	1		3.6
	teate	1	1		3.0

	teadnud	1	1		3.5
54	hakkan	19	7	2.3;2.8	3.0;3.2;3.6;3.8
	hakkab	13	10	2.8;2.9;2.10;2.11	3.1;3.6;3.7;3.8;3.10
	hakkas	4	4	2.3;2.10	3.8;3.10
	hakkame	4	4		3.2;3.3;3.5;3.6
	hakkad	3	3	2.5	3.2;3.5
	hakkasid	2	2	2.0;2.3	
	hakka	2	2	2.9	3.1
	hakka (neg)	2	1		3.3
	hakkasime	2	2		3.0;3.10
	hakkasin	1	1		3.10
	hakkavad	1	1		3.10
	hakati	1	1	2.9	
53	rääkida	12	7	2.3;2.9;2.10	3.0;3.2;3.3
	räägin	12	7	2.5;2.9;2.10;2.11	3.2;3.3;3.10
	rääkisin	11	4	2.3	3.1;3.2;3.3
	räägib	5	5	2.3;2.5;2.10;2.11	3.2
	räägi	3	3	2.3;2.8	3.3
	räägi (neg)	3	1		3.8
	räägivad	2	2	2.0	3.8
	rääkis	1	1	2.11	
	räägime	1	1		3.8
	rääkima	1	1		3.10
	räägitakse	1	1	2.3	
	rääkinud	1	1	2.11	
43	anna	25	11	2.3;2.5;2.6;2.9;2.10	3.2;3.6;3.10
	annan	5	2		3.2;3.6
	anna (neg)	4	2	2.3;2.6	
	anti	3	1		3.2
	anname	2	1	1.11	
	andis	1	1		3.10
	annab	1	1		3.4

	antakse	2	1		3.4
43	süüa	11	7	2.3;2.5;2.7	3.0;3.1;3.4;3.6
	sööb	11	5	2.3;2.8;2.9	3.0;3.8
	söövad	5	3	1.11;2.0;2.11	
	sööma	4	2	2.8	3.0
	söön	3	3	2.7	3.1;3.8
	söö	3	2	2.5	3.6
	sõin	2	2		3.6;3.10
	sööd	1	1		3.6
	sööme	1	1		3.1
	sõid	1	1		3.10
	söönud	1	1		3.0
39	sõidab	17	5	2.3;2.6;2.7	3.2;3.7
	sõitis	6	4	2.3;2.7	3.7;3.10
	sõita	4	3		3.2;3.3;3.10
	sõitma	3	2		3.3;3.5
	sõida (neg)	3	3	2.7	3.2;3.3
	sõidavad	2	1		3.10
	sõidan	1	1		3.7
	sõidad	1	1		3.2
	sõitsin	1	1		3.7
	sõitsime	1	1		3.7
31	tohi (neg)	24	9	2.3;2.10;2.11	3.0;3.2;3.3;3.8
	tohib	7	4	2.10	3.1;3.2;3.3
30	mängima	12	4	2.10	3.2;3.6;3.8
	mängida	6	4	2.10	3.0;3.4
	mängime	4	2		3.6;3.8
	mängisin	3	3		3.1;3.3;3.10
	mängib	2	2	2.3;2.8	
	mängin	1	1		3.2
	mängivad	1	1	2.6	
	mängis	1	1		3.6

29	loeb	9	4	1.11;2.6	3.2;3.8
	loeme	8	1		3.11
	loe	3	2		3.2;3.6
	lugema	2	2	2.3;2.8	
	lugesin	2	1		3.2
	luges	2	2	2.11	3.2
	lugeda	1	1	2.3	
	loen	1	1		3.6
	loetud	1	1		3.2
29	näitan	12	7	2.3	3.0;3.1;3.2;3.6;3.8
	näita	10	4	2.3;2.8	3.2;3.6
	näitab	6	2	1.11	3.2
	näidatakse	1	1	2.3	
27	ütleb	10	2	2.9	3.6
	ütlen	5	3		3.1;3.2;3.6
	ütles	5	4	2.8;2.9	3.2;3.5
	ütlesid	2	1		3.0
	öeldakse	2	1		3.0
	ütle	1	1	2.11	
	ütlesin	1	1	2.5	
	ütelnud	1	1		3.11
26	jääb	11	6	2.3;2.10	3.0;3.2;3.10;3.11
	jäi	8	5	2.0;2.5;2.6;2.9;2.10	
	jääma	2	1	2.3	
	jäin	1	1	2.7	
	jää (neg)	1	1		3.0
	jääks	1	1	2.7	
	jäänud	1	1		3.10
	jäänud (neg)	1	1	2.5	
26	vajuta	7	3	2.8;2.10	3.8
	vajutan	6	2	2.10	3.10
	vajutad	4	2		3.8;3.11

	vajutada	4	3	2.3;2.10	3.8
	vajutasin	2	2	2.8	3.0
	vajutama	1	1		3.8
	vajutades	1	1	2.10	
	vajutab	1	1	2.8	
24	lõikan	6	1		3.1
	lõikame	5	1		3.6
	lõigata	4	1		3.1
	lõikama	3	2		3.1;3.6
	lõikasin	2	2		3.1;3.2
	lõika	2	1		3.1
	lõikab	1	1	2.11	
	lõika (neg)	1	1		3.1
24	oota	20	6	2.3	3.0;3.2;3.3;3.6
	ootan	3	2	2.7	3.10
	oodata	1	1	2.7	
24	toon	7	3		3.2;3.6
	toob	4	4	2.9	3.6;3.10;3.11
	too	2	2		3.0;3.3
	toonud	2	2	2.3	3.2
	toodud	2	2	2.3	3.5
	tooma	2	2	2.9	3.2
	tõid	1	1		3.0
	*tõivad	1	1		3.2
	too (neg)	1	1	2.9	
	toodi	1	1	2.3	
	tuua	1	1		3.0
23	joonistan	9	4	2.3;2.8	3.6
	joonistada	4	1	2.3	
	joonista	4	1	2.3	
	joonistab	3	3	2.3;2.6	3.4
	joonistad	1	1	2.3	

	joonistasin	1	1		3.6
	joonista (neg)	1	1	2.8	
19	oskan	5	3	2.3;2.7	3.8
	oska (neg)	5	5	2.3;2.10	3.0;3.3;3.10
	oskad	3	3	2.3	3.0;3.11
	oskab	3	2	2.3	3.8
	oskasin	1	1		3.0
	osanud1	1			3.0
	*oskanud	1	1		3.0
18	magab	5	3	2.6;2.9	3.8
	magama	4	3	2.3;2.6;2.7	
	maga (neg)	2	2	2.0	3.8
	magavad	2	2	2.9	3.1
	magame	1	1	2.0	
	magasin	1	1		3.1
	magas	1	1	1.11	
	magasime	1	1		3.0
	maga	1	1	2.0	
17	karda (neg)	7	2		3.0;3.8
	kardab	5	2		3.0;3.1
	kartma	1	1	2.0	
	karta	1	1		3.8
	kardan	1	1	2.10	
	kardavad	1	1	2.0	
	kartsid	1	1		3.0
17	kirjutan	6	4	2.3;2.9	3.3
	kirjutatud	5	2		3.2;3.3
	kirjutada	3	2	2.6	3.2
	kirjutab	1	1	2.8	
	kirjutasin	1	1		3.6
	kirjutatatkse	1	1	2.9	
16	laulda	4	2	2.10	3.8

	laulan	3	2	2.10	3.2
	laulsid	3	1	2.5	
	laulma	2	2	2.5	3.5
	laulad	1	1	2.3	
	laulab	1	1		3.2
	laulame	1	1		3.8
	laulnud	1	1	2.5	
16	maandu(neg)	11	1		3.0
	maanduvad	5	1		3.0
16	ära (neg)	16	9	2.0;2.3;2.10;2.11	3.1;3.2;3.3
15	kukkus	6	6	2.0;2.9	3.2;3.6;3.10
	kukub	2	2	2.0	3.5
	kukkuma	1	1	2.9	
	kukud	1	1	2.3	
	kukume	1	1	2.3	
	kukuvad	1	1	2.7	
	kukkusime	1	1		3.11
	kuku (neg)	1	1		3.0
	kukuks	1	1		3.0
15	kuulata	7	5		3.0;3.1;3.5;3.8;3.10
	kuulame	4	2		3.6;3.8
	kuulan	2	1		3.8
	kuulad	1	1		3.6
	kuulanud	1	1		3.11
14	juhtus	12	3		3.1;3.2;3.3
	juhtub	1	1	2.5	
	juhtunud	1	1		3.2
14	võin	5	2	2.10	3.0
	võib	5	4	2.9	3.0;3.4;3.6
	võid	2	2	2.5	3.6
	võime	1	1		3.6
	või (neg)	1	1	2.10	

13	elab	6	4	2.10	3.1;3.2;3.5
	elate	3	1		3.2
	elas	3	2	2.9;2.10	
	elad	1	1	2.3	
13	istuvad	5	3		3.2;3.4;3.6
	istun	2	1	2.10	
	istub	2	1	2.6	
	istud	1	1		3.6
	istuma	1	1		3.3
	istusin	1	1	2.5	
	istus	1	1	2.3	
13	tõstab	4	1	2.9	
	tõstame	2	2	2.9	3.6
	tõsta	2	1		3.0
	tõstma	1	1	2.9	
	tõsta	1	1	2.9	
	tõstan	1	1		3.6
	tõstis	1	1	2.3	
	tõsta (neg)	1	1	2.9	
12	jookseb	7	2	2.3;2.6	
	jooksma	2	2	2.3	3.10
	jooksis	2	1		3.4
	jookse (neg)	1	1	2.8	
12	keerad	3	1	2.3	
	keera (neg)	2	1	2.11	
	keerata	1	1	2.3	
	keeran	1	1		3.8
	keerab	1	1	2.3	
	kerame	1	1		3.0
	keeravad	1	1	2.10	
	keerasime	1	1		3.7
	keeratakse	1	1	2.3	

12	las; lase	8	6	2.5;2.9;2.10	3.0;3.1
	lasen	1	1		3.3
	lasid	1	1	2.3	
	lasi	1	1	2.3	
	lase (neg)	1	1		3.0
12	lindistad	3	3	2.5;2.11	3.6
	lindistame	2	1	2.5	
	lindista	2	1		3.0
	lindistama	1	1	2.5	
	lindistada	1	1		3.0
	lindistan	1	1	2.5	
	lindistasid	1	1	2.5	
	lindista (neg)	1	1		3.0
11	kutsub	5	1	2.10	
	kutsus	3	3	2.3;2.10	3.6
	kutsusin	1	1		3.4
	kutsusid	1	1		3.6
	kutsutakse	1	1		3.6
11	parandad	3	1	2.3	
	parandas	3	2	2.5	3.2
	parandatakse	2	1	2.8	
	parandada	1	1		3.3
	parandab	1	1	1.11	
	parandan	1	1	2.9	
10	kiikuda	6	1		3.0
	kiikusin	2	1		3.0
	kiigub	1	1		3.0
	kiiguvad	1	1		3.4
10	*kobime	7	1	2.7	
	*kobi3	1	2.7		
10	lõi	5	4	2.3;2.5	3.4;3.10
	lõid	2	2	2.3	3.4

	löö	2	1		3.4
	lüüa	1	1		3.4
10	põle (neg)	5	1		3.1
	põleb	4	3	2.3;2.10	3.0
	põlema	1	1		3.0
9	hoiab	4	2	2.3	3.8
	hoia	3	1		3.0
	hoiavad	1	1		3.2
	hoida	1	1	2.10	
9	palun	9	5	2.3;2.9;2.10	3.2;3.6
9	põgenes	5	1	2.5	
	põgenesid	4	1	2.5	
9	viime	4	2	1.11	3.0
	viia	2	1		3.5
	viin	1	1	2.10	
	viivad	1	1		3.2
	viisime	1	1		3.2
9	viskama	2	1		3.0
	viskasid	2	1	2.3	
	viskab	2	1	2.8	
	visata	1	1		3.0
	viskad	1	1	2.3	
	viskame	1	1	2.3	
8	aitab	3	1		3.6
	aita	3	2	2.6	3.1
	aitasin	1	1		3.1
	aita (neg)	1	1		3.6
8	valan	2	2		3.2;3.6
	valasin	2	1		3.2
	valasid	2	1	2.3	
	valad	1	1	2.3	
	valab	1	1	2.3	

8	väsinud	4	2	1.11;2.7	
	väsimata	1	1	2.9	
	väsin	1	1	2.9	
	väsis	1	1		3.4
	väsi (neg)	1	1	1.11	
8	õppisin	6	1	2.3	
	õpin	1	1	2.9	
	õppinud	1	1		3.8
7	hüppab	3	1	2.10	
	hüppavad	1	1	2.10	
	hüppasin	1	1		3.10
	hüppas	1	1	2.3	
7	kuivama	7	2	2.6;2.10	
7	lõhuti	3	2		3.2;3.4
	lõhkumas	1	1		3.3
	lõhkus	1	1		3.4
	lõhkunud	1	1		3.4
	lõhutud	1	1		3.6
6	juua	2	2	2.3	3.6
	jõime	2	1	2.10	
	joovad	1	1	2.0	
	joo	1	1		3.6
6	kammida	2	2	2.0	3.0
	kammin	2	1	2.0	
	kammib	2	1	2.0	
6	luba (neg)	5	3	2.3	3.0;3.4
	luban	1	1		3.4
6	puhusin	3	1		3.2
	puhuvad	1	1		3.4
	puhu	1	1	2.3	
	puhu (neg)	1	1	2.3	
6	*sadab	3	1	2.0	

	sadas	2	1	2.3	
	sadasin	1	1	2.3	
6	segama	3	2		3.2;3.6
	segan	1	1		3.6
	segad	1	1		3.1
	segab	1	1		3.0
6	seisab	2	1		3.7
	seisavad	2	2		3.3;3.10
	seisma	1	1		3.7
	+saisa	1	1		3.0
5	keeb	3	1		3.6
	keema	2	2		3.1;3.6
5	keetis	2	1	2.3	
	keedetud	2	1	2.3	
	keedad	1	1	2.3	
5	kelgutab	2	1		3.2
	kelgutas	2	1	2.9	
	kelgutavad	1	1	1.11	
5	kisub	2	1	2.0	
	kiskusime	2	1	2.10	
	kiskus	1	1		3.11
5	kleepida	2	1		3.3
	kleebin	2	2	2.3	3.3
	kleepis	1	1		3.3
5	leidsin	4	2	2.5;2.9	
	leiad	1	1	2.3	
5	lökkavad	2	1		3.2
	lökkkan	1	1		3.1
	lökkab	1	1	2.8	
	lökkasin	1	1	2.3	
5	mõtlesin	2	2		3.0;3.10
	mõtles	2	1		3.6

	mõtlen	1	1	2.3	
5	pesin	2	1		3.6
	pesen	1	1		3.1
	pesed	1	1		3.10
	pese	1	1		3.10
5	tõuse	3	1	2.0	
	tõuse (neg)	2	1		3.6
4	ehitab	3	1		3.11
	ehitan	1	1	2.9	
4	jõua (neg)	2	2	2.10	3.1
	jõuan	1	1		3.1
	jõudsime	1	1		3.7
4	karjusid	2	1		3.6
	karjusin	1	1		3.1
	karjus	1	1		3.3
4	lendab	2	2	2.6	3.11
	lendama	1	1		3.6
	lendavad	1	1		3.6
4	maitsen	1	1		3.6
	maitseb	1	1		3.6
	maitsesin	1	1		3.6
	maitses	1	1		3.6
4	püüa	4	2	2.7;2.9	
4	soeneb	3	1	2.7	
	soenenud	1	1	2.7	
4	tõmbad	2	2		3.8;3.10
	tõmbama	1	1	2.3	
	tõmbab	1	1		3.8
4	vasta	2	2		3.2;3.4
	vasta (neg)	2	2		3.2;3.4
4	veab	2	1		3.2
	vedada	1	1		3.2

	vea (neg)	1	1		3.2
3	hammustab	2	2	2.9;2.11	
	hammustasid	1	1		3.0
3	helistas	2	1	2.3	
	helistab	1	1	2.3	
3	jaksa (neg)	2	2	2.10	3.0
	jäkسا (neg)	1	1		3.6
3	jalutama	1	1		3.10
	jalutamas	1	1	2.7	
	jalutab	1	1		3.2
3	kadunud	2	2		3.0;3.7
	kadus	1	1	2.0	
3	kinkis	2	1		3.7
	kinkida	1	1		3.11
3	korjama	1	1		3.10
	korjas	1	1		3.3
	korjasime	1	1		3.2
3	küsis	2	2	2.11	3.10
	küsin	1	1		3.0
3	mäleta (neg)	3	2	2.9;2.11	
3	ostma	1	1		3.10
	ostan	1	1		3.6
	ostis	1	1		3.7
3	paistmas	1	1	2.3	
	paistis	1	1		3.6
	paista (neg)	1	1	2.3	
3	põrisema	1	1	2.3	
	põriseb	1	1		3.2
	põrises	1	1	2.3	
3	sünnib	2	1		3.3
	sünnitakse	1	1		3.4
3	tassida	2	1		3.3

	tassima	1	1		3.3
3	tähendab	3	2	2.7	3.5
3	uisutab	2	1		3.8
	uisutavad	1	1		3.8
3	ujub	1	1	2.3	
	ujuvad	1	1	2.6	
	ujusime	1	1		3.10
3	veeretab	2	2	2.6;2.8	
	veeretan	1	1		3.3.
3	õmblema	1	1		3.10
	õmmelda	1	1		3.10
	õmmeldud	1	1		3.10
3	õpetada	1	1	2.3	
	õpetan	1	1	2.3	
	õpetati	1	1	2.3	
2	arvan	1	1		3.6
	arvasin	1	1		3.11
2	jätta	1	1	2.10	
	jätsin	1	1		3.2
2	kasvavad	1	1		3.6
	kasvanud	1	1		3.6
2	kustuta	1	1	2.8	
	kustuta (neg)	1	1		3.6
2	kõnni (neg)	2	2	2.7;2.11	
2	kõrvetada	1	1		3.6
	kõrvetas	1	1	2.3	
2	mahub	1	1	2.9	
	mahu (neg)	1	1	2.9	
2	mediteerib	1	1		3.4
	mediteeris	1	1		3.4
2	meeldib	2	2	2.0	3.1
2	naeratab	2	2	2.6;2.10	

2	nikerdan	1	1	2.11	
	nikerdatud	1	1	2.11	
2	nutab	1	1	2.3	
	nuta (neg)	1	1	2.11	
2	otsida	1	1		3.10
	otsib	1	1	2.6	
2	pritsib	1	1		3.0
	pritsisin	1	1		3.10
2	proovime	2	2		3.6;3.7
2	pudistas	1	1		3.4
	pudistanud	1	1		3.4
2	purjetama	1	1		3.10
	purjetamas	1	1		3.10
2	puutuda	1	1		3.3
	puutus	1	1		3.4
2	ronida	1	1	2.3	
	ronis	1	1	2.6	
2	sobib	1	1	2.11	
	sobi (neg)	1	1	2.11	
2	söötma	1	1		3.0
	sööda (neg)	1	1		3.0
2	trükin	1	1	2.9	
	trükkis	1	1	2.11	
2	veerevad	1	1		3.3
	veeres	1	1		3.4
2	väntad	1	1	2.3	
	väntab	1	1	2.3	

4

kallas.

3

kaevasin, koorida, näppima, põletatud, päästa.

2

hoolitse, katsuda, keetis, kiibib, kriimustas, kriuksub, kõlba, kõõluda, mässab, müüa, nokitsen, näri, pakun, pistab, pumpad, raputasin, saatis, sõeravad, toksib, tõukasin, voolab, ümiseb.

1

ajaks, *akkima, algas, astusin, filmiti, hullama, jahtu, *jausin, jootma, julgen, +kakab, kaklema, kakub, kastmas, *katime, *keeruvad, keerutas, kiirustas, kiusab, kobistad, korda, krutime, krõbistab, kuivatasid, kõigud, kõeb, kõhi, kükitad, külmetama, *lappida, liimime, lutsutada, lõpeta, lõppes, *matime, matsutades, murdusid, muretse, mõistnud, neela, nuusata, nuusutab, nõelab, pahanda, peatab, peitsid, peksta, pigistan, +pissis, puhastad, puhkama, puriseb, puudutas, puurin, põletatud, põrkab, päevitasime, pääses, pühkis, rippuda, ristitakse, *rutime, siplid, soendan, soliseb, sugeda, sulistasime, suri, surises, suustanud, sätib, tantsivad, tegeleda, teritasin, tirin, +tudusin, tuhnib, tööta, ulatu, unustas, usu, valgustad, vali, valutab, vuriseb.

VÄLJEND- JA ÜHENDVERBID

6	tule välja (neg)	4	3	2.10	3.3;3.6
	tulnud välja (neg)	1	1	2.3	
	tuleb välja	1	1		3.3
4	otsa saama	2	1		3.10
	sai otsa	1	1		3.2
	saab otsa	1	1		3.10
3	ajasime taga	3	1		3.0
3	vaatab ringi	3	1		3.8
2	saa aru (neg)	2	2		3.4;3.4
1	ajab üles	1	1	2.9	
1	hakkab pihta	1	1		3.8
1	jäi maha	1	1		3.10
1	lasin maha	1	1	2.3	
1	palub andeks	1	1		3.4
1	pea meeles	1	1	2.7	

1 väänasin välja 1 1 2.10

SAGEDASEMAD VORMID

1.	656	on	35	V
	514	see	34	P
	410	ei	36	V
	300	ja	26	J
	293	ma	33	P
	244	jah	25	D
	203	mis	29	P
	202	ka	33	D
	186	siis	30	D
10.	137	siin	26	D
	133	mina	29	P
	124	ära	25	D
	107	nüüd	27	D
	102	aga	22	J
	101	ta	23	P
	98	on (pl)	24	V
	96	seal	25	D
	91	nii	21	D
	89	need	18	P
20.	85	seda	23	P
	82	selle	26	P
	80	siia	23	D
	79	kas	20	D
	79	kus	22	D
	74	emme	24	S
	73	minu	21	P
	70	tahan	22	V
	66	ju	19	D
	65	ole (neg)	25	V

30.	62	kuule	15	V
	62	sa	23	P
	60	näe	17	V
	60	teen	11	V
	59	kui	20	J
	59	oli	18	V
	59	või	20	J
	57	vaata	14	V
	55	et	18	J
	55	küll	18	D
40.	53	siit	15	D
	50	lahti	16	D
	50	üks	19	P
	49	kui	22	J
	49	tuleb	14	V
	45	saa (neg)	17	V
	44	kinni	17	D
	44	veel	13	D
	43	ei	19	D
	42	ikka	16	D
50.	41	peale	16	K
	40	peab	12	V
	39	taha (neg)	17	V
	38	niimoodi	12	D
	38	tea (neg)	17	V
	37	mul	15	P
	37	sina	18	P
	35	teeb	9	V
	34	saab	15	V
	34	võta	8	V
60.	34	väike	15	A
	33	hunt	2	S

	33	mm	15	I
	33	natuke	33	D
	32	kõik	12	P
	32	sinna	15	D
	31	panen	13	V
	30	neid	10	P
68.	30	tal	11	P

SAGEDASEMAD LEKSEEMID

1.	1009	olema	28	V
	712	see	8	P
	598	ma	9	P
	410	ei	1	V
	300	ja	1	J
	254	mis	8	P
	244	jah	3	D
	239	mina	5	P
	235	tegema	19	V
10.	202	ka	2	D
	186	siis	1	D
	181	panema	18	V
	163	ta	9	P
	161	sa	8	P
	137	siin	1	D
	127	need	6	P
	125	tahan	7	V
	124	ära	1	D
	115	näen	8	V
20.	107	nüüd	1	D
	106	saama	9	V
	104	tulema	12	V
	102	aga	2	J
	101	võtma	13	V
	98	seal	1	D
	93	vaatama	10	V
	93	emme	5	S
	91	nii	1	D
	84	minema	19	V

30.	80	siia	1	D
	79	kas	1	D
	79	kus	1	D
	74	pidada	14	V
	74	üks	5	P
	67	kuulma	5	V
	67	käima	14	V
	66	ju	1	D
38.	60	väike	12	A

SISUKORD

EESSÕNA	2
Uuritava ainese üldiseloostus	3
1. SISSEJUHATUS	7
1.1 Keele omandamise erinevad teooriad	7
1.2. Keele omandamise eeldused	10
1.2.1. Bioloogilised eeldused	10
1.2.2. Mälueeldused	10
1.2.3. Sotsiaalsed eeldused	11
1.3. Keelekasutuse ülesanded	12
1.4. Varase sõnavara omandamine (imiku- ja väikelapseas)	13
1.5. Tänapäeva uurimismeetodid	18
2. LEKSIKOSTATISTILINE ÜLEVAADE	21
2.1. Sõnaliigid ja sagedussõnastik	21
2.2. Statistiline ülevaade	23
3. VERB	29
3.1. Dünaamilised verbid	31
3.1.1. Tegevused.....	31
3.1.2. Liigutamine	31
3.1.3. Liikumine	32
3.1.4. Tajuverbid	32
3.1.5. Toimumisverbid	32
3.2. Seisundiverbid	32
3.3. Modaalsed verbid	33
4. SUBSTANTIIV	34
4.1. Laste sõnamoodustus	35
4.2. Inimene	37
4.2.1. Liiginimetused ja sugulased	37
4.2.2. Ametid ja rollid	38
4.2.3. Muinasjutulised olevused	38
4.2.4. Inimese kehaosad.....	38
4.3. Loomad	38
4.3.1. Koduloomad	38
4.3.2. Metsloomad	39
4.3.3. Loomade kehaosad.....	39
4.4. Taimed	39
4.5. Materiaalne maailm	39
4.5.1. Majapidamistarbed ja mööbel	39
4.5.2. Toit ja toiduained	40
4.5.3. Riided, jalanõud	40
4.5.4. Vaimse või loominguilise tegevuse vahendid	40
4.5.5. Mehhanismid ja nende osad	40
4.5.6. Sõidukid.....	41
4.5.7. Eluta loodus	41
4.6. Kohad	41
4.6.1. Paigad	41
4.6.2. Ehitised ja nende osad	42
4.7. Kognitiivsed nähtused	42

4.7.1. Keel jt. sümbolstruktuurid	42
4.7.2. Tajud ja aistingud	42
4.7.3. Sündmused ja tegevused.....	42
5. ADVERB	43
5.1. Kohaadverbid	44
5.2. Temporaaladverbid.....	45
5.3. Viisiadverbid.....	47
5.4. Seisundiadverbid.....	47
5.5. Määra- ja hulgaadverbid	48
5.6. Küsivad ja siduvad adverbid	49
5.7. Perfektiivsusadverb <u>ära</u>	50
5.8. Modaaladverbid.....	50
6. PRONOOMEN.....	52
6.1. Personaalpronoomen ehk isikuline asesõna.....	52
6.2. Demonstratiivpronoomen ehk näitav asesõna	54
6.3. Interrogatiivsed-relatiivsed pronoomenid ehk küsivad-siduvad asesõnad..	55
6.4. Indefiniitsed pronoomenid ehk umbmäärased asesõnad.....	56
6.5. Determinatiivpronoomenid ehk määratlevad asesõnad.....	56
6.6. Refleksiivpronoomen ehk enesekohane asesõna	57
7. KONJUNKTSIOON.....	58
8. ADJEKTIIV	60
8.1. Värvid	60
8.2. Objektiivsed omadused.....	61
8.3. Subjektiivsed omadused	61
9. INTERJEKTSIOON	63
9.1. Kommunikatiivsed interjektsioonid	63
9.2. Onomatöpoetilised interjektsioonid	64
10. KAASSÕNA.....	66
10.1. Ruumisuhteid väljendavad <u>postpositsioonid</u>	66
10.2. Ruumisuhteid väljendavad <u>prepositsioonid</u>	68
10.3. Põhjuslikke suhteid väljendavad <u>postpositsioonid</u>	68
10.4. Seisundit või viisi väljendavad <u>postpositsioonid</u>	68
10.5. Ajasuhteid väljendavad <u>postpositsioonid</u>	68
11. NUMERAAL.....	70
11.1. Põhiarvsõnad ehk kardinaalid.....	70
11.2. Järgarvsõnad ehk ordinaalid	71
11.3. Murdarvsõnad.....	71
12. HOIDEKEELNE AINES.....	72
KOKKUVÕTE	75
KASUTATUD KIRJANDUS.....	82
LÜHENDID	86
2-3-VUOTIAIDEN VIROLAISLAPSIEN SANAVARASTO	87
Lekseemide sagedussõnastik	88
ADJEKTIIV	88
INTERJEKTSIOON.....	93

KONJUNKTSIOON	95
KAASSÕNA	96
NUMERAAL	98
PRONOOMEN	99
ADVERB	105
SUBSTANTIIV	110
PÄRISNIMED	138
VERB	141
VÄLJEND- JA ÜHENDVERBID	162
SAGEDASEMAD VORMID	164
SAGEDASEMAD LEKSEEMID	167

